

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

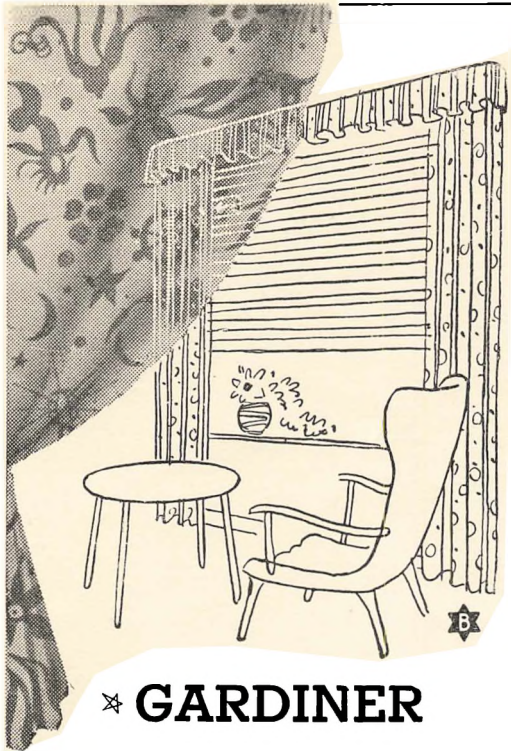

Jul i Nordsjælland

9. Aargang

Julen 1949

★ Besøg Melskens juleudstilling

Gardiner hygger og giver stuen et friskt pust, og kan fås uden at sprænge budgettet. Se de skønne mønstre — og bemærk priserne.

Vistra, 70 cm bred, pr. mtr. kr. 5,70
Cretonne, 130 cm bred, pr. mtr. kr. 12,80
Etamine. 75 cm bred, pr. mtr. kr. 7,85

Møbelstof. Måske er det ikke aktuelt i øjeblikket, men tænk på det den dag, De bestemmer at forny betrækket på Deres møbler.

Bomuld, 130 cm bred, pr. mtr. kr. 11,50
Uld, 130 cm bred, pr. mtr. kr. 29,50
Flere mønstre — smukke farver.

Kokosløbere i den gode kvalitet, fremstillet af ægte kokos i smukke farver. Velegnet til entré eller sammensyet til et tæppe i Deres stue.

67 cm bredt kr. 6,85 90 cm bredt kr. 7,90

- ✕ GARDINER
- ✕ MØBELSTOF
- ✕ KOKOSLØBERE

TÆPPE **melskens** A F D L.
HILLERØD TLF-81.555

E. ERIKSEN KØIE

OPTIKER, URMAGER OG GULDSMED

HILLERØD TELEFON 266

JUL
I
NORDSJÆLLAND

UDGIVET AF
ERLAND GRIBSØ OG ERIK GRIBSØ

1949

HILLERØD
C. NORDLUNDES BOGTRYKKERI
OSWALD TERKELSEN

INDHOLD

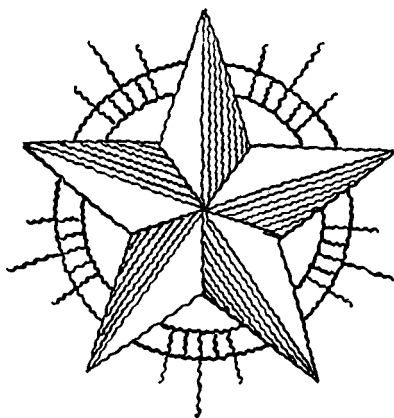
	Side
Julens Navne	3
Julenissens Avislæsning	4
Brogede Blade af en Bondpigens Livshistorie. Ved Niels Petersen . .	5
Danmarks sidste Rokkedrejer. Ved B-H.	8
Skuldelev-Klokkens Gaade. Af Erland Gribso	11
I Klosterskygge. Af Emus Jensen	13
En ung Kunstners Nordsjælland	16
Baronens Brøndkur hos »Kulfanden« i Kagerup. Af Quercus	18
Oldtidsforskningens Møde med nordsjællandsk Lunc. Af James B. Giern . .	20
Nordsjællandske Skæmtesprog	22
Ophalingsgilde og andre Fisker-Begivenheder. Ved Jørgen Fr. Clausen . . .	24
En gammel nordsjællandsk Købmandsgaard	27
Et Par Støvler. Af Georg Nordkild	29
Fremtidens Frederiksværk. Af Sv. Bram	32
Bjergmandsfolket i Nordsjælland. Af August F. Schmidt	36
De gamle Nordsjællænderes mindre gode Omdømme. Af Johannes Møller . .	38
Bryllup paa Hirschholm. Af Thyra Nicatius	41
Af Slangerupbanens Saga. Af H. C. Vinge-Juel	43
Krybskytten, der maatte give Pant. En Novelle fra Nordsjælland. Af Paul Moes	45
Attentatet paa Asminderøds Altertavle. Af Borella-Hansen	47
Tidsfordriv til Juledagene. Præmiekonkurrencer	50

Forsidebillede:

Parti fra Skyllebakken i Frederikssund, Julepakkerne bringes ud.

Foto: Kriminaloverbetjent Kjeld Jørgensen, Frederikssund.

Julens Navne

En gammel Legende bog fra ca. Aar 150, det saakaldte Jacobi Prot-Evangelium, fortæller, at Jomfru Marias Mor og Far hed Anna og Joakim. Anna, der betyder „fuld af Ynde“, er den græske Form for det hebraiske Hannah, og det var da ogsaa Grækerne, der først gjorde Sct. Anna til Helgen. Efter Korstogene bredte hendes Ry sig til den øvrige kristne Verden. Man bad til den hellige Anna, for at hun skulde paavirke Datteren, Jomfru Maria, som man derefter haabede vilde bringe Bønnen videre til sin Søn.

Joakim betyder paa Hebraisk „Jehova (Gud) har oprettet“. Baade Joakim og Anna var af Kong Davids Slægt. Det græske Maria, paa Hebraisk Mirjam, betyder „skøn og fyldig“. Moses Søster, der stod paa Vagt ved Nilbredden, da Ægypterne fandt Sivkisten med Drengen i, hed Mirjam.

I Norden blev Maria ikke almindelig brugt før paa Reformationstiden, men i sydligere Lande var man mere dristig. Der blev undertiden ogsaa Drengene døbt Maria. Voltaire havde det som et af sine Fornavne, og Komponisten Weber hed Karl Maria. Maria Magdalene er „Maria fra Landsbyen Magdala“. Josef betyder „Herren skal forøge“. Det er Hebraisk.

Jesus-Navnet er den græske Gengivelse af det hebraiske Joshua eller Jeshua, der betyder „Jahve (Gud) er Frelse“. Det var et ret almindeligt Navn i Jødeland. Immanuel (Salmen „O, du min Immanuel“), der nævnes hos Profeten Esaias og hos Evangelisten Matthæus som Jesu andet Navn, betyder „Gud med os“. Digteren Jens Baggesen, der var født i 1764, antog i 1791 Navnet Immanuel.

Et Navn som Natalie har i sin Oprindelse ogsaa Tilknytning til Julen. Jesu Fødselsdag hedder paa Latin „dies natalis“. Saadan stod der i de gamle Almanakker ud for 1. Juledag, og da man tidligere brugte at give Børnene det Helgenavn, som deres Fødselsdag var betegnet med i Kalenderen, opstod Pigenavnet Natalie.

Nytaarsaften kaldes Sylvesterdag. Sylvest eller Sylvester er Latin og betyder saadun noget som „Manden fra Skoven“. Aarets sidste Dag er opkaldt efter Pave Sylvester den Første. Blandt de halvtredie Hundrede Paver, der alt i alt har siddet paa Sct. Peters Stol — Apostlen Peter var Nr. 1 — er Sylvester Nr. 33 i Rækken. Det var først paa hans Tid, at Kristendommen blev anerkendt i Romerriget af Keiser Konstantin den Store. Sylvester skal egenhændig have døbt Konstantin Nytaarsaften, siger Legenden. Det kan dog ikke være rigtigt, for Sylvester døde i Aaret 335, og Kejseren, som døde i 337, lod sig først døbe paa Dødslejet. Noget andet er, at Konstantin allerede i 313 gav de Kristne fri Religionsøvelse. Det var ham, der flyttede Hovedstaden fra Rom til Konstantinopel („Konstantins By“), som han selv havde anlagt,

JULENISSENS AVISLÆSNING

I Lighed med de foregaaende Aar har Julenissen haft et vaagent Øje for de Fejl, som hans Kolleger, Sætter- og Trykkernisserne ved de nord-sjællandske Blade, har begaaet. Her er en lille Prove fra Samlingen. Julenissen har ikke nævnt Navnene paa de forskellige Blade, hvor han har gjort sine Fund, men han har vedføjet Oplysninger om Egnen og om Tidspunktet, hvor de Begivenheder, der omtales, er foregaaet.

Uden Mad og Drikke —

Hundested, 29/11 1948: »Hundested- og Lynaskuttere ude for Ubhageligheder. Madskeer holdt tilbage i polsk Havn, fordi Kutterne kom for sent ind.«

Mannequiner paa Cykle.

Frederikssund, 20/12 1948: »Politiet har i Jernbanegade noteret to Personer, der kørte paa een Cykle. Det drejede sig oven i Købet om Voks Mennesker.«

Om at varme Bænke —

Frederiksværk, 20/12 1948: »Henved 150 Mennesker var bænket omkring de festligt med Lys pyntede Bænke...«

Bro bortført af Politimand?

Hillerød, 27/12 1948: »Bilen førtes af Politifuldmægtig Becher Olsen, der var paa Vej fra Lolland med Storstromsbroen.«

Paa Kong Hans' Tid —

Hillerød, 28/12 1948: I Teksten til et Billede nævnes en Mand, »der omkom ved en Flyveulykke 1496.«

En vaskeægte Trykkernisse.

Stenløse, 29/12 1948: »Saa blev der budt paa Citronvand og Kager, og der blev delt Godteposer ud, medens en vaskeægte Julenisse trykkede og legede med Børnene.«

En rigtig »Mande-Ret«?

Jørunde, 29/12 1948: »Efter Julemiddagen, hvor der serveredes Andesteg og Ris i la Mande, tændtes Juletræet...«

Fodtur som Gevinst?

Hørsholm, 30/12 1948: FN-Lotteriet, hvor Hovedgevinsterne bl. a. var 6 Biler, synes i Hørsholm ogsaa at have haft Fodture som Gevinster paa en Del af Sedlerne. I alt Fald bragtes en Omtale af Lodseddelsalget under denne Overskrift: »FN-Fodsedlerne.«

Uvan i anden Potens.

Hillerød, 5/1 1949: »En uvan Ko blev i Gaar uvan, da den skulde læsses af en Bil...«

Rask og rørig?

Fredensborg, 7/1 1949: »Søndag fylder Parcellist Niels Peter Andersen, Roland, 665 Aar.«

Det samme kan siges —

Helsingør, 10/1 1949: »Hans Jørgensen er en flittig og dygtig Mand, og det samme kan siges om hans Hustru.«

Gaardhandel ved Fastelavnstid.

Fredensborg, 18/2 1949: »Handelen er ordnet ved Ejendoms-mægler A. P. Mortensen, Hørsholm, flink og arbejdsom Mand, der blev en Aften, som sent vil glemme kan overvære Festen og bag-Tøndeslagningen at laane fra.«

»Maa jeg be' om en Tur-retur Hotel Arreso!«

Frederiksværk, 24/2 1949: »Banken for Frederiksværk og Omegn afholder Generalforsamling Torsdag den 10. Marts paa Hotel Arreso. Adgangskort udleveres paa Banens Kontor. Se Annoncen!«

Sjældent Tilfælde.

Frederiksværk, 7/3 1949: »Førereren fik sin ene Haand forskåret af Vindspejlet, som knustes og maatte bringes til Frederiksværk Sygehus...«

»Eins Bier« i Vejby: Chopin eller — Schumann!

Vejby, 19/3 1949: »Efter Talen spillede Violinist Anker Christensen, Statsradiofoniens Orkester, Chopins »Träumerei«. Det lod meget smukt.«

I Ro og Mag.

Frederiksværk, 21/3 1949: »— som han med mægtig Dygtighed har drevet op til en af Byens og Egnens betydeligste Forretninger.«

Indbrud paa Hotel »Leidersdorff«.

Hillerød, 26/4 1949: »Dansk Journalistforenings Amtskreds holdt Søndag Generalforsamling paa Hotel Leidersdorff« ... Efter Generalforsamlingen samledes Deltagerne til en Frokost, hvortil ogsaa Amtets Journalistelever var indbrudt.«

Al Banden og Sværgeren frabedes.

Frederiksværk, 27/4 1949: »Den kommunale Bandeanstalt lukker.«

En grim Film —

Helsingør, 10/5 1949: »Selve Filmen er vel en svunden Tids umenneskelige Behandling af Samfundets smaa...«

Delegation paa Besøg.

Frederiksværk, 11/5 1949: En Delegation af Medlemmer af Arbejdsgiverorganisationer aflagde Besøg paa Det Danske Staalvalseværk (D. D. S.), som forevist af Direktør S. Ringsted. Begivenheden refereredes under denne Overskrift: »Besøg paa D. A. S.«

Cirkus —

Helsingør, 23/6 1949: »Saadan gik det ogsaa til, at han selv blev Hovedredaktøren i det Numer i Cirkus, der gaar ud paa at lade sig levende begrave.«

Selv Tak!

Frederiksværk, 29/6 1949: »General von Stemmann takkede Formanden for det betydelige Arbejde, han gør ... Formanden sluttede sig denne Udtalelse.«

I Kroens Kassematter.

Jørunde, 1/7 1949: »Jørunde Husmandsforening havde foreleden Udflugt... Derefter fortsattes til Asminderød Kro, hvor man besaa Sofartsmusæet, Riddersalen, Kirken og Kassematterne.«

Stemmingsfuldt Fællesbad.

Helsingør, 31/7 1949: »Fodfolkets Kornetskole paa Kronborg holdt i Aftes sit aarlige traditionelle Sommerbad for Kornetterne med Damer. Der var høj Stemning...«

Hilsen paa 70-Aarsdagen.

Ølstykke, 24/8 1949: I Omtalen af en 70-Aars Fodsselsdag: »Mange Hilsener vil paa Mærkedagen blive sendt til den anholdte Mands Hjem...«

Gasovn Størrelse 42.

Frederiksværk, 25/8 1949: Annonce: »En hvid emll. Gasovn, en brun Silkekjole, en grøn Nederdel og en stribet Bluse, alt Str. 42, sælges billigt...«

Finke-Tips?

Hillerød, 3/9 1949: Annonce: »Tips-Stempel 300 Par Tigerfinke, rode og i Sang, 12 Kr. Parret, Forsendes over hele Landet...«

Brogede Blade

AF EN BONDEPIGES LIVSHISTORIE

Erindringer fra forrige Aarhundredes Nordsjælland

Ved Niels Petersen

Enkefru Dorthe Margrethe Nielsens Erindringer fra »Fuglesang« og andre Steder paa Frederiksværkegnen — gengivet her af hendes Datter Niels Petersen. Kregme.

Hjemme paa Søgaard i Kregme, hvor jeg er født, levede min gamle Bedstefader, til jeg var fyldt sytten Aar. Han var født 1780 og døde 1861. Vi to Søkende, — min Søster, Maren, var to Aar yngre end jeg, — var glade for den rare, gamle Mand. Der vankede altid en lille Mundsluk af hans Honningglas, naar vi kom op i hans Aftægtsstue. Han var fraskilt og gift anden Gang, men hans første Kone kom ofte og besøgte ham.

I Vedtægten om deres Aftægt stod, at hans anden Kone maatte holde et vist Antal Fjerkræ og Yngel, og i deres Stue var Gaasebænke, Ællinger og Kyllinger. Engang havde Bedstefader, der var gal paa alt det Smaakrav, ganske stille kvalt en hel Flok Ællinger og stillet dem saadan, at man troede, de endnu var i Live.

I sine unge Dage havde han paa visse Dage om Ugen maattet gøre Hoveriarbejde, og da maatte Kvinder og Gamlinge gøre Arbejdet paa Fæstegaarden. Det var Sognefogeden, som havde det Hverv at bringe Bud til Folk fra de høje Herrer, naar der var noget særligt paa Færde. Han kom som Regel ridende sent om Aftenen og slog saa med sin Stok nogle Slag paa Porten. »Se saa, nu er der Fogedordre!« sagde man, og en blev sendt ud for at modtage den. Det kunde være en Ordre til Bonden om at møde tidligt næste Morgen til Klapjagt. En Gang lød Ordren paa, at alle, baade Karle og Piger, skulde møde for at hjælpe med Udgravningsarbejdet efter den store Sandflugt.

Da Krigen med »Engelskmanden« kom 1801, var Bedstefader ogsaa med. Det var Folk heroppe i Nordsjælland, det kom til at gaa værst ud over. Fjenden gik i Land oppe paa Halsnæs, og hvor de kom frem, plyndrede de Gaardene. Folkene flygtede ud i Skovene med deres Værdisager og Fødevarer, som de gravede ned. I denne Periode skete det, at en ung Bondepige kørte til København med sin Faders Hestekøretøj for at torve. Medens hun var i Staden, rygtedes det, at Fjenden var gaaet i Land, og Byens Porte blev lukket. Der gik lang Tid, før Pigen kunde kom-

Dorthe Margrethe Nielsens Mor, Dorthe Kirstine Jensdatter, og hendes Far, Gaardmand Jørgen Nielsen, »Søgaard«, Kregme.

me ud, men hun var kæk og tjente til Føden ved at paatage sig noget Fragtkørsel.

I mine Barneaar maatte man tidligt lære at gøre Gavn for Føden. Jeg var som Barn, ja, saa tidlig, at jeg ikke selv kunde binde min Hue, med min Fader, Jørgen Nielsen, paa Torvelæs til København. Hans Syn var svækket, og jeg var forfærdelig angst, naar vi kørte hjem om Natten. Jeg maatte sidde og holde Ud-kig og lytte efter den mindste Lyd, og tit saa jeg Syner af Mænd, der sprang frem af Skoven med deres Knipler. Vi hørte Bedstefader snakke om sit »Høv-tøj«; han troede for bestemt, at Højene var befolkede med underjordiske Væsener, og mente ogsaa, at han havde set Spøgelsler. Meget almindelig var jo dengang Troen paa, at de døde kunde gaa igen. Naar et Døds-fald indtraf, saa hed det sig, at snart havde den ene, snart den anden set vedkommende eller hørt Støj i Huset, som hidrørte fra den dødes Genvisit. Jeg var saa mørkeræd, at jeg ikke turde gaa alene udenfor om Aftenen, men som den ældste var det altid mig, der blev sendt afsted i et eller andet Ærinde. Engang skulde jeg hente en Hue hos Sypigen i Lille Lyngby. Det blev mørkt, inden jeg naede hjem, og jeg løb over Hals og Hoved, fordi jeg var saa bange for at gaa forbi Gravhøjene, naar det var blevet mørkt.

Endnu før jeg var begyndt at gaa i Skole, blev jeg sendt afsted for at hente en Kone, der boede ved en Skov langvejs borte. Hun var klog paa Dyrs Sygdomme og kunde hjælpe dem i Fødselsnød. Det blev næsten mørkt allerede paa Henvæjen, men værst var det, at jeg skulde forbi noget stort Krat, hvor jeg vidste, at en mærkelig Mand, som man kaldte »Snogemennesket«, holdt til. Han baade spiste Snoge og gik med dem paa sig, men gjorde ellers ingen Fortræd, og det var nok kun Børn, som var bange for ham.

*

Ellers var ingen mere frygtet blandt Folk dengang end dem, der »kunde lidt mere end deres Fader-vor«. Det var slemt at blive mistænkt i den Retning. De, der forstod sig paa at drive den Kunst at øve Trolddom, kunde nemlig gøre baade ondt og godt med deres Evner efter eget Tykke. Paa en Gaard sad Manden ofte alene oppe om Natten og læste i nogle tykke Bøger. Man fandt noget mistænkeligt ved dette, og han fik siden Skyld for alle de Ulykker, som skete paa Nabogaardene. Der levede en Kone, som kunde hekse, og som ogsaa havde lært sin Datter denne Kunst. Denne Pige tjente paa en Gaard, hvor ingen anede noget om hendes Trolddom, men hun misbrugte sine Evner. Det var en Middagsstund, mens hun og Karlfolkene sad i Folkestuen. Der løb nogle Ællinger derinde, og nu paastod Pigen, at hun kunde faa de Ællinger til at gaa rundt om et Fad. Dette viste hun, og idet hun mumlede noget uforstaaeligt, faldt en af dem død om paa Gulvet. Da Manden kom hjem og saa dette, gav han hende et Par Lussinger, men derover blev Pigen saa rasende, at hun lovede ham, det skulde koste hans Liv, og kort efter døde han. Hendes Moder syntes dog, at Datteren gik for vidt,

og lovede, at hun skulde forsvinde, og det skete ogsaa. Ingen saa siden mere til Troldpigen.

Til Store Lyngby Skov knytter der sig megen Dramatik. Det var farligt at køre der forbi ved Nattetid, og den Bonde, der kom hjem fra Marked med Posen fuld af Penge, kunde risikere at blive overfaldet af Røvere og maatte være bevæbnet med Knipler. Henne bag Skoven boede nemlig nogle Skarnsfolk, som kaldtes »Edvatterne« efter Stamfaderen Edvard, og de blev med Rette mistænkt for at have al Landsens Ulykker paa Samvittigheden.

Der boede i Kregme en gammel, rig Skovrider, som blev myrdet og ved Nattetid slæbt hen i Skoven, hvor man fandt ham med en Pistol lagt ved hans Side. Gerningsmanden blev opdaget, da han vilde sælge den myrdedes Værdipapirer, og blev ført til Valbjærg, det gamle Rettersted i Kregme, for at blive halshugget. Mange Mennesker var samlet, men pludselig sprængte et Par Ryttere ind i Mængden og bragte Naadens Bud fra Kongen. Den dødsdømtes Søster tjente ved Hove og havde bedt hos Kongen for sin Broders Liv.

*

Min Fader fik Gaarden i Eje og var med i det store Bondefølge, da Kong Frederik den Sjette blev ført til Kongegravene i Roskilde. Da jeg blev saa gammel, at jeg skulde gaa til Præsten, maatte jeg lide under Følgerne af en daarlig Skolegang. Vor Skolelærer, en stor, grov Jyde, egnede sig mere til at passe sine Køer og Svin end til at holde Skole. Om Morgenen kom han ind lige fra Stalden med sine store, snavsede Træske paa, og saa hørte han os, medens han vaskede og barberede sig; vi kiggede i Bøgerne og lærte aldrig Lektier. Det var ikke Skik at holde Gilde til Konfirmationer. Jeg havde faaet en ny ternet, ulden Kjole at have paa i Kirken, og vi havde ingen andre Gæster end min Faster. Ved Barsel, Bryllup og Begravelser var det Skik, at Folk som var bedt med, skulde give Smør, Fløde og en Kage til Gildesgaarden, og det blev bragt hen Aftenen forud. Gildesmanden bestod altid af Risengrød og Klipfisk. Ved Begravelser satte Mandfolkene sig til at spille Kort og svire, og engang opdagede Ligfølget først, at man havde glemt Kisten, da de naaede Kirken. Men i mit Hjem var vi ikke vant til at se noget af den Slags Daarlighed. Min Moder, Dorthe Kirstine Jensdatter, var en streng og alvorlig Kone, der ikke taalte sligt. Vor Fader saa altid til med et godmodigt Smil, naar vi to halvvoxne Pigebørn tillod os en eller anden uskyldig Spas, men Mor blev altid vred. For Eksem-

Gaardmand N. P. Nielsen, »Fuglesang«, Kregme (født 26. Marts 1835, død 16. Januar 1915), hans Kone, Dorthe Margrethe Nielsen, og deres ældste Barn. Til højre: Fru Margrethe Jensen, »Fuglesang« (død 7. August 1926), Dorthe Margrethe Niensens yngste Datter.

pel om Vinteraftener, naar vi alle var samlet i Stuen, og Karlfolkene laa og sov paa Langbænkene, saa kunde vi somme Tider more os med at sy deres Bukseben sammen, saa de ikke kunde komme paa Benene, naar de vaagnede, men trillede ned paa Gulvet og laa der og sparkede og slog hverandre, til de blev rigtig vaagne. Vi kunde ogsaa nok lide at læse Romaner, som vi maatte holde skjult i Sengen, for hvis Mor kom bag paa os, snappede hun Bøgerne fra os og brændte dem; hun taalte ingen anden Læsning og Bøger end Bibelen.

Der var megen Fattigdom i hine Tider. Ved Juletid drog fattige Mennesker i Flokke rundt til Gaardene for at tigge Uld og Slagtemad. Forsultne Børn kom gaaende i Klynger og tiggede Mad og Klæder. Ligeledes husker jeg fra Krigsaarene 1864—66, at Kvinder og Børn fra Krigsskuepladsen kom op til Sjælland og fik god Forplejning, hvor de blev indkvarteret. De blev fjorten Dage hvert Sted, indtil Krigen var forbi.

Da jeg blev gift Kone, flyttede jeg ind paa en stor, forfalden Bondegaard paa min Hjemegn med en gammel, ussel Stuelænge, der var saa brøstfældig, at der føg fuldt af Sne omkring Sengen i Pigekammeret. I Sengene var der Rør i Stedet for Sengehalm, og jeg vil ganske vist ikke paastaa, at jeg mærkede noget til, at der var Rotter eller Mus deri, men jeg turde skam ikke putte Hænderne ned i Sengebunden.

Jeg har nævnt, at jeg tidligt blev vænnet til at køre med paa Torvelæs til København, og i mange Aar fulgte jeg nu ogsaa med min Mand, Niels P. Nielsen, »Fuglesang«, paa disse lange Ture, der naturligvis ikke kunde tages, uden at man staldede ind undervejs. Rudersdal Kro var gerne et af vore faste Bedesteder. Vi holdt ind paa en stor Gæstgivergaard i København, hvor Torvevognene stod Natten over, og der satte man sig til lange, dækkede Borde og blev rigeligt beværtet med Mad og Drikke. Jeg husker engang, vi fik solgt alle vore Gæs næsten lige med det samme og til meget høje Priser, men vi holdt og ventede hele Dagen, til alle andre havde forladt Torvepladsen, fordi Køberen, som nok var en slem Lurendrejer, ikke viste sig mere, og nu maatte vi sælge til lave Priser. Men saadan bliver man klog af Skade.

Tit naar vi havde torvet godt, anskaffede vi os en eller anden lille Ting hos Byens Antikvitethandlere. En Gang købte min Mand et flot Salonur, der stod paa en

Enkefru Dorthe Margrethe Nielsen, »Fuglesang«, Kregme, — født 28. August 1844, død 16. Marts 1932.

Den lille Dreng er Dattersønnen Niels Petersen.

bred Fod og med forgyldt Udsmykning og Glaskuppel over. Det forestillede Klodshans, der rider paa sin Gedebuk med en død Krage i Haanden. En anden Gang en lille kunstig Indretning, der nok stammede ned fra Rokotidens Spilledaaser med deres fine Melodier. Naar man drejede paa en Knap, sprang der nogle Klapper ud, som indvendig var forsynet med Cigarfoderaler, og saa spillede den de kendte Toner af Forspillet til »De lystige Koner i Windsor«. Ja, saadanne pæne Ting kan man da have staaende hjemme i Stadsstuen og fryde sig over, saa længe man lever, og de hører til mine bedste Minder fra mine mange og lange Torveture til Københavns Marked.

Det gamle Tinghus i Møllestræde, hvor Drejermester Rudberg havde Værksted i mange Aar.

Danmarks sidste Rokkedrejer

Haandværker-Typer fra det gamle Hillerød

Ved B.H.

En rigtig Haandværker-Samtale med et Par Repræsentanter for det gode, gamle Haandværker-Kuld, — fra »Firsernes glade Dage«, der tillige var næsten umenneskeligt strenge!

Det tynder ud i de gamle Haandværkeres Rækker. Af det helt gamle Kuld er der nu næppe flere tilbage i Hillerød, end man kan tælle paa Fingrene, skønt Hillerød imod Slutningen af forrige Aarhundrede havde en ualmindelig fyldig Stab af fine Haandværkere, som havde faaet Lov til at vise, hvad de duede til i den Periode, hvor Frederiksborg Slot blev genopført og indrettet til nationalhistorisk Museum.

En typisk Repræsentant for dette Haandværkerkuld er den elskelige gamle Drejermester Rudberg.

Igennem mange Aar residerede han i »det gamle Tinghus« i Møllestræde, hvor han med Nøjsomhed og Myreflid fik det til »at løbe rundt« — hvad slet ikke var saa ligetil igennem alle de Aar, hvor Benene var Drivkraft, og Drejeren selv maatte være Motor.

Indenfor Drejerfaget var Rudberg en stor Dygtighed, og det var en ren Fornøjelse at se ham arbejde og faa de skønneste Ting til at vokse frem paa Drejeiadet under hans nænsomme Hænders sikre Greb om Jernene. Hans stor Nummer var Spinderokkene, og da han langt om længe gav op, var han uden Tvivl Danmarks sidste Rokkedrejer. I tusindvis af hans solide og smukke Rokke er i Tidens Løb vandret ud fra det gamle Drejerhus i Møllestræde, og de fleste havnede helt oppe i Island, der lige til Aarene efter den første

Verdenskrig kunde aftage alt, hvad Rudberg kunde overkomme at lave.

Da han maatte holde op med Spinderokkene, fordi den nye Tid omsider ogsaa kom til Island, var dette Speciale indenfor Faget saa totalt afgaaet ved Døden, at det saa at sige var umuligt at fremstille en brugbar Rok i Danmark.

Det viste sig under den sidste Verdenskrig, da smarte Fabrikanter vejrede en Chance for at sætte en Fabrikation i Gang til Oparbejdning af den hjemlige Uld i en Tid, hvor Fremstillingsprisen for Uldgarn ingen Rolle spillede. Man henvendte sig til gamle Rudberg, der beredvilligt udleverede alle Oplysninger om, hvordan en Rok skulde bygges for at kunne fungere efter Hensigten, men trods hæderlige Anstrengelser fra Fabrikantens Side kom der aldrig brugbare Rokke ud af det! De manglede »Sjælen«, den kærlige Haand til alle de smaa Finesser, der kunde gøre »Tingesten« til en Brugsting!

Nu er Rudberg 83, men indtil for faa Aar siden stod han hver eneste Dag ved sin Drejebænk og kælede for sit smukke Arbejde i det nye Hus, som han lod opføre paa Nordstensvej, da det gamle maatte falde for Udviklingens strenge Lov.

Længe strittede han imod, — han vilde klare sig selv, men da han var ene, og Alderen trods alt begyndte at gøre sig gældende, maatte han tilsidst flytte ud paa »de gamles Hjem«, hvor han straks faldt til, og hvor det altid er en Fornøjelse at besøge ham og slaa en Sludder af med ham. En Dag, da vi sad i hans Stue og snakkede om Vind og Vejr, bankede det paa Døren, og ind traadte en anden gammel Knag, Snedker Ole Larsen, der omtrent er af samme Aargang som Rudberg, det vil sige han er fyldt 85, men ligesaa frisk og morsom at tale med, saa der gaar ikke mange Minutter, før de to gamle faar begyndt med deres: »Nej, kan du saa huske.« »Ja, du er ganske vist et Par Aar ældre end jeg,« siger Rudberg, »men saa er jeg til Gengæld konfirmeret af Hostrup!« Om jeg kan huske ham! Ikke ud over, at vi lavede et syndigt Grin med ham, medens vi gik til Præst, og det var i Grunden en Skam, for han var en flink og venlig Mand! Da jeg var konfirmeret, kom jeg i Lære hos Rokkedrejeren nede i »Klipfisken« paa Hjørnet af Byskriverstræde og Fisketorvet, og I kan stole paa, det var en haard Negl!

Naar Karetmager Hamanns Dreng beklagede sig over alle de Klø, de fik, og det haarde Slid, han forlangte af dem, sagde han bare: »Ja, I skulde skave jer! I sku' prøve at komme over til Rokkedrejeren en lille Tid, saa ku' I snakke om at ha' det haardt,« men det sjove ved det var, at Rokkedrejeren sagde akkurat det samme til os om Hamanns Dreng.

Vi var tre Læredreng, der delte et Hummer oppe paa Loftet under Teglene, og Varme om Vinteren var der selvfølgelig ikke noget, der hed, hvorimod vi havde rigeligt om Sommeren. Vi arbejdede fra 6 Morgen til 8 Aften, hvorefter vi gik paa teknisk Skole til Kl. 10. Der maatte ikke brænde Lys paa Værelset, men det var der heller ikke saa meget Brug for, for vi væltede omkuld i Sengen af Træthed, saa snart vi kom indenfor Døren efter Skoletid, og saa snorkede vi med det samme. Morgentoiletet foregik Aaret rundt ved Pumpen i Gaarden, hvor Fingrene tit frøs fast til Pumpestangen, og saa indskrænkede man sig til at gøre saa lidt som muligt af Ansigtet vaadt, men hvis Mester opdagede, at man ikke havde været vaad over det hele, saa blev man kostet ud igen. Vi sultede ikke, for Brød fik vi nok af. Der var ganske vist kun to Klemmer til Frokost, en med Fedt og en med Ost, men de var paa det nærmeste en Tomme tykke.

Naar vi blev sendt ud paa Savværket med Tømmer, der skulde skæres op, læssede Mester saa meget paa Trækvognen, at vi næsten ikke kunde rokke den, og naar vi saa bad ham om at faa den tredie Dreng til Hjælp, saa svarede han: »Ja, det kunde lige passe! Det skulde være, fordi I saa kunde blive en mere til at sladre. Nej, se I bare at komme af Sted, og det lidt rask, ellers skal jeg muntre jer!«

Drejermester Rudberg med et Par af sine Spinderokke.

Snedker Ole Larsen.

Saa var der ikke andet at gøre end at lægge Skrutten til; men naar vi kom til Buddes Bakke, maatte vi læsse Halvdelen af og saa hente det bagefter, for det var os umuligt at komme op over Bakken med hele Læsset paa een Gang.

Men vi snød ham gerne paa Hjemvejen og satte os ind paa Jægerbakken og drev en halv Timestid. Ja, han var skrap den gamle Rokkedrejer, indskyder Ole Larsen, men min Mester var dog vist alligevel en Tand værre. Jeg var jo først Købmandskarl et Par Aar, men saa fik jeg Lyst til at være Snedker. Jeg var 16 Aar dengang og stor og stærk, og saa gik jeg op til Snedker Neergaard og spurgte ham, om han vilde have mig i Lære. »Jo,« sagde han, »du kan godt begynde, men jeg vil sige dig paa Forhaand, at der vanker Tæsk!«

Jeg tænkte jo, at han sagde det for Sjov, men jeg kom snart paa andre Tanker. Det blev til Klø baade Morgen, Middag og Aften, og tit vidste vi ikke selv, hvorfor vi fik dem.

*

Jeg skulde have Kost og Logis (og altsaa Klø), men ellers ingen Ting i Læretiden, men Kors, hvor jeg sultede i de Aar! Var Rokkedrejerens Rundtenommer

tykke, saa var vore til Gengæld tynde, og Appetitten glubende. Jeg var saa at sige aldrig rigtig mæt; og mange Nætter har jeg ligget vaagen og følt en Sug i Maven, som gjorde det umuligt at falde i Søvn. Saa maatte jeg stoppe en Sæk Spaaner i Smug, og den kunde jeg gerne sælge for 5 Øre til en Syjomfru i Østergade. Naar jeg havde solgt hende to Sække, kunde jeg købe mig et 8 Øres Franskrød, som jeg spiste i Sengen, men mæt blev jeg ikke alligevel.

Da jeg havde staaet to Aar i Lære, sagde Mester en Dag: »Hvis du vil stramme dig meget mere an, skal du faa 50 Øre om Ugen.« Jeg havde fra første Færd været meget interesseret i mit Arbejde, og jeg udførte paa det Tidspunkt næsten en Svends Arbejde! Da jeg naaede det fjerde Aar, sagde han, at nu vilde han give mig 1 Kr. om Ugen, hvis jeg vilde arbejde Svendene sønder og sammen. Jeg havde længe lavet en Svends Arbejde, saa han kunde godt være tjent med at give mig 1 Kr. om Ugen. Paa den Tid holdt han ogsaa op med at prygle mig, men det kom jo nok af, at jeg nu var en halv Gang saa høj som han og saa stærk, at jeg kunde have bukket begge Ender sammen paa ham. Da jeg endelig blev Svend, følte jeg mig jo næsten som Millionær, da jeg begyndte at tjene 12—14 Kr. om Ugen, saa jeg kunde lægge Penge op.

Ja, saadan var Vilkaarene i Hillerød i 80erne, de var haarde, ja, paa mange Maader umenneskelige, men sikke Haandværkere der kom ud af det!! — Flittige, dygtige og nøjsomme Folk af den Slags, der dannede Rygraden i Samfundet i den gode Tid før 1914, den, der nu staar for os som det tabte Paradis. Ved Afskeden spørger jeg gamle Rudberg, om han nu kan tænke paa sin Læremester uden Bitterhed. »Aak jo,« svarer han, »det kan De tro, jeg kan. Der er endda noget, jeg hele mit Liv har været ham taknemmelig for, og det er, at han fik lært mig at bestille noget!«

Det er Folk af den Type, der vil blive Kurs paa i det Danmark, som vi nu skal forsøge paa at faa stablet paa Benene igen efter den Forgiftning, som ramte Landet den 9. April 1940.

Skuldelev-Klokkens Gaade

Af Erland Gribso

I Skuldelev Kirke i Hornsherred hænger en Klokke, som tilsyneladende — efter dens Inskription at domme — ogsaa har hjemme dér. Klokken er imidlertid støbt til en anden Kirke. Her fortæller Erland Gribso om, hvordan det rimeligvis er gaaet til, at den smukke gamle Kirkeklokke er kommet til Nordsjælland.

Den mindste af Klokkerne i Skuldelev Kirke har en Indskrift paa Latin, som lyder:

IMPENSIS + ECCLESINE + WESBYENSIS
 + EXI + STENTIBVS + PRINCIPALI + D
 + NICOLAO + PASCHASIO + TVTORIB +
 IANO + SCRIBAE + LONSCHOVIENSI +
 SVENONE + SVENONIS + F + BRECKENSI
 + ANNO + 1608 + FVDIT + ME + BOR-
 KART + GEILGETER +

Oversat: Paa Väsby Kirkes Bekostning støbte Borkart Geilgeter mig i Aaret 1608, da Niels Paaske var Sogneherre, og Jens Skriver fra Lönskog og Svend Svendsen fra Bräcke var Værger.

De tre Stednavneforbindelser, der forekommer i Inskriptionen, »Wesbyensis«, »Lonschoviensi« og »Breckensi«, var det til at begynde med ikke saa lige en Sag at oversætte. Det var langt fra indlysende, at de tre Byer, der nævnes paa Klokken, ligger — i Sverige. Tværtimod har det taget mange Aar at komme helt til Bunds i Spørgsmaalet og faa løst denne indviklede Klokke-Gaade. Den blev faktisk først endelig opklaret for nylig.

*

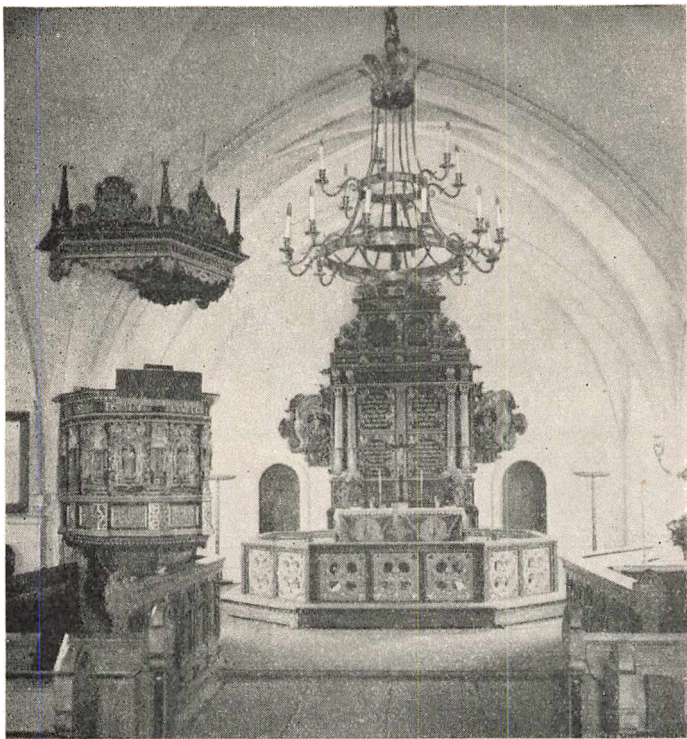
Tilsyneladende er der ikke noget særlig mystisk ved, at Klokken hænger i Skuldelev Kirke, da der i Sagnet i Middelalderen har ligget en By, som hed Vesby eller Vestby (jfr. Østby og Sønderby). Beboerne i Vesby, der laa Vest og Nord for Selsø Kirke, uddøde af Pest i 1656, og Ejeren af Selsø, Erik Krag, lod da Byen nedbryde. De latinske Ord, der er oversat ved

»paa Väsby Kirkes Bekostning«, kan ogsaa oversættes ved »for Vesbys Kirkemidler«. Selv om den forsvundne Vesby ingen Kirke har haft, kan Byen godt have haft Kirkemidler.

I Nærheden af Skuldelev, i hvert Fald i Herredet, ligger Færgelunden. Den kaldtes forhen Lundeskov. Det andet Stednavn paa Klokken synes altsaa ogsaa at kunne passe. Det er værre med »Breckensi«. Gætter man paa Bredvig eller Bregnebro, to i vore Dage

Väsby Kirke i Skaane.

Interiør fra Väsby Kirke.

kendte Stednavne paa Egnen, har man kun Lydligheden at bygge paa. »Breckensi« kunde ogsaa være en Støbefejl — paa samme Maade som, at der paa Klokken staar »ecclesine« i Stedet for »ecclesiae«.

Støberen, Borkart Geilgeter, havde sit Værksted i København. Han var Kongens betroede Mand — og Kongen ejede i 1608, da Klokken blev støbt, Kirken i Skuldelev. Ogsaa Niels Paaskes Navn passer ind i Billedet: han var Slotsskriver paa Københavns Slot fra 1567 til sin Død i 1612.

Alligevel syntes visse Ting, mens Undersøgelserne foregik, at tyde paa, at Skuldelevklokken maatte være støbt til en anden Kirke. Det forekommer undertiden, at en Kirke har en Klokke, som ikke er »dens egen«... I Danmark og Sverige findes ialt 17 Byer, som hedder Ves(t)by, og dertil kommer Ves(t)by ved Drøbak i Norge. Skaane og Norge hørte sammen med Danmark i 1608, da Klokken blev støbt.

Sporene syntes at føre mod det svenske Väsby ved Höganäs paa Kullen..., og det viste sig da, at der i samme Sogn som Väsby ligger i, ogsaa findes to Byer, som hedder Lönskog og Bräcke...

Paa Prædikestolen i Väsby Kirke staar bl. a.: »Nicolaio Paschasio...1604«. Det er Skuldelevklokkens Niels Paaske, der foruden Stillingen som Slotsskriver i København ogsaa havde et Kannikedømme i Lund ved Domkirken dér.

Väsby Kirkes Altertavle har blandt andre Inskrip-

tioner ogsaa denne: »1622. IS .IL .SS .IB Kyrkowär-dar«. Det siger, naar man forstaar at tyde Bogstaverne: »1622. Jens Skrifer i Lönskog, Svend Svendsen i Bräcke, Kirkeværger«. Dermed har vi alle de Personer og Bynavne, som nævnes paa Skuldelevklokken fra 1608.

Men hvordan er det gaaet til at Väsby's Kirkeklokke er havnet i Skuldelev? Ogsaa denne Gaade løstes — ved et Eftersyn af de Klokker, som nu hænger i Väsby. Den ene af Klokkerne derovre er fra 1523, men omstøbt i 1890'erne og altsaa uden Interesse i denne Forbindelse. Den anden er støbt i 1608 af Borkart Geilgeter! Baade Väsby's Klokke og den i Skuldelev er altsaa støbt af Mester Borkart, og de er støbt samme Aar.

De to Klokker er lige store, og de er uden Tvivl blevet støbt samtidigt i København. Ved Afsendelsen fra Værkstedet er Klokkerne simpelthen blevet forbyttet! Det kunde ske, for i Almindelighed kunde Klokkestøberne hverken læse eller skrive og da slet ikke Latin. Inskription paa Klokkerne satte de efter Opskrifter, de fik udleveret ved Bestillingen.

Skuldelevs Klokke hænger altsaa i Väsby. Dens Inskription lyder:

HIERONIMVS + SIEV + DORMIO + SIEV
+ VIGILO + SEMPER + SONAT + VOX +
HAEC + IN + AVRIBVS + MEIS + SVRGITE
+ MORTVI + ET + VENITI + AD + IVDI-
CIVM + 1608. BORCHART + GELGISSER +
GOSS + MICH.

Bortset fra Støbefejlen »siev«, som skal være »sive«, lyder Indskriften i Oversættelse: Hieronimus (Hellige Navn!) Hvad enten I er sovende eller vaagne, vær altid lydhøre, naar denne Røst lyder i eders Øren! Staa op, I døde, og kom til Dom! 1608. Borkart Gellegieser støbte mig.

Paa de 14 Klokker, som Mester Borkart har støbt til Kirker i Frederiksborg Amt, er hans Navn skrevet paa syv forskellige Maader, bl. a. de to, der forekommer i Skuldelev og i Väsby. I begge disse Tilfælde betyder hans Efternavn »Klokkestøber«.

Som sagt: de to Klokker er rimeligvis blevet forbyttet. Der kan dog ogsaa tænkes en anden Forklaring: Klokken kan være bragt over paa denne Side af Øresund af Skaaninger, som — bevisligt — med Kreaturer og alle deres øvrige Ejendele blev overflyttet til Nordsjælland fra Sognene mellem Hallandsås og Lund, altsaa fra den Egn, hvor Väsby ligger, under den skaanske Krig 1675—79. De nordsjællandske Kirkebøger, ogsaa Hornsherreds, fra den Periode indeholder mange skaanske Navne. Muligheden for, at denne Løsning paa Gaaden er den rigtige, synes dog kun svag.

I Klosterskygge

Erindringsbilleder fra Karmelitterklostret i Helsingør

Af Emus Jensen

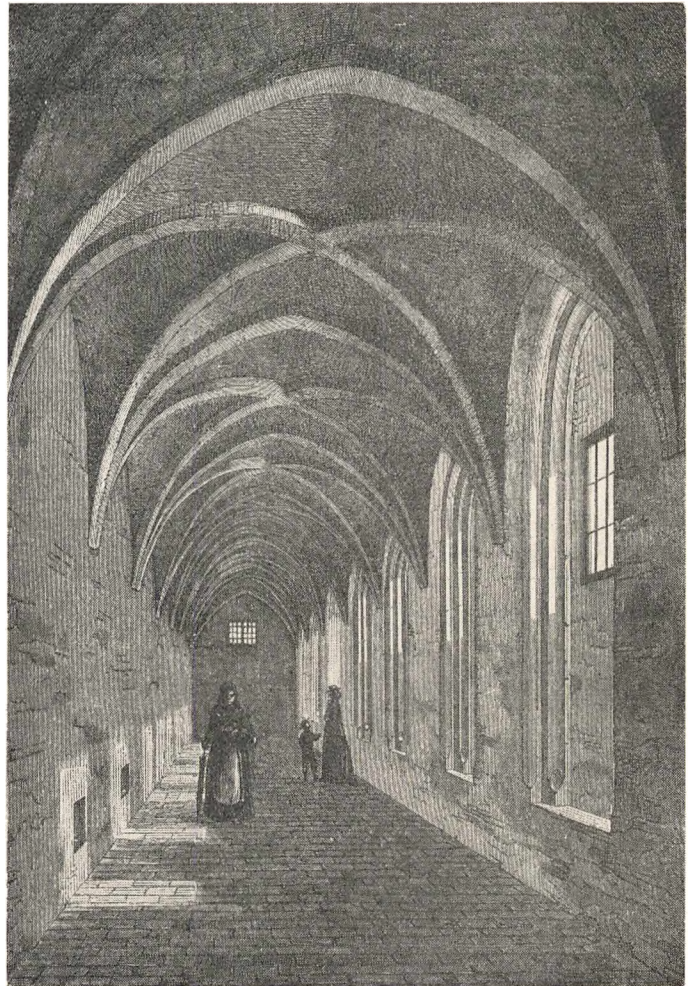
Sognepræst Emus Jensen, Frederiksværk, fortæller her om Karmelitterklostret i Helsingør, navnlig om Klosters saakaldte »Konesal«, hvor der indtil 1916 var indrettet Bolig for gamle Kvinder, »et Hjem for et lille Samfund af gamle Mennesker, over hvem Barnefantasiens spandt et drømmefint Slør af Romantik«.

For de fleste hviler der en viss Romantik over de gamle Klostre, og det er ikke helt uden Grund, at man synes, at der møder én noget mystisk og hemmelighedsfuldt, naar den tunge Port gaar op, og man træder ind i de gamle Buegange eller den stille Fratergaard. Selv havde jeg ofte Lejlighed til at faa det bekræftet, naar jeg før den sidste Krig gerne tilbragte mine Ferier i Syden og gennem et Stykke Tid var Gæst i et eller andet Kloster, f. Ex. det skønne mere end tusind Aar gamle Benediktinerkloster »St. Scolastica« oppe i Abruzzerne, et Stykke uden for Rom. Kan man tale om en sagnomspunden romantisk Mystik, saa bor den netop dér, bevogtet af Skønheden og Stilheden. Og Indtrykket heraf var saa stærkt, at jeg endnu Aar efter kan fornemme denne uforklarlige Atmosfære, der svøber sig om én, hvor man staar og gaar. Sad jeg alene i den nøgne, hvidkalkede Celle, jeg havde faaet anvist under mit Ophold, og ikke havde andet Indbo end en haard Seng, en Træstol og en Bedeskammel, eller gik paa Fratergangens hullidte Fliser, under hvilke de henfarne Munke havde fundet det sidste Hvilested, eller sad jeg paa Karmen af den gamle Marmorbrønd og lod Blikket glide over Klosterhavens Murværk, hvor et Væld af glødende Roser skærmede over de Mærker, som Tidens Tand havde sat, — saa var Verden lukket ude, og jeg var inde i en Luft, der var tung af Aarhundreders stille Liv og Aand.

Men i Sandhedens Navn maa jeg dog tilstaa, at hvor meget det end greb mig, kom det dog ikke paa Højde med den Følelse, jeg havde for det gamle Kloster i min Fødeby, Helsingør. Mine første Indtryk af det er snart et halvt Hundrede Aar gamle, men alligevel staar Billedet endnu levende og klart i min Erindring. Ligesaa den Betagelse, jeg følte, naar jeg med min Mor ved Haanden var paa Vej til Købmanden i St. Annægade om Lørdagen, eller vi om Søndagen gik i Kirke og kom forbi den lave Mur, der skilte Klosters Enemærker fra Byens travle Liv. De

gamle Træer hvælvede deres Kroner over Græsset, og de røde Mure med de kamtakkede Gavle og Tegltagene bar deres aarhundredgamle Patina med Værdighed. Drengens Sind havde ganske visst ikke megen Sans for de historiske Kendsgerninger, der gemte sig bag Klostermurene, men des stærkere Indtryk gjorde de mange, sære Fortællinger om, hvad der var foregaaet derinde i Munkenes Tid, og dét, man saa, naar man kom indenfor og dukkede ind i en Verden, hvor Tiden syntes at have staet stille, hvad den dog ingenlunde havde. Men det forstod Drengen ikke. Den Gang kendte han ikke de hvide Karmelitterbrødre, der havde haft deres Hjem dér, og ikke heller Mænd som Poul Helgesen og Kristiern Pedersen, hvis personlige Anseelse skabte Ry om Klosteret, inden Reformationen gjorde Ende paa det egentlige Klo-

Fratergang i Karmelitterklostret før Restaureringen.

Klostrets Vestfløj før Restaureringen — set udefra.

sterliv og indrettede det store Komplex til »en mild Stiftelse«, hvor enlige Gamle kunde tilbringe deres Livsaften. Det laa jo saa langt tilbage, og omtrent 400 Aar var gaaet henover »Det almindelige Hospital«, som Stedet var kommet til at hedde, og mens Slægt efter Slægt gik al Støvets Vej inde bag Murene, forvitrede disse selv, indtil Professor Storck i min tidligste Drengetid begyndte det store Restaureringsarbejde, der lod Klostret genopstaa i dets skønne, gamle Skikkelse og samtidig skabte et Hjem for et lille Samfund af gamle Mennesker, over hvem Barnefantasierne spandt et drømmefint Slør af Romantik.

I Helsingør var der nemlig den Gang — ligesom senere — en Del Gamle, som Tiden var flygtet fra. Rundtom i Byens mange snurrige, gammeldags Gader havde de haft et Hjem, der havde været en beskeden Ramme om et flittigt og nøjsomt Liv. Nu var Ægtefællen død og Børnene forlængst borte, og tilbage sad saa en aldrende Kvinde, mærket af Aarens Stræb og Skrøbeligheder, uden noget af denne Ver-

dens Mammon og ofte uden nogen, der stod hende nær. For dem stod Klostret som en lokkende Havn. Og opfyldte de de Krav, som den gamle Fundats fra omkr. Aar 1600 stillede, at de skulde være »gamle, skikkelige Enker og Jomfruer af Borger- og Haandværkerstanden over 60 Aar, dog ej af den tjenende Stand«, kunde de indsende Ansøgning om at blive optaget i »Hospitalet«s nye Afdeling, der var blevet indrettet i den lange Vestfløj, samtidig med at hele Klosterkomplekset var blevet gennemrestaureret. Saaledes havde den høje, luftige St. Mariæ Kirke, der dannede den ene Fløj af Klostret, faaet sin gamle Skønhed igen med sit varme Murværk i de røde Munkesten. Laxmandsalen var atter blevet et af de skønneste Klosterrum i hele Norden. Og de store Vinduesbuer i Fratergangens fire Sider, som tidligere havde været delvis muret til og skæmmet af grimme Vinduesrammer i Træ, var igen blevet lukket op, og selve Fratergaarden var blevet befriet for Aarhundreders Fyld og præsenterede sig nu som grønne Plæner, hvor et Væld af Roser svulmede i Fylde under den høje Lind.

Nu og da havde jeg Ærinde hos en og anden af de Gamle, og selvom det som oftest skete i Følgeskab med en voksen, kunde jeg ikke undgaa at føle en viss Beklemmelse, naar vi gennem Porten i Gavlen traadte ind i Fratergangen. Jeg huskede jo adskillige af de Historier, der skulde være foregaaet herinde i Munkenes Tid, og man vidste jo ikke, om en og anden af dem gik igen. Noget lettet følte man sig, naar man var kommet op ad den høje Stentrappe, der førte op til de gamle Kvinders Hjem. I en Sal, der strakte sig gennem det meste af Vestfløjens Længde, vel en 40 Meter, havde man paa langs dannet en Skillevej, og op mod denne var der ved Hjælp af spanske Væggeskabt en Række smaa Kabinetter, der kunde dækkes med et Forhæng. I disse havde de Gamle deres private Hjem. Det var ikke megen Plads, der var Stuens Beboer beskaaret, men i Regelen havde de Gamle heller ikke mange Ejendele udover en Seng og Kommode, der iøvrigt sammen med, hvad de ellers maatte have, tilfaldt Klostret ved den Gamles Død. Men det var dog deres Hjem, et lille Fristed, de kunde kalde deres eget, og hver enkelt havde da ogsaa givet Rummet et visst personligt Præg. Gamle afblegede Billeder fra Bryllupsdagen hang Side om Side med Billeder af Børn og Børnebørn og Udklip af illustrerede Blade. Nipsfigurer i mere eller mindre fantasifuld Udførelse repræsenterede Skulpturen, og »tørrede Blomster« eller »Hjertegræs« stod ikke alene som Pynt i en gammel Vase, men var ogsaa Minder fra en Tid, hvor Benene endnu var raske nok til en Sommerudflugt med Madkurv. Paa Kommoden rykkede Fotografier gæstfrit sammen for at gøre Plads for en Bibel og Salmebog og de uundværlige Brillen, og nenden-

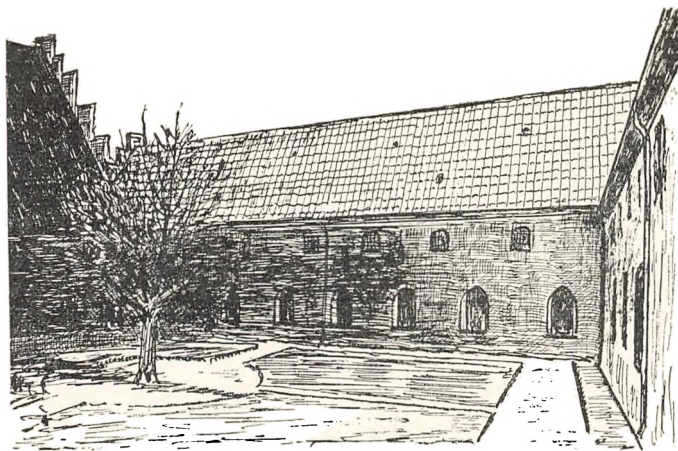
under, i Skufferne, var der Trængsel, thi det var det eneste Sted, hvor man kunde gemme Pibestrimler og Kapper og andet personligt Udstyr og opbevare de mange Smaatterier, der ikke skulde ligge fremme. Orden skulde der være, selvom Pladsen kun var lille.

Naturligvis afgav det lille Rum ikke Mulighed for mere end een Besøgende ad Gangen, og det kunde endda være vanskeligt nok, men det var heller ikke beregnet til Opholdsstue i den Forstand. Dertil benyttede man den lange Gang, der løb udenfor, med de mange Vinduer; ja saa mange, at hver af de Gamle kunde have sit eget private Vindue, hvor hendes Stol kunde staa, og hvorfra hun kunde følge Livet ude i St. Annægade, hvis ikke hun sad og døsede over Strikketøjet eller var paa Besøg ved et andet Vindue og fik en Sludder, der gerne var noget højroset og ikke altid lige sammenhængende, da det tit kneb med Hørelsen. At denne »Opholdsstue« var fælles for alle Beboerne, tog man sig ikke af. Man havde vænnet sig til hinanden og tilhørte en lille Verden, hvor der raadede en viss Kommunisme. Alle disse Gamle, der i deres langsomme Tempo listede rundt med stivede Forklæder og Kapper og Nederdele, der fejede henad Gulvet, de følte sig som een Familie, paa lige Fod i deres nuværende Forhold, hvad de jo ogsaa var — gennemgaaende da —, da alle »Lejlighederne« var af samme Størrelse, og Økonomien for de allerflestes Vedkommende hvilede paa de Par Hundrede Kroner, de oppebar gennem Klosters Legatmidler. Kun Middagsmaden aabnede Mulighed for Udfoldelse af privat Initiativ og personlig Udførelse, idet hver af Beboerne selv tilberedte den i det fælles Køkken, undtagen i Sygdomstilfælde, hvor Klosteret foruden Lægehjælp ogsaa ydede dem personlig Pleje og Mad.

*

Tilsyneladende gik Livet i denne lille, mærkelige Verden stille og uden Gnidninger. De fleste Kanter er jo gerne slidt af, naar man kommer op i 70-erne eller 80-erne. Heller ikke Begivenhederne udenfor mærkede man meget til. Man levede mere i Minderne og var paa mange Maader præget af, at man var paa den sidste Station paa Vejen og snart skulde ind, hvor Tiden ikke længere eksisterer. Derfor havde Stedet og Beboerne en egen tidløs Atmosfære, som virkede stærkt paa den, der kom udefra, hvor Livet gik sin travle Gang. Klosterfreden, — maaske i en lidt anden Betydning end før — boede virkelig herinde, og de gamle Klostermure skabte en fredfyldt Oase midt i en arbejdende By, der gav mange Gamle Mulighed for at leve en stille Livsaften uden paagaende Bekymringer og uden den Følelse af Ensomhed og Forladthed, som mange af de Gamle ude i Byen led under. Alligevel maa det betegnes som et stort Fremskridt, da man naaede saa vidt i den sociale Forsorg, at Byen kunde aabne et Hjem for de Gamle i 1916; et Hjem, der er blevet udbygget saa stærkt, at det nu rummer mange Hundrede, og kan byde dem saa mange og store Fordele paa alle Omraader, at de kan se Alderdommen i Møde uden Bekymring. Det er helt i den Barmhjertighedens Aand, hvis Vugge stod inden for Klosters Mure, og det tjener det moderne Samfund til Ære.

Vi, der har kendt Klosteret i dets gamle Skikkelse, savner ganske visst noget af den Romantik, vi følte den Gang, men vi glæder os, hver Gang vi har Lejlighed til at gaa i dets Buegange og se Solen skinne over Klosterhaven og de gamle Mure. Thi det har ikke blot bevaret sin Skønhed, forædlet som gammelt Guld, af Tidens Patina, men der svæver endnu en Aura af mystisk og mindetung Luft over de hvide Brødres Kloster i den gamle Sundby.

Vestflojen efter Restaureringen — set inde fra Fraterhaven.
Til venstre lidt af St. Mariæ Kirkes Gavl.

EN UNG KUNSTNERS NORDSJÆLLAND

Kunstmaleren og Tegneren

GRETHE MØLLER, som „Jul i Nordsjælland“ tidligere har bragt Tegninger af, har faaet sit endelige Gennembrud. Hendes Udstilling i 1948 fik en enstemmig smuk Kritik.

Grethe Møllers Slægt er nordsjællandsk, gennem Generationer knyttet til Esbønderup. Hun er født 1916, er uddannet paa Kunstakademiet 1940-44, Separatudstillinger i København 1944 og 1948, udstillet paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1946, 47 og 48, Studierejser for Stipendium fra Akademiet i Frankrig og Norge.

Grethe Møller har her tegnet en speciel Dobbeltside for „Jul i Nordsjælland“, — en ung Kunstners Nordsjælland, i en følsom og personlig Streg.

* * *

Sredne Miceles.

Sjalbo.

Wulho Mellen

25/8 - 98. Siro Bierge

BARONENS BRØNDKUR hos »Kulfanden« i Kagerup

-- eller da Falcks Redningskorps kom i Virksomhed, før det blev startet

*

Af *Quercus*

Paa Jagtvejen i København, tæt ved Nørrebro Runddel, laa der i Begyndelsen af Aarhundredet to store Tømmer-Oplagspladser lige overfor hinanden. Den ene ejedes af Jens Olsen Christensen, ogsaa kaldet »Kulfanden«, fra Kagerup Savværk, den anden af Sophus Falck, »Københavns Pavillon- og Have-møbelfabrik«.

De to Mænd omgikkes jævnligt paa Fagets og Naboskabets Vegne. De var begge »Træmænd« og begge Forretningsmænd om en Hals, men ellers havde de ikke ret meget tilfælles.

Falck havde i sine yngre Aar været i Amerika og var fuld af Idéer — en af de Planer, han senere fik realiseret, var det nu saa kendte »Falcks Redningskorps« — men ogsaa »Kulfanden« var smart paa sin Vis. Selv om han aldrig havde dyrket Læsning i nogen udstrakt Grad og havde Besvær med at prente sit eget Navn, var der ingen, der kunde lære ham ret meget, som havde med Handel og Forretning at gøre.

Naar Jens Olsen var i København, »loserede« han paa »Bellevue« i Studiestræde eller holdt som andre Kulsviere til paa »Tre Hjorter« i Vestergade. Men forøvrigt forstod han at omgaa Folk af alle Slags, og naar han forhandlede med Repræsentanter fra Orlogsværftet eller fra Burmeister & Wain om Leverancer fra Kagerup Savværk, følte han sig ikke trykket af det fine Selskab. I sit graa Tøj og med den sorte, stive Hat trykket ned i Panden gik han ved saadanne Lejligheder hjemmefra ud og ind baade paa Hotel »Phoenix« og paa »Angleterre«, og naar han undtagelsesvis havde sine Forretningsforbindelser hjemme paa Besog paa Gaarden ved Savværket, var der ingen smalle Steder, hvad Mad og Drikke angik. »Kulfanden« vidste udmærket Besked med, at til Suppe skulde man have Sherry eller Madeira og til Fisk Rhinskvin eller Sauterne. Hans Bourgogne til Stegen og hans Portvin til Desserten gik der Ry af, og at Champagne var den »enerste Vin, som man ku' drikke til hvadsomhelst og naarsomhelst og hvorsomhelst«, var han helt paa det rene med.

Under den russisk-japanske Krig i 1904—05 tog Falck til Rusland, og protegeret af Kejserinde Dagmar fik han Leverancen af et stort Barak-Lazaret. Materialerne kom fra Kagerup Savværk, og Lazarettets Pavilloner lavede Falck paa Jagtvejen, hvorfra de »færdigsyet« blev sendt til Rusland og stillet op ved Kejserindens Vinterresidens Anitschkov i Sct. Petersborg.

Kort efter fulgte en endnu større russisk Ordre: et helt Felt-hospital, som skulde leveres til Byen Tonkoi ved Baikalsøen i Sibirien.

Da Falck stod for at skulle bygge Hospitalet, blev det bestemt, at han sammen med en af Embedsmændene fra den kejserlige russiske Legation i København skulde aflægge et Besog i Kagerup hos Jens Olsen.

☆

EN klar Vinterdag stillede »Kulfanden« paa Kagerup Station for at tage imod Falck og Russeren. Det havde sneet meget Natten i Forvejen, og Jens Olsen havde haft Besvær med at faa Kanen bugseret ad Hulvejen fra Gaarden op til Landevejen og gennem det lille Stykke Skov mellem Savværket og Stationen. Men nu holdt han ved Stationsgavlén og ventede paa Middagstoget.

Saa snart Stationsforstanderen hørte Kaneklokkerne, kom han ud og hilste. Han strøg sig over sit store, firkantede Profetskæg og spurgte:

— De venter fremmede, Jens Olsen?

— Ja, der skulde komme et Par Manner fra København!

— Fornemme Gæster?

— Ja, aa, ja.

— Jeg kan tænke det! Her kom jo en Fustage Østers til Dem med Morgentoget!

— Naa, ja, det er Falck, som De jo nok kender, Jacobsen? Ja, og saa in russisk Baron, der hidder Gimmerlam . . .

— Gimmerlam? gentog Stationsforstanderen og saa vantro paa »Kulfanden« for at observere, om der muligvis skulde kunne spores noget filuragtigt i hans Ansigtstræk.

— Ja, eller Zimmerlam eller Zimmerwald eller saadan noget lignendes, fortsatte Jens Olsen uden at fortrække en Mine.

Man hørte nu Toget fløjte ude i Skoven, og lidt efter kom det stønnende ind til Stationen. De to Lokomotiver havde Mas med at trække de fire Vogne, som Togstammen bestod af.

Mens Toget blev skilt paa Midten og med hver sin Maskine forfutede af mod Helsingø og mod Græsted, fik Jens Olsen sine Gæster op i Kanen, og noget efter sad de bænket i Gaardens hyggelige Spisestue, hvor Bøgebrændet knitrede i Kakkelloven.

Det var tydeligt, at Baronens var forbavset over Interiøret. Han var veltilpas, og ved det smukt dækkede Bord steg Stemningen hurtigt. Baronens var Vinkender, og han forelskede sig især i en dejlig sort Malaga, som blev serveret til Desserten.

Efter Spisningen blev Forretningerne drøftet, og da Baronens stadig ikke kunde glemme Malagaen, kom der en ny Flaske paa Bordet — og endnu en.

Man blev enige om, at de to Herrer skulde overnatte paa Gaarden, og da Baronens ud paa Aftenen ytrede Ønske om at gaa en lille Maaneskinstur, fik de tre Herrer Pelsene paa og satte Kursen op mod Skoven.

Lige ved Siden af »Kulfanden«s Gaard laa en Ruin, som Egnens Folk kaldte »Torskens Hus«. Det var Resterne af et Parcelliststed. Hist og her mellem Bindingsværkstolperne stod et Stykke lerstampet Væg. Straatagene var de fleste Steder skredet ned i Ruinerne, og det hele saa meget malerisk ud, som det laa der dækket af Sne i en gammel næsten tilgroet Have med krogede Æbletræer.

Pludselig sprang Baronen over Vejgrøften og ind i »Torsken«s Have, hvør han satte Kursen mod Ruinen.

— Hov, pas paa Brønden! raabte Jens Olsen.

Men det var allerede for sent. »Torsken«s Brønd, der laa midt i Haven mellem et Virvar af Buske, var halvvejs sunket sammen og havde været det i mange Aar. Hverken Karm eller Rækværk markerede, hvor den var, og Sneen havde fuldstændig dækket Hullet til. Nu sad Baronen i Brønden med kun Hovedet og den ene Arm synlig.

Jens Olsen og Falck sprang straks til. De hev og sled i Baronen, som skældende og bandende sad fast i Faldgruben. Men ingenting hjalp. De to Redningsmænd gled i Sneen og var flere Gange selv ved at gøre Baronens Selskab.

— Vi maa ha' fat i noget Tovværk! sagde Falck.

— Hjemme ved Gaarden, inde i Laden, staar en trebenet Talje, som vi ellers bruger ved Bloksaven oppe paa Savværket, svarede Jens Olsen sindigt.

Falck var straks Fyr og Flamme.

— Hold Dem i Ro, Baron, saa henter vi Hjælp, sagde han.

I Løbet af faa Minutter kom Falck og Jens Olsen tilbage med den trebenede slæbende efter sig i Sneen. Det var kun et Øjeblik Sag for dem at faa stillet den op over Brøndhullet. Et Reb blev lagt under Armene paa Baronens — og Hiv og Høj fik de ham, omend med Besvær, trukket paa Land med Kædetrækket.

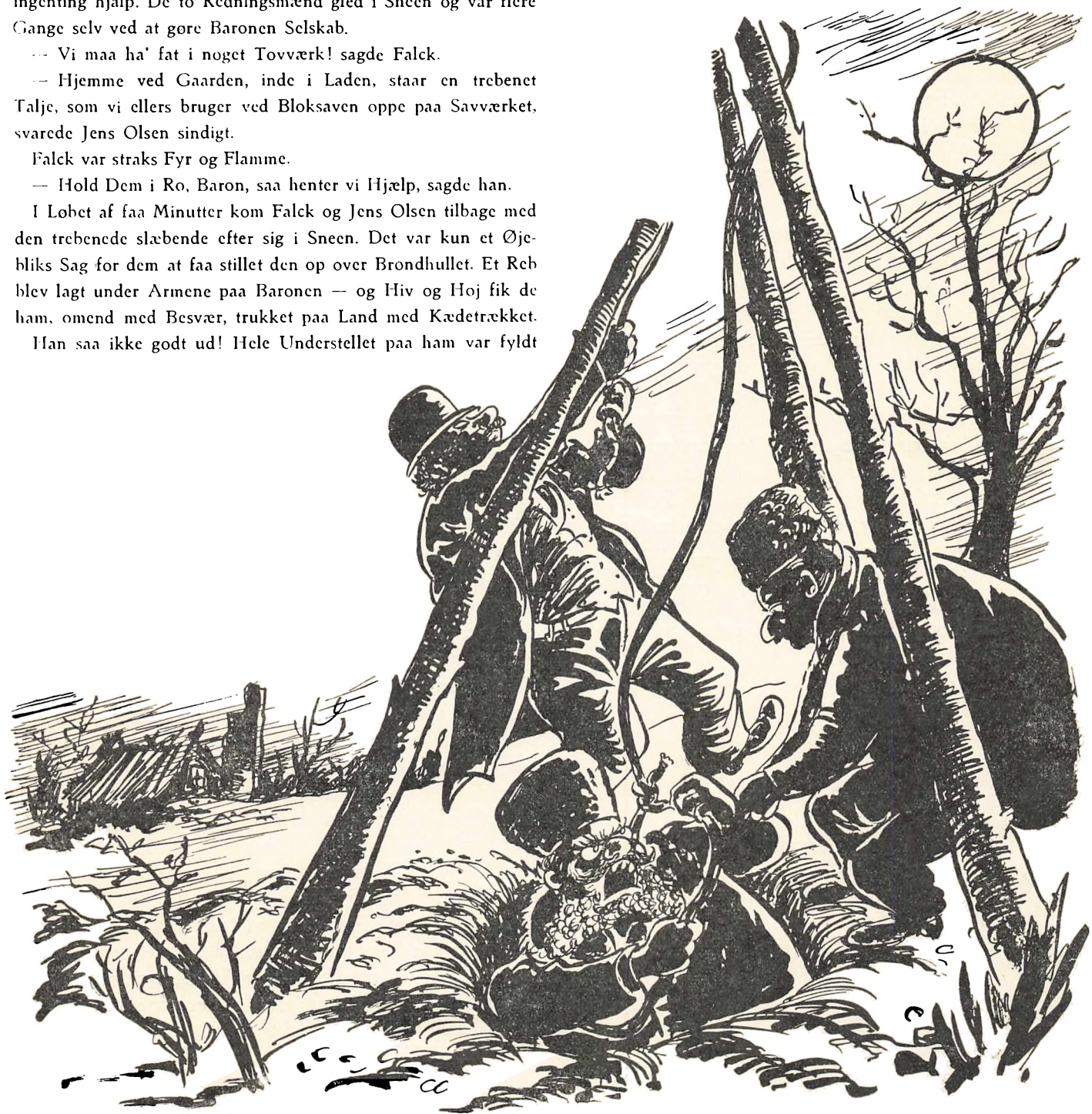
Han saa ikke godt ud! Hele Understellet paa ham var fyldt

af Lerpladder, men hjemme paa Gaarden fik man ham vasket og skyllet og puttet i et Par af »Kulfanden«s Bukser. De sækkede noget paa ham, men Historien blev taget fra den gemytlige Side. En ny Flaske Malaga kom frem, og det blev sent, for man gik til Ro.

Næste Dag tog Falck og Baronens hjem til København — Baronens i sine egne nyvaskede og nypressede Bukser.

Naar Jens Olsen og Falck senere mindedes Baronens »Brøndkur«, plejede Falck at sige:

— Det var Falcks Redningskorps' første Redningsaktion, endda et Aarstid før Korpset blev startet!

Et Reb blev lagt under Armene paa Baronens ...

OLDTIDSFORSKNINGENS

Møde med nordsjællandsk Lune

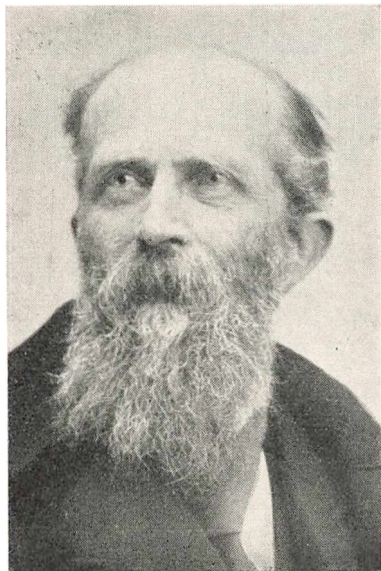
Af James B. Giern

Fra Detroit, Michigan, sender en Dansk-Amerikaner. Direktør James B. Giern, denne morsomme Beretning til »Jul i Nordsjælland« om arkæologiske Fejltagelser, — som »et lille Minde fra mine Ungdomsaar i Nordsjælland«.

Det er saamænd ikke saa mærkeligt, at de stakkels Arkæologer i vore Dage ofte giver taagede og tvetydige Forklaringer paa dette eller hint Oldtidsfund straks, naar de kommer for Dagen. Tænk blot paa den Klemme, Minnesota-Professoren Mr. O. J. Breda er kommet i med Hensyn til Kensingtonstenen. Det var jo 1898, at Olaf Ohman fandt den Runesten, som Professoren uden Forbehold af nogen Slags erklærede som det rene Falsum og Humbug. Hvad sker — jo, man finder i det Kongelige Bibliotek i København en original Befaling udfærdiget af salig Kong Magnus i 1354 til hans gode og tro Undersaat Poul Knutson om at foretage netop den Rejse, som endte saa tragisk otte Aar senere, og om hvilken Kensingtonstenen synes at bære Vidnesbyrd.

Nu er Kensingtonstenen den mest interessante Genstand i Smithsonian Museum i Washington.

Man fristes til at berøre Historien om Mr. Pickwicks store Oldtidsfund, paa Grund af hvilket han blev Æresmedlem af sytten Akademier; men ligefrem at more sig paa Bekostning af d'Hr. Arkæologer er nu ikke Hensigten med disse Linier. Nej, jeg vil kun fortælle om nogle mærkværdige Hændelser, der bevirkede, at Oldtidsforskere kom ud for uheldige Situationer — aldeles uforskyldt.

Løjtnant P. Feilberg.

Der var nu f. Eks. min »Onkel«, den berømte Løjtnant P. Feilberg, en fremragende landbrugskyndig og genial Ingeniør. Engang i den senere Del af det nittende Aarhundrede udførte han sit Livs største Arbejde, nemlig Udtørringen af Søborg Sø. Han havde foretaget flere andre betydelige Arbejder af en lignende Natur. Men Landvindingsarbejdet ved Søborg var hans største Bedrift, og i den udtørrede Søs umiddelbare Nærhed levede han omtrent til sin Død.

Søborg Slot — eller rettere Ruin — ligger, som enhver ved, som en Ø i Midten af den mægtige Eng, engang en Sø, der beskyttede Erik Menveds og Valdemar Atterdags Borg mod fjendtlige Angreb.

Da nu Søen var vel tørlagt, var det jo paa sin Plads at kortlægge Omraadet, og det var ved dette Arbejde, at Feilberg udviste den rørende Pietetsfølelse for Søborgs ældgamle Historie, som senere skulde blive en Arkæologs Faldgrube. Navne som Vaabenlunden, Turneringsengen, Skjoldmømark o. s. v. florerer paa dette Kort. Mange Aar svandt, Masser af Vand var løbet i Havet fra Søborgs frodige Enge, og Løjtnanten var nær Støvets Aar, da han fik fat i et historisk videnskabeligt Skrift. Han var netop i Begreb med at nyde sin ekstraktbryggede Kaffe, som han nød hver Eftermiddag i Kontoret. Kaffen stod og blev kold, hans Forbavselse nærmede sig Bestyrtelse.

Den videnskabelige Afhandling, der havde forarsaget al denne Sindsbevægelse, var nemlig intet mindre end en længere Redegørelse for disse interessante Navne, som Løjtnanten i et letsindigt Øjeblik havde givet sine Engdrag. Den lærde Disputats beskæftigede sig bl. a. med Sagnkongernes Liv og Færden ved Søborg, deres Vaabenleg og Kampe, og — Navnene var der endnu til Minde og som Bevis for Historiens Rigtighed!

Det hedder sig, at naar man er i Tvivl, er det bedste man kan gøre, intet at foretage sig; men paa den anden Side kan Tavshed ogsaa udlægges som en letsindig Omgang med Sandheden.

Og den gamle Herres Samvittighed lod ham ikke i Fred, før han havde underrettet den paagældende Historiker om, at maaske havde Valdemarerne nok inspireret disse Stednavne; men at det var ham, Feilberg, der af ren og skær Respekt for Historien havde givet Søborgs frodige Lande alle disse Navne. Naturligvis — og hvem kan fortænke ham deri — var Professoren langt fra begejstret, da han takkede Løjtnanten for Oplysningen.

Medens vi er ved Emnet Søborg, saa kommer jeg til at tænke paa Biskop Grand og den Sten, som han sad lænket til i Fangehullet paa Søborg. Det var ifølge Sagnet en Morten Madsvend, der sammen med Provianten langede en Fil ind til Bispen, saa han kunde befri sig for sine Lænker. Stenen med den tiloversblevne Jernstump er der muligvis endnu; men det er tvivlsomt, om man kan finde Filen. Engang var det dog ikke ualmindeligt at finde en Fil og diverse Stumper af en Jernlænke paa dette historiske Sted; men det var omkring Aarhundredskiftet, da Søborggaard havde en Forvalter ved Navn Nutzhorn. Han var en slem Spilopmager, der naar han hørte, at et Selskab skulde komme for at besigtige Ruinen, havde stor Fornøjelse af at anbringe en gammel rusten Fil og nogle Stumper af Kotøjr nær Jens Grands Sten. Fil og Kotøjr blev naturligvis altid stjaalet.

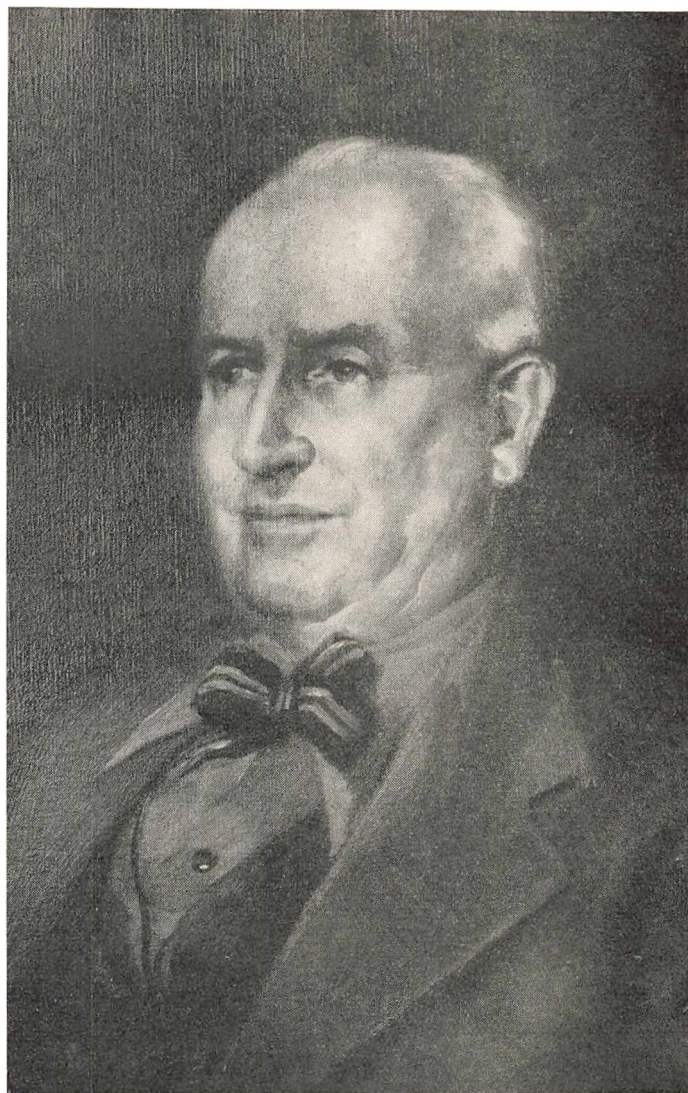
Saa endelig er der Historien om Runestenen ved Esum Sø, som Forskeren *Købke* arbejdede med. Han vægrede sig imidlertid ved at offentliggøre Ordlyden af Indskriften og sagde, »det var noget Sludder«!

»Jeg kan godt forstaa, at Deres Onkel vred sig ved at gengive Teksten paa den Sten« — sagde en Dyr-læge, hvis Navn jeg nu har glemt, til min Tante *Frk. Sophie Købke* — »for jeg skal sige Dem kære Frøken, at jeg og et halvt Dusin andre unge Slyngler ristede Runerne i selvsamme Sten det sidste Aar, vi gik i Frederiksborg Latinskole.«

Indskriften handlede om Mellemmader — Badning samt Rygning, og hvem kan fortænke en ærlig Arkæolog i, at han blev forbløffet og vægrede sig ved at offentliggøre Tydningen.

Som Nordsjællænderne kendte Løjtnant P. Feilberg bedst — paa den islandske Hest, inspicerende Tørlægningsarbejderne.

James B. Giern malet af den amerikanske Maler John S. Coppin, den samme Kunstner, der har malet William S. Knudsen-Portrættet paa Frederiksborgmuseet.

James B. Giern (Jens Bloch Gjern) er født 16. Januar 1885 i Hillerød som Søn af Bogholder i Sparekassen, Branddirektør Jens Bloch Gjern og Hustru Louise Cæcilie Købke, Datter af Overlods V. H. Købke. Løjtnant P. B. Feilberg, var Søn af Pastor N. L. Feilberg, som var gift med en Søster til Overlods Købke. Løjtnant Feilberg var altsaa en Fætter til James B. Gierns Mor. Den nævnte »Tante Sophie« er Frk. Sophie Christine Købke, en Datter af Overlodsens og altsaa James B. Gierns Moster. En Broder til Overlodsens var iovrigt den kendte Maler Christen Købke. »Forskeren Købke« maa være Officeren Peter Købke, Sophie Købkes Farbroder.

James B. Giern har gaaet i »Frederiksborg lærde Skole« og er livsvarigt Medlem af Frederiksborgensamfundet. Med nogle faa Aars Afbrydelse har han levet i U.S.A. siden 1905. Han har nu en Fabrik for Værktøjsmaskiner i Detroit.

Udg.

„Man kan tydelig mærke“, sagde Hjulmandin, „at der int' er saa mange Penge imellem Folk növ som før! Jeg sad i Ævtes paa Kruen og vilde ha' veksled in 100-Kroneseddell, og saa viste ded sig, at jeg int' hade noen!“

„Der ska' sommetidder int' meget te', før der ligger it Huvs!“ sagde Villigheds-Kestine. „I Gaar kom Køvmandin og hans Kone op aa slass, forded hun sagde, at det danske Hedenskov ble' stifted a' Thor og Odin, men han paastod, a' det vaa opfunded a' in, som hed Dalgas!“

„Forsøgelse gi'r Forstand“, sagde Væver-Martin — han havde skilt Klokkeværked ad, men kunde int' faa'ed samled igen.

„Poseløs Kælling kommer tomhænded hjem“, grinede Smedde-Mette — hun gik omkring og tigged' Æg i en Tøndesæk.

„Man har aldrig hørt noed ufordelaevdig om Mælkemandins Line, men ded skylds kasse, at hun ingen Veninder har!“ sagde Ole Fisker.

„Man risikerer int' aa bli'e truffed paa Veje, hvor man aldrig kommer!“ sagde Møllesvendin — han gik markløs over te' Kruen.

SKÆMTESPROG

„Den, som ingenting er og heller int' forestiler sig aa være no'ed, han er to Gange ingenting!“ sagde Gante-Lævs — han mente, han vaa Veteran, forded han var født i 1848.

„Fiskeri og Skytteri er altidn Slumperi, og ded er detehæsne ossel!“ sagde vor Post — han kørte Præstins Hane ihjel og tog den med sig hjem i Posttasken.

„Lejesæd sætter ingen Mand fra Gaard!“ sagde Ole Peesen — han havde i Fuldskav ligged og baldred sig i Havreskifted.

„Jeg er ligeglad, hvad di kalder mig“, sagde Vomme-Ole, „hvis di bare int' kalder mig for sent ing, naar vi ska' ha' Mad!“

Tegninger af Brostrøm

Da Bærkdormin spurgte Vindøje-Johan, om hans Kone da vaa saa svær aa gøre te'pas, svarte Johan: „Ded kender jeg int' no'ed te', for ded har jeg aldrig prøbered paal!“

„Man ska' være go' ved Dyrenel!“ sagde Nes Skrædder — han ga' sin Ko saa langt Tjørslav, at den ku' naa hans Nabos Kløver.

„Næej!“ sagde Skalotte-Las-Petter, „Spaakoner troer jeg int' paa, seen jeg vaa Soldat i Hels'nør og vaa oppe hos en Kælling dærl Hun spaate mig en lys Fremtid, og Daeven etter fik jeg 10 Daeves mørk Arrest!“

Ophalingsgilde

OG ANDRE FISKER-BEGIVENHEDER

EN GAMMEL LYNÆS-FISKER FORTÆLLER

Ved Jørgen Fr. Clausen.

Bogtrykker Jørgen Fr. Clausen, Hundested. Iader her Fisker Jens Chr. Jensen, Lynæs, fortælle lidt om Livet paa Hundested-Lynæs-Eggen i ældre Tid.

Forleden Aften, da vi sad fire Mand og spillede Kort, og der var blevet ligesom en Pavse eller et Tomrum i Spillet, lød pludselig det gamle Mundheld: »Naa, hvad bli'r det til? Spar er Trumf, og Ane Kirstine spiller ud!«

— Hvor stammer egentlig det Udtryk fra? spurgte jeg Fisker Jens Christian Jensen fra Lynæs, som var min Makker.

— Det skal jeg saamænd sige dig! I mine unge Dage boede der paa Lyngen i Lynæs en gammel, syg Kone, som hed Ane Kirstine. For at live hende lidt op kiggede snart den ene og snart den anden ind til hende, baade Mænd og Koner, og de kom gerne til at spille Kort, imellem som de fortalte Bynyt. Naar saa Snakken havde gaaet et Stykke Tid, var der gerne en eller anden, der sagde: »Spiller vi Sjavs, eller spiller vi ikke Sjavs? Spar er Trumf, og Ane Kirstine spiller ud!«

Jens Christian fordyber sig i Minderne fra gamle Dage, og da vi andre gerne vil høre ham fortælle, fortsætter han.

— For Hundestedfiskerne var 1890 et drøjt Aar. Havnen var sandet til og helt ubrugelig, saa Fiskerne maatte lande med deres Baade i Lynæs Havn.

Om Efteraaret før Sildefisket havde vi noget, der blev kaldt Ophalingsgilde. Et Par Drengene blev sendt ud for at »sige til« — den ene gik mod Store Carlsminde, den anden mod Hundested. Gildet, der stod paa Havnen, foregik, mens Baadene blev halet op for at blive eftersat og rensat. Saadan et Ophalingsgilde kunde vare i 3—4 Dage, og det blev holdt i fri Luft. Der blev indkøbt store, runde Sigtebrød og store Oste, og Traktementet bestod af bart Brød med Ost og — ikke at forglemme — Brændevin og Øl. Mens Gildet varede, sov de nærmestboende hjemme om Nætterne, men andre foretrak at overnatte i Baadene.

Efter saadan et Fleredagesgilde, som tit var strengt at komme igennem, begyndte saa Sildefisket.

I 1890 fiskede jeg efter Sild med Jens Melchiorsens Baad. Jens Melchiorsen var baade Fisker og Husmand og boede i Kikhavn. Selv var han ikke med. Skipper var Hans Peter Rasmussen fra Lynæs, og Mandskabet bestod foruden af mig af Lars Ole Rasmussen fra Hundested, Hans Peter Olsen fra Store Carlsminde — ham, de kaldte »Kæmpe-Hans« — og Mads Poulsen fra Lynæs. Vi sejlede op under Anholt. Motor var der ikke i Baadene dengang. Den første, der fik Motor i sin Baad, var Peter Nielsen fra Lille Carlsminde, Kutteren »Ingolf«. Det var en Hængemotor, en Slags Paahængsmotor med Kædetræk ned til Skruen. Den var paa 3 Hestes Kraft, og det var i 1902.

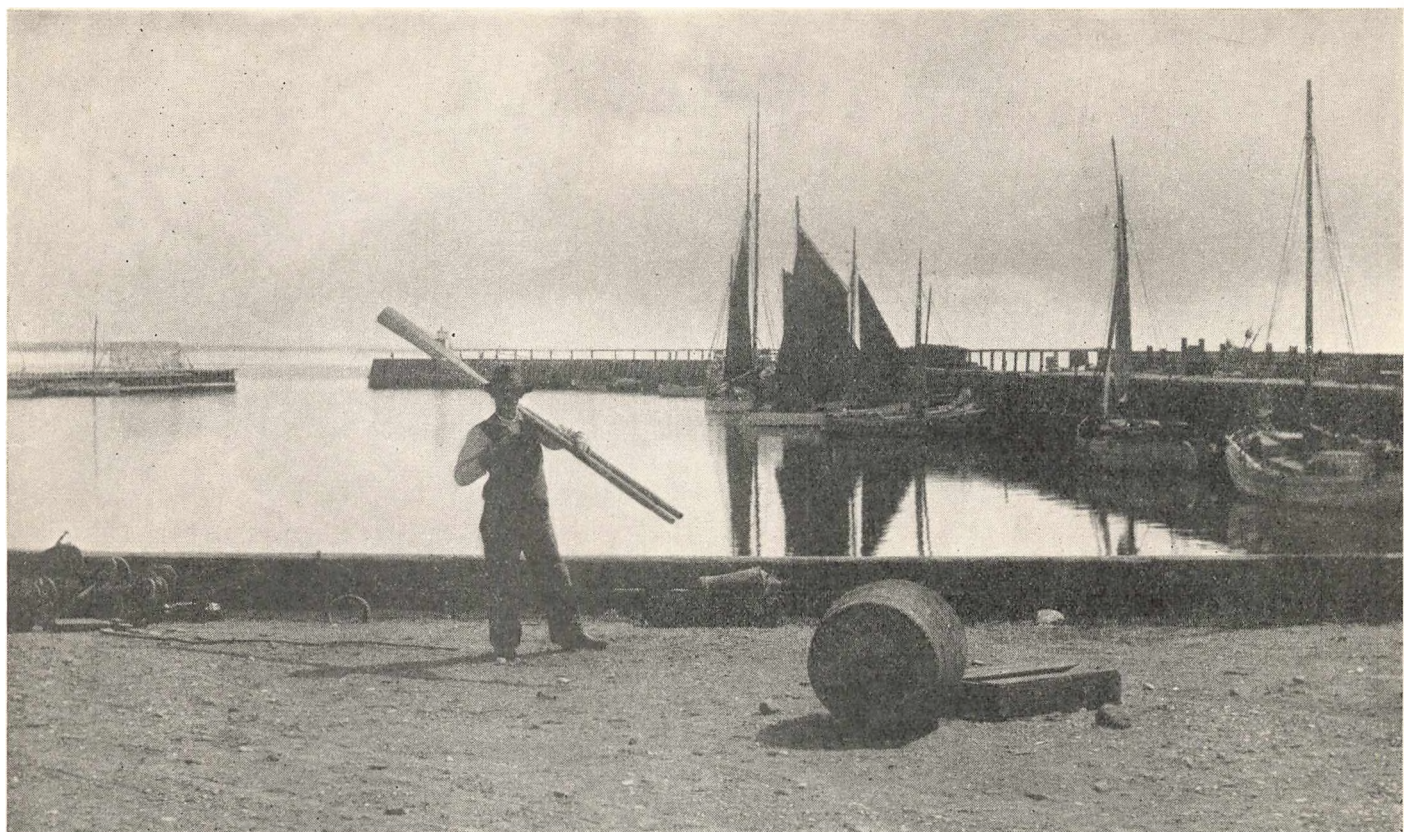
Naa, men tilbage til Sildefisket! De to første Nætter fik vi ikke mange Sild, men tredie Nat hjalp det. Ialt kom vi hjem med 3—400 Ol. Paa Hjemturen blev det Vindstille, men »vor Mor havde vendt Særken, saa det trak!« som man sagde. Vi baade skulde og vilde altsaa hjem! Vi roede et godt Stykke inden af Hesselø, før vi fik Vind i Sejlene, og vi kom først ind henad Klokken 12 om Natten.

Ved Lynæs Kro var samlet 60—70 Sildeprangere, som havde ventet 3—4 Dage paa at faa Læs. Mange af dem var blevet godt beskænket i Ventetiden!

Hvem der var af Prangere? Ja, en af de mest kendte var en Københavner, som vi kaldte »Jomfru Jensen«. Saa var der »Strø-Jens Peter«, der boede indad ved Sandkroen, og Peter Bønk. Desuden husker jeg »Peter Kregme«, som var kommet sejrende fra Kulhus med Ole Petersen og Hans Larsen. Ja, og saa var der Hans Peter Olsen fra Ølsted.

Silden blev solgt ved Auktion. Skipperen stod op paa Lugekappen og raabte op til Prangerne paa Kajen: »Hvem byder paa Lasten?« Den bedste Pris den Dag var 1 Kr. 66 Øre for en Ol.

Var der ingen Prangere, eller kom vi mange ind, saa vi ikke kunde sælge alle Sildene til Prangere, saa solgte vi den til Sildesalteriet. Det laa der, hvor Christen Petersen havde Forretning. Eller ogsaa solgte vi Silden til Brammer og sejlede den til Frederikssund. Det kunde ogsaa være sjovt at komme derned. Saa

Den gamle Lynæs Havn.

Lynæs med »Brammers Hjørne«, som det saa ud tidligere.

Lynæs Kro.
Den gamle, straatækte Rejsestald,
som ses i Billedets højre Side,
blev revet ned ca. 1906.

Hundested Kro i gammel Tid.
Læg Mærke til, at der paa Skiltet, som forøvrigt endnu er i Brug,
staar »Hundsted« (uden e). Saadan udtales Navnet stadig af alle
ældre Folk paa Halsnæs.

skulde vi altid op i »Det kolde Ben«. Det var en Kro, der laa lidt fra Havnen. Ja, sikke Slav, der blev slaet, naar vi havde Penge paa Lommen! Til Gengæld maatte vi suge paa Labben om Vinteren, naar der ikke var meget Fiskeri. Men hvad, naar vi havde Sild og saltet Aal i Tønden og godt med Tørfisk oppe paa Loftet, saa gik det jo ...

De lange Vinteraftener var tit svære at faa til at gaa. Saa spillede vi sommetider Kort. Belysningen var det skralt med. Lampen tærede for meget Petroleum, naar der var Glas paa den, saa det var en fast Regel, at der kun blev brugt Lampeglas Juleaften. Ja, det laa os alle i Blodet, at Petroleum var en kostbar Vare, som man maatte spare paa. Derfor ærgrede Jørgen Larsen sig ogsaa vældigt, da han en Gang af Vanvare kom til at bruge Petroleum i Utide.

Jørgen Larsen var en gammel Rejefisker, som plejede at sætte sine Ruser i Ellingekrogen. Naar han havde sat dem om Aftener, ventede han i Baaden, til

det blev lyst, og saa røgtede han Ruserne. Sædvanligvis havde han en Flaske Skibsøl med sig i Baaden, men en Nat, da han vilde ta' sig en Taar, fik han ved et Uheld fat i Petroleumsflasken. Han blev saa forskrækket over den mærkelige Smag, Skibsøllet havde den Nat, at han fo'r op med et Spjæt og stødte sit ene Knæ. Benet svulmede de følgende Dage saa voldsomt op, at han maatte til Doktor i Frederiksværk med det.

»De har Vand i Knæet!« sagde Doktoren.

»Vand?« svarede Jørgen Larsen, »nej, er der kommet noget i Knæet, som ikke hører til der, saa er det Petroleum!«

Ja, det var dengang!

Der er løbet meget Vand i Stranden siden, og megen Lighed mellem Havnene i 1890'erne og nu er der ikke. Forskellen paa andre Ommraader er ogsaa stor. Men vi havde nu alligevel i gammel Tid meget, som nok er værd at tænke tilbage paa, selv om der tit var Smalhans, og vi tit maatte slæve som Bæster!

Hundested Havn omkring Aarhundredskiftet.
I Forgrunden ligger »Det gamle Haab«.

En gammel nordsjællandsk Købmandsgaard

*Nogle Glimt fra
Elsass'ernes Købmandsgaard i Frederikssund*

Den gamle, patriarkalske Købmandsgaard . . .
Streghed og Disciplin, men ogsaa Mildhed. Duft af Krydderier trænger ud fra Hylde, Skabe, Tønder, Pakker og Sække. Luften er tyk af Duften fra Kanel, Sæbe, tjæret Tov, Havanesertobak og Spegesild. Særlig Spegesild. Naar man træder ind i Butikken siger Klokken over Døren Blim-Blim, og det knaser i Sandet under Fødderne. I Hjørnerne staar Spytbakkerne. Der ligger Stumper af Skraatobak ved Siden af Bakkerne. Inde bagved har vi Kontoret, hvor Chefen fører tykke Bøger over Handelen med Kolonial, Foderstoffer, Korn, Kalk, Cement, Kul, Brænder, Tømmer, Jern, Støbegods, Isenkram.

Dette kunde være Morten Korch eller Deeping. Ja, men ogsaa Thomas Mann. Og det er et nordsjællandsk »Huset Buddenbrook«, det mangler bare sin Digter. Dette skal nu ikke være noget Digterværk. Huset Elsass i Frederikssund var et stort Hus lige efter Aarhundredskiftet, og her er det skildret, som det tog sig ud set fra Gaarden. Det er Gaardskarlen, som fortæller løst og fast om Købmandsgaarden, der blev grundlagt i 1829 af Nathan Levin Elsass, hvis Søn Levin Nathan Elsass fortsatte efter Faderens Død i 1850. Efter hans Død videreførtes den store Forretning af Enken, og i 1873, da hun døde, overtog de to Sønner Nathan og Meyer Elsass Forretningen.

*

Det var tredie Generation, der havde overtaget Styret, da jeg omkring 1910 var hos Brdr. Elsass, fortæller Gaardskarlen. Brødrene Nathan og Meyer Elsass havde delt Arbejdet mellem sig, den første holdt til inden Døre, den anden tog sig af Tømmerpladsen og dertil hørende Lager.

Huset Elsass drev Storhandel med Korn, indførte Hvede og udskibede selv, og der var mange, som hver Dag fik det daglige Brød i Købmandsgaarden. Der var Ejerne med Familie, to-tre Kommis'er, en Gaardskarl, en Kusk, en Arbejdsmand, Pigerne i Køkkenet, tre-fire i en Modeforretning, der hørte til Huset, og naar der kom Kulskibe f. Eks. til Mejerierne var mange derudover i Gang. Ved Dyrskuer eller Markeder kunde der holde op til halvfjerds Køretøjer i Gaarden og i Gaden i Nærheden, og paa Valgdagene var der ekstra Travlhed.

Handelen foregik paa gammeldags Manér. Naar en Bonde kom til Byen med et Læs Korn, drejede han

ind i Købmandsgaarden, Gaardskarlen sprang til, spændte fra og satte Hestene paa Stald. Man drøftede Vejr og Vind, og det kom ikke an paa en Snaps, Kager og en Cigar Kornet var i Mellemtiden blevet læsset af i Gaarden, Kvaliteten prøvet paa den hollandske Vægt, og saa begyndte Handelen. Der blev afregnet, og som Regel skulde Bonden jo ogsaa have Varer med hjem. Til Gaardskarlen blev der ogsaa en Skilling, særlig naar Mutter var med paa Vognen, og man forstod at springe ud med Trappen og sætte den til Vognen eller at svinge vor Mor ud i Luften, saa hun landede smukt paa Gaardspladsen.

De store Leverancer havde Købmandsgaarden, naar Artilleristerne laa i Jægersprislejren. Saa afgik der 7-8 Læs Kolonialvarer om Dagen til Lejren. I Høhøstens og Kornhøstens Tid købte Bønderne 3-4 Tønder Brændevin om Dagen — der skulde noget til dengang. Herregaardskarlene, der kom til Byen, havde gerne deres Mad med, og den blev fortæret i Vognporten eller i den gode Folkestue for Købmandsgaardens Folk. Der laa altid et Anker Skibsøl til gratis Afbenyttelse. Herregaards-Karlene købte Spegesild og Brændevin til Maden for at friske lidt op paa Tingene, og saa kunde det nok gaa lidt støjende til. Men der var aldrig Slagsmaal eller noget i den Retning, det er en kedelig Misforstaaelse, hvis man tror, at de nordsjællandske Herregaardskarle var nogle Børster, nej, det var rigtige lune Nordsjællændere. Nogle af de Kærnefolk træffer jeg stadig, og det er gaaet dem pænt, en er stor Rutebilejer, en anden Sogneraadformand, en er Gaardejer, jo, det var Folk med Krudt i. Sommetider fik jeg Besked paa, at nu maatte jeg jage dem ud. Det kunde jeg ikke faa mig selv til, — men jeg sagde noget om, at der var sendt Bud efter dem . . . den nordsjællandske Spøg trivedes i det hele taget godt i Købmandsgaarden. Jeg husker en Kusk, en stor kraftig Mand, som blev lokket op i en stor tom Sædtønde. Det var en almindelig Tidsfordriv, at man skulde vise sin Snildhed ved at krybe ned i Tønden, der stod paa Loftet. Jeg viste ham, hvordan man kom ned i den, saa kun Arme og Ben strittede op af Tønden. Han vilde ikke staa tilbage, fik sig ogsaa bakset ned i Tønden, men saa sad han uhjælpeligt fast. Selvfølgelig blev han ladt ene tilbage paa Loftet, det var jo *det*, Spøgen gik ud paa, og derfra maatte han svare, da Købmanden raabte paa ham.

— Men naar du er oppe paa Loftet, og jeg kan

høre dig, hvorfor kommer du saa ikke ned? raabte Købmanden.

— Jeg kan inte slide mig løs, svarede han ynkeligt.

Købmanden ilede saa op paa Loftet og fandt sin Kusk. Han maatte vælte Tønden med den store Mand rundt, før Befrielsen var inde. Bagefter spurgte Købmanden mig, om jeg kendte noget til den Sag, og vi fik os et lunt Grin sammen. Jeg husker ogsaa, da en

hvid Tavle med sorte Bogstaver. Det var Reglerne for Betaling af Bropengene. N. Elsass var Fmd. for Bestyrelsen f. Kronprins Frederiks Bro. Her var Priser paa Hestekøretøjer, paa Trillebøre, paa Kreaturer med og uden Tøjr, der skulde over Broen, — men selvfølgelig ikke noget om Cykler og Biler. Det kendte vi ikke til. Her læste jeg ogsaa en Dag i en gammel Ordrebog og kunde fantasere mig til et mægtigt Gilde, de maatte

Et Hjørne af Gaardspladsen hos Elsass.

Tjæremand gled paa Taget, det var i Grunden sørgeligt nok, men der skete ham ikke noget ondt, og hele Købmandsgaarden morede sig ubarmhjertigt. Det traf sig nemlig saa uheldigt, at han fik Tjærespanden lige ned over Hovedet, og jeg maatte bruge to Pund Margarine for at gnide ham ren.

Oppe paa Loftet, over Kornmagasinet, kunde jeg for Resten sidde og falde i Staver mellem de gamle Ting, som var opmagasineret. I ledige Stunder gik jeg derop og læste i de støvede Bøger. Jeg selv skulde føre en Dagbog over alle, som kom og gik i Købmandsgaarden, og mine Forgængeres Bøger laa opstabled her. Dem granskede jeg i og fik et helt godt laa ogsaa Regnskabsbøgerne. Og der var ophængt en stor Tavle, af Størrelse som det halve af en Dør, en Indblik i Købmandsgaardens Liv i forrige Tider. Her

have haft paa Kulhusgaarden i flere Dage. Der var rekvireret et helt Læs Spiritus. Og her paa Loftet laa gamle Ting, der pludselig var gaet af Mode og var blevet usælgelige, gamle Ligkistebeslag med Kruseduller, Englehoveder, Kors og Stjerner. Og tre-fire Kasser Voltakors. Det var Jernkors, stanset og overtrukket med Kobber, de blev hængt paa det nøgne Bryst, — man troede fuldt og fast paa, at de kunde trække Gigten ud. Men pludselig troede man det ikke længere, og nu laa Voltakorsene og kedede sig her paa Loftet . . .

Lørdag Aften var der en Pose Bolcher til Kunderne, men i Juletiden kulminerede den gode gammeldags Hygge, som det sig hør og bør. Der kom flere Cigarer end sædvanlig i Brystlommen paa Bondemanden, og man udarbejdede den aarlige Liste over de Kunder, der skulde betænkes. Det var Gaardskarlens Bestilling at passe paa, at der i hver Vogn

blev lagt et Pund Chokolade til Mutter og en Flaske Rom eller Cognac til Fatter. Det skulde begribeligvis pakkes diskret ned i Vognen og være en Overraskelse for Kunden, naar han kom hjem og spændte fra. Men det var saa fast en Tradition, at det efterhaanden ikke var nogen Overraskelse. Og det hændte mere end een Gang, at en Kunde nogen Tid før Julehøjtiden gjorde opmærksom paa, at han nok ikke kom til Byen mere før *efter* Jul. Hvis jeg saa spillede dum, maatte han gaa lige til Sagen.

— Ded æ vel lavt i Vovnen?

Naar jeg nikkede, kunde han køre ud af Købmandsgaarden uden at bære Julen ud, men Overraskelsen bestod vel saa nærmest i, om det var Rom eller Cognac, jeg havde betænkt ham med!

— — —

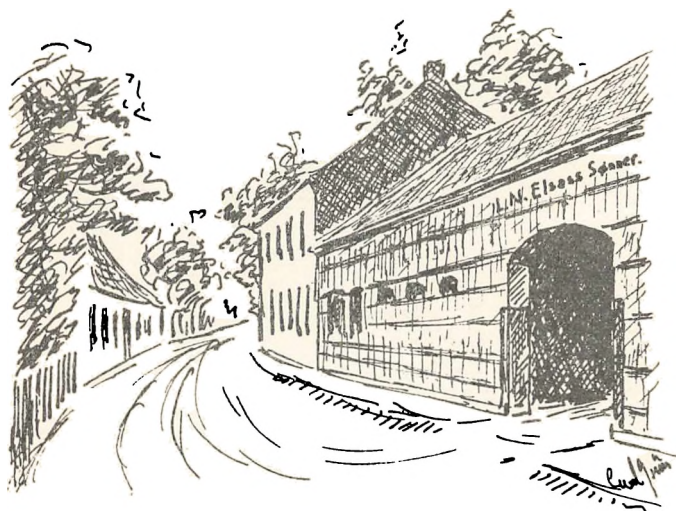
Stemningen i de gamle Købmandsgaarde ... ja, den er godt truffet i en Sang af Lærer H. Munk, et Digt, skrevet i Anledning af Frederikssund Handelsstandsfor-

enings Jubilæum. Nogle Strofer skulde man tro netop var møntet paa Elsass'ernes gamle Købmandsgaard, der sammen med de andre Forretninger i Frederikssund har præget den Fjordby, som alle, der forstaaer at gribe Byens særlige Atmosfære, holder af:

I de gamle Købmandsgaarde
møder os en egen Duft:
Tovværk, Tjære og fra Stalden sødlig Luft.
Vogne skramler ind saa saare,
Svenden stillet har sin Kværn,
og fra Lag'ret lyder klingre Slag paa Jern.

.....

Se! Fra Fjorden blafrer Flaget
paa en lettisk Brig,
og ved Dyrnæs end staar Røgen
fra den Cardiff-Baad, der gik.
Købmand! Her vi ser mod dig,
vis du os: De Danskes Vej.

Porten til Færgevej.

ET PAR STØVLER

Af Georg Nordkild

Tegning af Oskar Jørgensen

Naar Nordenvinden stryger ind over Landet, og Foraarsjævndagnet nærmer sig, saa ser jeg den gamle, rummelige Præstegaard for mig ... lidt verdensfjern trukket tilbage fra Byens Larm og Støj, og dog ligger den lige op til Markedspladsen. Modsætningerne mødtes saa skarpt de to Gange, der var Marked i Byen.

Jeg ser den gamle, hvidhaarede Præst komme ud fra den lave Port og paa kort Afstand ha' hele Markedslivet paa sin højre Haand. Ak, hele det Liv, der i Folge hans Mening og Stilling kun havde Fortabelse til Folge, men som fristede mig med alle de Tilløkkelser, en 14 Aars Skoledreng saa vanskelig kan modstaa. Men jeg maatte modstaa dem ... nu da, for der var Eks-

amen i Skolen, og Præsten med Kapellanen var allerede paa Vej derned, men vent blot, til jeg kommer tilbage med forhaabentlig et godt Eksamensresultat og de 16 Øre ubeskaaret i min Lomme.

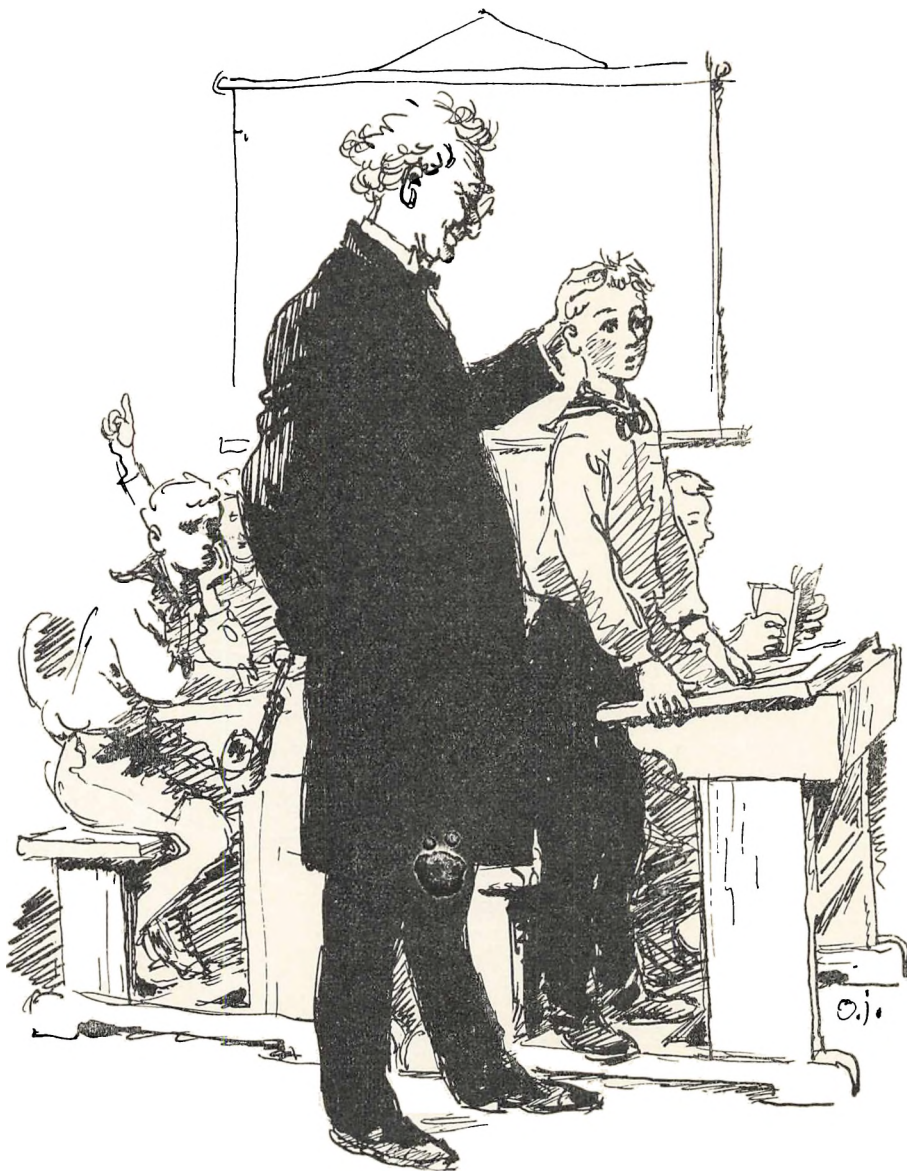
Her fik jeg set, hvor selv den tykkeste Kopranger og den mest rapmuede Hønskræmmerkælling maatte vige til Side og i Ærbødighed hilse den høje, lidt duknakkede Prælatskikkelse. Det er jo mange Aar siden, saa mange, at man dengang viste Ærbødighed for Præsten, og hvor han turde vise sig paa aaben Gade med en stor Træpibe i Munden, og som, uden just at blive kaldt tilrøget, kunde brænde 50 Pund grovskaaret Tobak om Aaret.

Jeg ser endnu hans elskelige, milde Ansigt, hans lange, hvide Haar og den mægtige Træpibe. Jeg er den friske, kolige Morgenvind jage Tobaksrogen paa Flugt bag ham og lege med de hvide Lokker.

Ak, ja, det var den Gang.

Ved en heldig Manovre saa jeg mit Snit til uset at lægge omkring de to Præstemænd, saa jeg, hvad der sig hor og bør.

stod, det troede jeg da, ogsaa vise mig offentlig med en lignende Tobaksbrænder. En Gang standsede han ved Tørvekassen, der stod op til den høje, firkantede norske Kakkeloven fra 1718, og bankede Asken af Pibehovedet ud over Tørvene, tog derefter frem en Tobakspung, der bestod af en valket Svinblære ... Lykkelige Svin, hvis indvendige Dele kunde opnaa en saa høj Værdighed.

— Kan saa Georg sige mig hvornaar Kristian den Fjerde er født?

kunde være paa Plads, naar den alvorlige Del af Festen skulde begynde.

Angst og Bæven, blandet med Haab og Tro, var den Skærpsild, jeg skulde igennem for at vinde ... ja, Præsten kaldte det i en lille Tale, han holdt for os, for Livets Krone, hvad jeg ikke kunde forstaa, vel heller ingen af de andre. Jeg tænkte mere paa Markedet og den Glæde, det forte med sig.

Med lange, knirkende Trin gik Præsten op og ned ad Skolegulvet og dampede paa den store Pibe. Jeg indaandede Duften som en himmelsk Vellugt og glædede mig til, at om 14 Dage var min Skolegang endt, og saa kunde jeg, uden at vække An-

Jeg sad yderst paa Bænken, ikke paa første, ak, nej, kun paa tredje, og funderede just paa, hvordan det kunde ha' sig, at de Stovler knirkede saa gudsjammerligt, og hvem kunde mon være Mester for saadan et Par Pragteksemplarer, der buede sig uden Fold eller Rynke om den lange, forfærdelig lange, Fod? At det ikke var Hans ved Kirkeskoven, gav mine egne bredsnudede Futteraler tilstrækkeligt Bevis paa, og at det heller ikke var Jens Skomager fra Overdrevet, kunde min Sidekammerat, David, bevidne, naar han, hvad oftere skete end strengt taget nødvendigt, stillede sine do. til offentligt Beskuelse. Men da jeg opdagede en svag Sprængning lige over Lilletaaen i det

blanke Læder, kunde jeg ikke holde Øjnene fra Præstens Støvler. Alt, hvad der blev talt og sagt i den gamle Skolestue, gik fra nu af mit Øje og Øre forbi, kun hørte jeg de knirkende Støvler og saa kun den lille Sprængning i Læderet, naar Støvlerne paa deres Vandring passerede min Plads ved Enden af Bordet.

Derfor ramte det mig som et Lyn, da Støvlerne pludselig stod stille udfør min Plads, og en blod Haand lagde sig over mit Hoved og en Røst lod:

— Kan saa Georg ... det var saa himmelvendt at høre sit Navn nævne med stærk Betoning paa sidste Stavelse, — sige mig, hvornaar Kristian den Fjerde blev født?

Et Bulder fra mine solide Undersaatter og i omtrentlig Højde ... staaende paa Forbrættet naturligvis, eller var jeg ikke kommet i den Højde, selv om jeg var lang, med selveste Gudsmanden ved min Side, afleverede jeg stift stirrende og rød i Kammen:

— Kristian ... Kri ... Kristian den Fjerde blev født 1648!

Læreren forlegne Smil, Kammeraternes Hvisken og den bløde Haand atter hvilende paa mit syndige Hoved, var forsaavidt altsammen unødvendige Beviser paa, at jeg havde dummet mig og tænkt paa samme Konges velbekendte Dødsaar.

Den Markedsdag vandt jeg ikke »Livets Krone« eller noget i den Retning, hvad det nu kunde være, ej heller den Glæde, jeg i Maaneder havde længtes efter, for jeg ærgrede mig saa grundig, at end ikke Stær-Signes Honningkager eller Øre-Bendtes Bismarcksklumper kunde fremkalde den Glæde, jeg i saa lang Tid havde taget Forskud paa. Alligevel skete der det, at da jeg sad i Konradsens Rundarius af en Karussel, og de drovelige Harmonikatoner havde rørt ved de overjordiske indre Dele og opløftet min Sjæl over Ærgerrighedens Trældom, først da kunde jeg slaa Gækken løs og helmede heller ikke, før alle 16 Øre var splittet som Avner for Vinden. Det vil sige: ligeligt fordelt mellem Signe, Bendte og Konradsen.

*

Fjorten Dage efter skulde jeg konfirmeres.

Fra Kirkegaarden kunde man se Kullens blaa Bjerge tegne sig skarpt i Luften, og Kattegat rullede skumhvidt mellem Sjællands Kyst og Skaanes. Solen skinnede varmt, naar man stod i Læ af Kirken, og Verden tegnede sig lys og lykkelig for mit indre Syn, nu jeg stod paa Tærskelen til at ta' den i Favn. Inde i Kirken var der derimod iskoldt, men der var Højtidsstemning.

— Den gamle Præst er syg, hviskedes der fra Mund til Mund. Det bli'r den unge Præst, som skal konfirmere Børnene.

Og jeg, som saa gerne vilde ha' den rare, gamle Præst til endnu engang at lægge sin bløde, velsignende Haand paa mit Hoved.

Derfor blev min Glæde dobbelt stor, da jeg saa hans høje, milde Skikkelse vandre op mod Alteret. Bleg og lidende saa han ud. Samtidig kom Angsten: Hvordan skal du klare Spørgsmaalene paa Kirkegulvet, og hvorfor har du ikke været mere lydhor under Konfirmationsforberedelserne? Og hvorfor har du

tænkt mere paa Verdens Lyst og Glimmer end paa at vinde »Livets Krone«, saa du ikke behøvede at sidde her og være angst for anden Gang at dumme dig, her med saa mange Tilhørere, og bringe Skam over dine Forældre?

Vi stod i to Rækker, og Præsten rettede et Spørgsmaal til hver, mens hans Blik hvilede paa den adspurgte. Men mit Blik, Gud forlade mig, søgte hans Støvler. Jeg mærkede her, at det var blevet et Tvangsblik. Den lille Brist i Læderet kunde jeg ikke afholde mig fra at beskue. Hvormeget jeg end bestræbte mig for at bekæmpe det, og hvormeget jeg end søgte at vende mine Tanker til det, jeg stod her for, greb jeg mig stadig i at være hensunken i stille Betragtninger over de Støvler, der paa en Maade var Skyld i mit Nederlag i Skolen for 14 Dage siden. Bristen var nu gaaet helt gennem Læderet, med andre Ord: Det fine, blanke Skind havde slaaet en Revne. Men den Skavank var alligevel nok til, at mine tyksaaledede Sko med stukne Næser og knapbesatte Vristlæder i ærbødige Afstand med Næserne den Dag turde nærme sig hans Støvler paa dette hellige Sted.

Spørgsmaalet til mig lod i Relation til min Sidemand:

— Har Menneskene da altid været syndige?

Det virrede lidt i Knolden, men kun et Øjeblik og saa maatte Adam og Eva, som saa mange Gange før, frem med Synderegisteret.

— Vore første Forældre var ikke Syndere til at begynde med, men saa var det, at Eva bed i Æblet og alle Mennesker blev Syndere.

— Rigtig Georg!

Saa gik han til den næste, og jeg saa mig befriet og sejrstolt om i Kirkerummet.

Aaret efter hvilede den gamle Præst paa Kirkegaarden. De store, ofte afgørende Ting, jeg har mødt paa min Vej, er halvglemte og nye kommet til og delvis glemte. De smaa Ting i Barndommen var alligevel større paa sin Maade, og man glemmer dem aldrig — — —

*

En Dag for nogle Aar siden traf jeg en Ven i København. Vi skulde med samme Tog et Stykke. Da vi kom til Hovedbanegaarden, var Toget kort.

— Hør, siger han, — nu kan du følge med op til min Onkel, saa bli'r vi der, til næste Tog gaar.

Onklen viste sig at være en rar, gammel, hvidskægget Mand, der sammen med sin Kone beboede en Tre-Værelses Lejlighed i det allerældste København. Da han hørte, jeg var fra Græsholt, kom der Liv i de gamle Øjne.

— Jo, jeg kom meget til Græsholt i mine unge Dage, begyndte han straks. — Jeg syede alt Fodtojet baade til Præsten, Fruen og Frøknerne, og det morede mig altid at rejse derud med Fodtojet og saa faa noget gammelt med hjem til Reparation. Den sidste Gang, jeg var derude, er snart henved 30 Aar siden, og den Gang kunde jeg jo nok se, at det gik slemt ned ad Bakke med den gamle Præst. Han hade vist osse selv en Anelse om, at det bar mod Enden, for den Gang han gav mig et Par gamle Støvler til Reparation, sagde han:

— Det staar i Guds Haand, om jeg skal slide disse Støvler

mere, men ellers saa giv dem til et Menneske, der passer dem, og saa saa han saa underlig gennemtrængende paa mig. Da han fornåm, jeg forstod ham, sagde han ikke mere.

Se, dette med at passe dem, vedblev Skomageren, — var ikke alene ment saadan med Foden alene. Meningen var den, at jeg ikke maatte gi' dem til en Gadesjover f. Eks.

Med slet skjult Ivrigheid spurgte jeg, hvem der havde faaet dem.

— Ingen, sagde den gamle Skomager med fast Stemme, — for passede de til Foden, passede de ikke til Manden, og passede de til Manden, passede de ikke til Foden. Det var nu osse en ualmindelig lang Fod, den gamle Præst hade, saa nu har jeg helt opgivet at finde den rette Mand. Hellere det, end de skulde komme til den forkerte — — —

Lidt efter stod jeg med Præstens Støvler i mine Hænder, og den gamle Skomager forklarede og viste, at der i Overlæderet var en lille Revne, som der skulde sættes en Lap paa, men inden

det var sket, døde den gamle Præst, og Støvlerne kom aldrig til Græsholt.

Hvad Skomageren videre fortalte, husker jeg ikke, hørte for Resten heller ikke efter, for jeg var bleven Barn igen, og jeg sad i Græsholt gamle Skole sammen med 40 Kammerater, og jeg kørte rundt i Konradsens Karussel, mens Harmonikaens Toner gjorde mig saa underlig fjern fra alt omkring mig. Jeg stod slet ikke i den gamle Skomagers Stue i Naboløs som midaldrende Mand. Og da Harmonikaens Toner ophørte, tog Orglet i Græsholt Kirke fat, og jeg stod paa Kirkegulvet med den gamle Præst foran mig, med Far og Mor bag mig og ombølget af Kirkens Højtidsstemning.

— Du blev saa lojerlig fjern, da du stod med de gamle Støvler i Haanden, sagde min Ven, da vi sad i Toget. — Herregud, et Par gamle, revnede Støvler, og de kunde sætte dig i saadan en Stemning. Var det Minderne om noget særligt?

- Ja, svarede jeg kun.

Fremtidens Frederiksværk

Af Sv. Bram

Redaktør Sv. Bram, der er Formand for Frederiksværks Byplanudvalg, fortæller her om den rivende Udvikling, som General Classens gamle By, hvor Industrivirksomhed og Naturskønhed gaar saa godt i Spænd, er kommet ind i, og om Planerne for dens Udvidelse nu og i Fremtiden.

Frederiksværk har som Danmarks ældste Industriby rige Traditioner at bygge sin industrielle Fremtid paa — derimod er et meget begrænset Omraade indenfor Bygrænsen til Raadighed for den befolkningsmæssige Tilvækst, som naturligt følger med Udvidelser af de bestaaende Fabrikker og nye Virksomheders Placering i Byen.

Siden salig Generalmajor Johan Frederik Classen i 1756 fik overdraget »Det frederiksværkske Etablissement«, har Befolkningen i den hyggelige lille By direkte eller indirekte levet af »Fabrikken« (det nuværende DFJ) — Krudtværket og fra omkring 1828 og indtil 1908 Kobberværværket, som sidstnævnte Aar flyttedes til København.

Fra nogle faa Hundrede Indbyggere i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede — i 1801 var der 505 Indbyggere — voksede Byens Befolkningstal kun yderst langsomt i de følgende 100 Aar. Først i 1921 naaede den op paa over 2000 Sjæle, og da man naaede frem til 1940, var der kun sket en Tilvækst paa yderligere et Par Hundrede Mennesker.

Dette Tempo var til at overse. De skiftende Kommunalbestyrelser kunde give sig Tid til at overveje Tingene grundigt, inden de handlede.

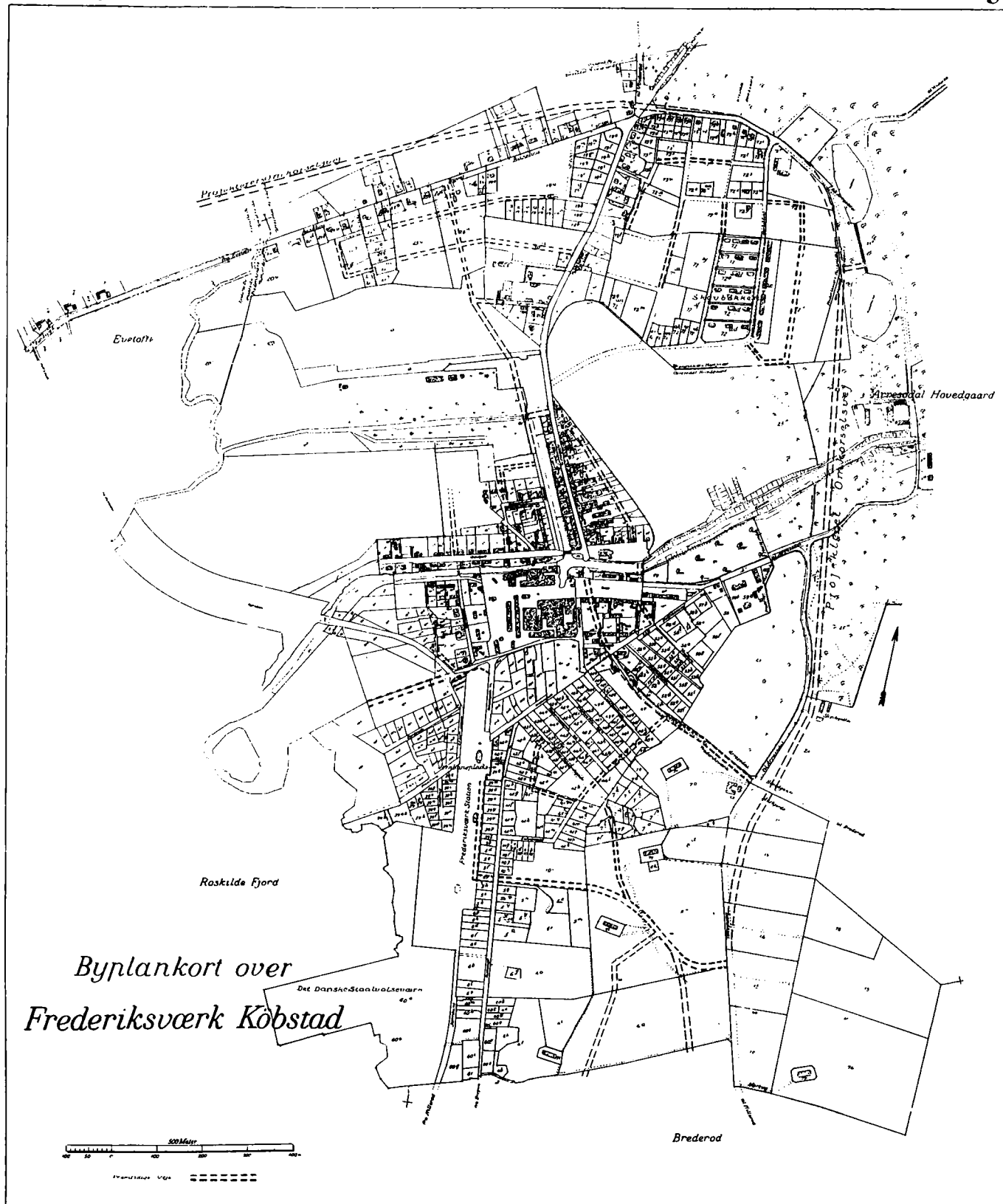
»Revolutionen« i Byudviklingen kom omtrent samtidig med den sidste Verdenskrigs Udbrud, da det besluttedes at anlægge »Det Danske Staalværværk« i Frederiksværk. Denne nye Storvirksomhed, som begyndte sin Produktion i 1942, satte Fart i Tingene. Byen blev vækket af sin Tornerosesøvn. De gamle ærværdige Fabrikker fik paa utrolig kort Tid en moderne Storindustri som Nabo.

Samtidig begyndte Vanskeligheder paa mange Omraader at gøre sig gældende. Det, der hidtil var beregnet til at klare Udviklingen langt ud i Fremtiden, blev pludselig for smaat.

Skovbakken — et Omraade paa ca. 25 Tønder Land i den nordlige Bydel — som Kommunen købte i 1938 med det Formaal efterhaanden at lade det udstykke til Parcelbyggeri, er allerede nu udbygget med et Par Hundrede Lejligheder.

Skolen, der blev bygget i 1893, har, takket være fremsynede Kommunalfolk paa den Tid, kunnet klare Børnetilvæksten indtil for nylig. Nu er den blevet suppleret med 15 nye Klasseværelser og en Gymnastiksal, alle indrettet i midlertidige Barakbygninger.

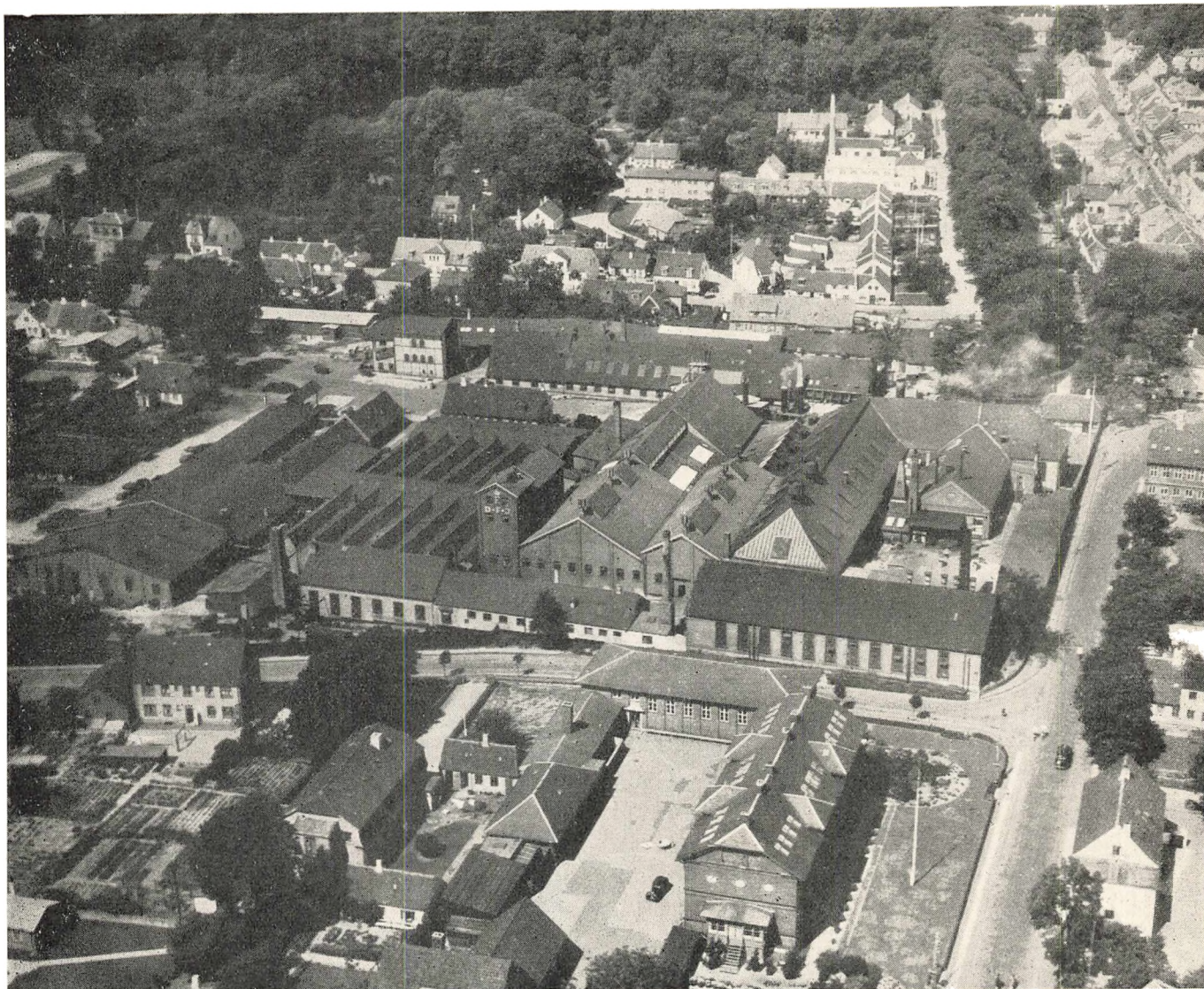
De kommunale Værker, som oprettedes i 1906, har maattet udvides for at være i Stand til at præstere det hastigt stigende Forbrug af Vand, Gas og Elektricitet.

De stiplede Linier paa Kortet over Frederiksværk er de i Byplanen beregnede fremtidige Veje. Den allerede paabegyndte Omkørselsvej ses til højre og øverst paa Kortet. — Sandskaarvejs Forlængelse til Torvet og Nørregade findes omtrent midt paa Kortet.

Byens Yderkvarterer forsynes efterhaanden med Vekselstrøm, som med Fordel kan anvendes ogsaa til elektriske Køkkener. Derved haaber man at kunne spare yderligere Udvidelser af Gasværket.

Byens Kloakledningsnet maa nødvendigvis inden alt for længe udbygges med nye Ledninger og et kostbart Rensningsanlæg, der skal placeres Vest for det kommunale Anlæg i Strandgade.

De Forenede Jernstøberier ligger midt i Bykernen og hindrer ligesom Krudtværket, der skjuler sig bag Træerne øverst i Billedet, at der disponeres over store centrale Arealer til den egentlige Byudvikling.

Boligbyggeriet har trods mange Vanskeligheder været holdt i Gang. Medens »Boligselskabet af 1940« har taget sig af Skovbakkens Bebyggelse, har Staalvalseværket erhvervet store Arealer i den sydøstlige Bydel (Magleblik), hvor Værket foreløbig har ladet opføre ca. 150 Lejligheder, udelukkende til sine egne Folk. Efterhaanden vil der yderligere blive bygget Boligkarréer og Enfamilie-Huse paa dette Omraade.

*

Den store Millionudvidelse af Staalvalseværket med et Pladevalseværk, som kom i Drift for nylig, har atter forøget Boligbehovet.

Flere Boliger — flere Mennesker: Nye Udvidelser af Skole, af Forsyningsledninger, af Vej- og Kloakanlæg o. s. v.

Frederiksværk er kommet ind i en rivende Udvikling — og meget tyder paa, at den vil fortsætte.

Indbyggertallet, som for 10 Aar siden var 2200, er

nu paa ca. 4000. Ingen anden dansk By har forholdsmæssigt haft en Tilvækst paa saa kort Aaremaal, og næppe nogen anden Købstad i Landet er i saa udpræget Grad afhængig af sine Industrivirksomheder som Frederiksværk.

Som i alle andre Byer er der ogsaa for Frederiksværk udarbejdet en Byplan, som skal angive Retningslinierne for den kommende Udvikling.

Byplanen, der er udarbejdet af Landinspektør Sv. Jelvard, Frederiksværk, gaar i Korthed ud paa at danne Rammen om en sund, hensigtsmæssig og praktisk indrettet Fabriksby med Plads til Udvidelser af Industrien og alligevel i størst mulig Grad at bevare og udvikle de Skønhedsværdier, som Byen er kendt for, og som i turistmæssig Henseende har betydet et stort Plus for den.

Opgaven maa derfor være at søge bevaret det oprindelige Præg samtidig med, at man maa bestræbe sig for at skaffe Industrien Udvidelsesmuligheder paa

Omraader, som mindst muligt berøver Byen dens Naturskønhed.

Desuden maa der i selve Byen søges skabt et til Omgivelserne passende, moderne Forretningskvarter og gunstige Vilkaar for mindre Virksomheder, der, uden at medføre Ulemper, kan gavne Byen.

Hvordan vil det fremtidige Bybillede komme til at tage sig ud? Ingen kan sige det med 100 pCt. Sikkerhed.

Byplanens Dispositionsplan lægger først og fremmest Vægt paa, at alt, hvad der henhører under industrielle Virksomheder, skal placeres i særlige Industriomraader, og som saadanne er Arealerne langs Fjorden udlagt.

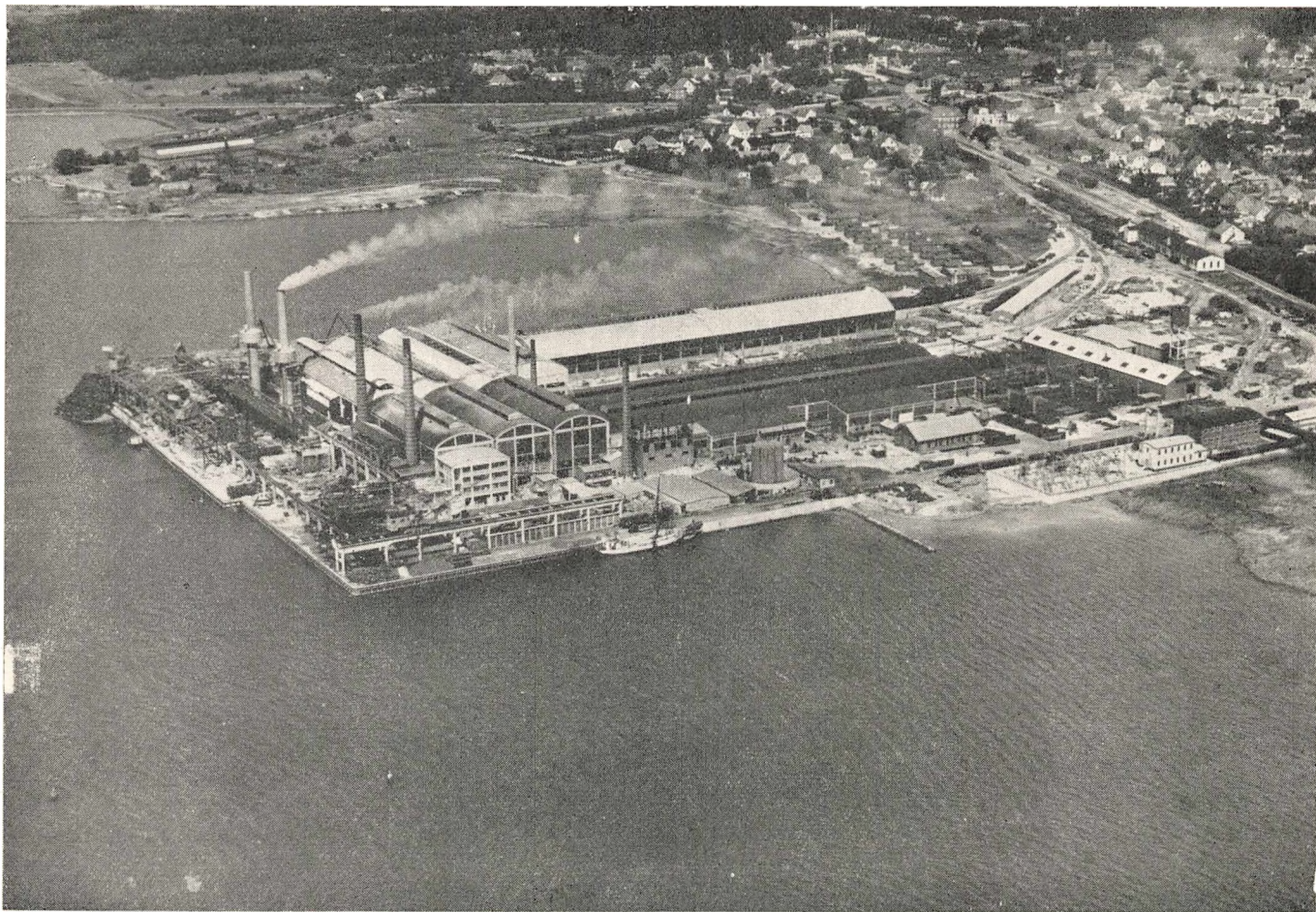
Staalvalseværket, der er bygget paa Opfyldning i selve Fjorden, og DFJs Storstøberi ved den gamle Havn er altsaa beliggende i disse Omraader. Mellem disse to Virksomheder er der Mulighed for Anbringelse af betydelige Industri anlæg.

Mest generende for en hensigtsmæssig Udnyttelse af den centrale Del af Byen er DFJ og Krudtværkets store Fabriksomraader. Man maa antagelig affinde sig med, at de nu en Gang ligger der og, at de ikke indenfor en overskuelig Fremtid kan udnyttes paa anden Maade i byplanmæssig Henseende.

For Krudtværkets Vedkommende kan den Mulighed dog tænkes, at det i den ventede Betænkning fra Forsvarskommissionen bestemmes, at det skal placeres et Sted udenfor Byen — i Auderød Skov f. Eks. Hvis det sker — hvad man dog ikke i Byplanen har turdet regne med — vil der paa Krudtværkets nuværende Arealer kunne anlægges en helt ny Bydel.

Man vil for den indre Bys Vedkommende i ret stor Udstrækning af Omstændighederne være tvunget til at følge Byens første Planlægger, General Classens, Linier. Dog vil ogsaa denne Del af Byen efterhaanden skifte Karakter, idet nye Gader vil blive anlagt.

Den altfor smalle Nørregade — Frederiksværks eneste egentlige Forretningsgade og samtidig Hovedtrafikaaren gennem Byen — vil blive væsentlig aflastet for gennemgaaende Trafik, naar den nu paabegyndte Omkørselsvej Nordøst om Byen fra Hillerødvej gennem Arresødalskoven og videre ad en Højbro over Kanalen til sin Tid bliver fuldført i hele sin Udstrækning med Forbindelse til Tranemosevej og med en Forlængelse, der igen møder Amtsvejen ved Haagendrupsvæjens nuværende Udmunding i Hundestædvejen. Amtsvejvæsenet har projekteret en stor Rundkørsel — 40 Meter i Diameter — paa det Sted, hvor Omkørselsvejen passerer Helsingørvejen og Liseleje-

Staalvalseværket er bygget ud i Fjorden, hvor der er gode Udvidelsesmuligheder. — Øverst til venstre ses den gamle Havn og D. F. Js Havnestøberi. — Arealerne langs Fjorden skal være Fremtidens Industriomraader.

vejen ved »Knudsens Hjørne« — der forøvrigt forsvinder, idet Gartner Knudsens Ejendom skal nedrives for at give Plads for den nye Vejs Videreførelse Nord for Osebro-Husene.

En anden betydningsfuld Vej bliver Sandskaarsvejen, som vil blive gennemført til Torvet og Nørregade. En stor Del af Udgravningerne er allerede udført, og Vejen, der bliver 14 Meter bred, maa inden altfor længe færdiggøres, bl. a. for at give Beboerne ved Magleblæk en bekvem Adgang til Byens Centrum.

Der regnes i Byplanen med, at Allégade skal være en kommende Forretningsgade med store Ejendomme, og at den i sin nordlige Ende skal forbindes med Nørregade over en Bro ved Krudtværkets Portnerbolig, som til den Tid maa fjernes.

Længere ud i Fremtiden er der beregnet anlagt en Gade i Skovkanten bag Haverne i Nørregades Østside. Denne Gade vil muligvis blive ført videre over Aaen til Torvet, hvor Byens kommende nye Raadhus er tænkt placeret paa det Omraade, hvor nu bl. a. Depotejer Fr. Kristoffersens Villa ligger.

Det kan endvidere nævnes, at man paatænker at forbinde alle de blinde Sidegader, som udgaar fra Jernbanegade, med en tværgaaende Vej fra Solvænget til Sandskaarsvejen.

Der er yderligere truffet Dispositioner for en Række mindre Veje i forskellige Bydele, men det vil føre for vidt at beskrive hver enkelt af dem her. Det fremgaar af Kortet, hvor disse Veje er tænkt anlagt. De viste Veje i den nordvestlige Bydel vil dog næppe nogensinde blive gennemført, efter at Kommunen har

bestemt sig til at anlægge et nyt Stadion mellem den nuværende Sportsplads og Osebro.

Fra Omraadet mellem Magleblæk og Strandvejen er der tænkt gennemført et Par Forbindelsesveje, som formentlig først i en fjern Fremtid vil faa Betydning.

Et stort Problem for Byens fremtidige Udviklingsmuligheder er Manglen paa velegnede Byggegrunde indenfor det nuværende Byomraade.

Udviklingen har Tendens til at gaa Syd paa — og Folk, der regner med en fortsat hastig Udvikling af Frederiksværk, har derfor tænkt sig, at det en Dag vil blive hensigtsmæssigt at indlemme den Del af Kregme-Vinderød Kommune, som udgør Trekanten mellem den nuværende Kommunegrænse — Hillerødvejen og Lille Kregmevejen. Tankens Realisering vil antagelig møde nogen Modstand i Nabokommunen. Fremtiden vil vise, om disse søde Drømme bliver til Virkelighed.

En anden Ting kan Frederiksværk og Kregme-Vinderød Kommune derimod blive enige om, og det er, at de i Fælleskab udfor Trekanten ved Bjørnehoved, naar Forholdene tillader det, vil lade anlægge et »Fluepapir« — et inddæmmede Omraade i Fjorden fyldt op med Strandsand, hvor Egnens Beboere og Gæster kan nyde Livet om Sommeren.

Endelig maa det i Forbindelse med Byens Fremtid ikke glemmes, at den gamle Havn er blevet en selvejende Institution, og at der, efter dens Istandsættelse, kan opstaa nye Virksomheder omkring den.

Med den sidste 10-aarige Perodes hastige Udvikling af Byen som Baggrund skal man være forsigtig med at spaa om, hvordan Frederiksværk vil tage sig ud om 50 Aar — foreløbig er der Opgaver nok at tumle med.

BJERGMANDSFOLKET I NORDSJÆLLAND

Af August F. Schmidt

Forfatteren August F. Schmidt skriver her om »Gillekop« og andre Skiftinger eller Byttinger i Nordsjælland. — og om Tolkningen af dette Folketro-Motiv.

I den gamle Folkeoverlevering kan man finde de pudsigste Oplysninger, som vi nu kan more os over, men som for tidligere Slægter var dyb Alvor. Betragter man saaledes Troen paa *forbyttede Børn*, er det ganske fornøjeligt at erfare, hvad man i saa Henseende kunde berette herom, ikke mindst om Fremgangsmaaden, hvorefter man bedst kunde slippe af med en Bytting og faa sit eget, normale Barn igen.

Troen paa Skiftinger eller Byttinger var især knyttet til Tiden mellem Fødsel og Daab. Det var en farlig Tid for Barnet; thi da kunde det blive forbyttet med et Underjordsbarn. Derfor blev i ældre Tid Børn døbt saa kort Tid efter Fødslen som muligt. Men det hændte dog ifølge Folketroen, engang imellem, at de underjordiske kom først og lagde et af deres egne Børn i Vuggen. Byttingen kunde saa blive opdaget paa Daabsdagen. Saaledes fortælles fra Vejlbj by om et Par Folk, der havde faaet et Barn, men de syntes saa underligt om det, og nogle mente, det var en Forbytning. Det mente de saa ogsaa selv, skønt de ikke

havde mærket noget til det. Det blev raadet dem, at de snart skulde lade det døbe. Paa Vej til Kirke kørte Forældrene forbi en Bakke. Her kom der én løbende, og den raabte: »Kylikop, wo solst du rullen?« Saa svarede den lille: »Ik sol zu das hellige Wasser, ok so en besser Knejt bleiben.«

Det forstaar sig, at den Slags Folk snakker paa Tysk!

Da Forældrene hørte det, kunde de nok forstaa, at det var en Bytting, de havde at køre med.

*

Denne Beretning, hentet fra Evald Tang Kristensens »Danske Sagn«, er en ret nøje Parallel til, hvad vi kan læse i den noget novellistisk udformede Skildring: »Byttingen Gillekop«, der findes i den af Digteren H. P. Holst udgivne Bog: »Nordsjællandske Sagn og Fortællinger« (1856). Her svarer Svøbebarnet paa Forespørgselen: »Aa, lang Vej — til Slangerup; hen til et lille Vas, hvor æ agter en bedre Mand at blive.«

Den anførte Bog fra 1856, der indeholder en Række Sagn og Fortællinger fra Nordsjælland, er forfattet af N. P. Wiwel, Fader til Maleren Niels Wiwel og Sprogforskeren H. G. Wiwel. N. P. Wiwel var en god Fortæller, og der findes fortrinlige Ting i hans Bog, som han lod H. P. Holst være Udgiveren af. Blandt Wiwels sagnagtige Bidrag er det Stykket om Byttingen Gillekop, som interesserer os her. Denne gamle Skildring af et Stykke Folketro har siden faaet et stort Antal Sidestykker, navnlig optegnet af Evald Tang Kristensen. Fra Nordsjælland har i vor Tid Anders Uhrskov reddet nogle Skiftingsagn fra Forglemelse. I lang Tid var Wiwels Skildring den bedste indenfor sit Omraade, og ved at sammenligne den med E. Tang Kristensens mange Optegnelser kan man se, at N. P. Wiwel har faaet alle Detailler i vor mest udbredte Gillekop-Sagntyper med i sin Fremstilling.

Han fortæller om, hvorledes den gamle Bedstemor fik Byttingen til at forsvinde. Hun lagde en Graasten i Sengen, tog ved Maaltidet Smør med en Stoppenaal og smurte paa en halv Ært og spiste den. Saa tog hun en Pris Mel af en Snusdaase, strøg Duggen af Vinduerne derpaa og æltede Dejg paa Enden af en Træpind. Derpaa delte hun en Æggeskal, stillede den ene Halvdelen op paa tre Svovlstikker og stak en Pøsepind igennem Bunden, saa Pinden stod ret op ligesom en Tappestav, hvorpaa hun kom Malt i Æggeskallen og Vand dertil, og saa bryggede hun da.

Denne særegne Anstilling laa Ungen og gloede paa, en saadan Idræt havde den aldrig set. Og ved Midnatstid rejste den sig og kravlede af Vuggen, idet den mumlede: »Smør paa en Ært, og Dejg paa en Pind, Øl i et Æg, og Søvn paa en Sten . . . Vel er jeg baade gammel og graa — meget jeg hørte og meget jeg saa

— Gribskov hugget af syv Gange og vokset til igen — men end har jeg aldrig set Søvn paa en Sten, Øl i et Æg, Dejg paa en Pind, og Smør paa en Ært,« og dermed hoppede den ud af Sengen og forlod Huset — til Ægteparrets store Glæde. —

*

GILLEKOP er et fortrinligt Navn paa et formodet Bjergmandsbarn. Ordet er af tysk Oprindelse og betyder vel »Tomhoved« eller lignende.

Der findes et meget stort Antal Optegnelser om forbyttede Børn, næsten fra hver Egn af Landet. Den Beskrivelse af Skiftingernes Udseende og Væsen, der findes i Optegnelserne, har uden al Tvivl som Grundlag visse virkelige Iagttagelser og triste Oplevelser. Det er nemlig en Del medfødte og senere erhvervede Lidelser, som er velkendte og utvivlsomt har været Grundlaget for disse Beskrivelser. Man har i Landsbyerne set Smaabørn med Vand i Hovedet, med Dværgvækst, »Mongolisme«, Børn, der er blevet helt afmagret paa Grund af Tæring o. s. fr. Saadan nogle stakkels Væsener har man umiddelbart troet var forbyttede eller skiftede Børn. Man havde jo ingen anden Forklaring i gamle analfabetiske Tider, da Lægekunsten stod paa et primitivt Stade. Smaa, magre Børn kan let faa et gammelt Præg over deres Ansigter, og saadanne smaa »Gamlinger« kan have været med til at danne Sagnene om det gamle Barn, der havde set Gribskov syv Gange opgroet og omhugget syv Gange. Der er en Del forskellige Sagntyper om Byttinger, Skiftinger og Gillekopper, og af disse lærer man ikke alene en hel Del om »forsatte« Børns Udseende og Behandling i gamle Dage, men man faar ogsaa et levende Indtryk af Almuens digteriske Evne, af dens Lyst til at fabulere og udforme en Fortælling, hvori der paa en underholdende og for gammeldags Mennesker overbevisende Maade berettes om de ulykkelige »Skiftingebørn«, der i ingen Henseender havde

det godt. De fristede en sørgelig Tilværelse paa Lergulve og i Alkover, hvor de har ligget og vrinsket og skræbt, indtil en hjælpsom Død udfriede dem af en Tilværelse, som de i de fleste Tilfælde næppe har forstaaet at opfatte noget af. Gennem lange Tider betragtedes Sindssyge og Idioter som værende besatte af Dæmoner, senere af Djævelen, hvortil Læren om Arvesynden var medvirkende. Selve Morten Luther kunde saaledes sige om et 12 Aars Barn, der var Idiot, at det kun var en Klump Kød uden Aand, af hvilket Djævelen taler og bevæger sig, og han raadede til at drukne det. Peder Palladius har givet en malende Beskrivelse af en stakkels Idiot med Krampeanfald. Stakkelen var efter Palladius' Mening besat af Djævelen. Endnu saa sent som i 1756 har endog en Biskop, den højtansete og betydelige Prælat Peder Hersleb, en Overgang troet paa et Rygte, »der var gaet over det ganske Land« om, at en bestemt Mand var en »Bjergtroll eller Bytting«.

Naar Folk med deres Tids højeste Dannelse kunde se saaledes paa aandssvage og sindssyge, er det let at forstaa, at den jævne Mand i By og paa Land, ikke alene herhjemme men overalt paa Kloden, troede paa Skiftinger. Og der er Grund til at formode, at de mange gamle Mennesker, der, navnlig i Tiden efter

1870, til Evald Tang Kristensen o. a. fortalte deres detaillerede Sagn om Byttinger og deres Adfærd, selv har troet ganske godt paa saadanne Væseners underjordiske Herkomst. Og de Folk i Nordsjælland, der i sin Tid fortalte til N. P. Wiwel om Byttingen Gillekop, der skulde døbes i *Slangerup Kirke*, har saa vist ogsaa troet paa Skiftinger, det er der næppe Aarsag til at tvivle om.

Naar *Gribskov* drages ind i Skiftingesagnet, var det, fordi Almuen troede, at i denne store Skov boede underjordiske og andre usædvanlige Skikkelser, som saa fandt Behag i at bo i Menneskers Omgivelser og derfor i et Barns Størrelse tog Ophold blandt Landsbybefolkningen.

Sagnene om Gillekop og hans Kolleger er ofte ganske sjove af Indhold og fast komponerede. Ved en Gennemlæsning af dem tænker man straks, at det er den rene Taabesnak og sorteste Overtro, de bærer Vidne om, men ved en nøje Granskning af dem erfares det, at de afspejler kulturelle Tilstande. De gengiver Almuens Opfattelse af Idioter, sindssyge og ubegavede. Derfor er disse Sagn ogsaa af Værdi for Forstaelsen af gamle Tidens Forhold. De kan bedst og sikrest tolkes af en Læge, idet der skal medicinsk Uddannelse til for at give de rette Oplysninger om de Emner, der kan komme i Betragtning ved en Behandling af Taabeproblemet, af sindssyges og Idioters Indslag i Folkets Tro og Sagndigtning.

Nordsjællands Naturskønhed har — siden man begyndte at faa Sans for den Slags Ting — været berømmet af en stor Mængde Digtere. Men de samme Digtere, som med mange Ord skildrer vor naturskønne Landsdel, er som oftest yderst faamælte, saa snart det gælder Omtalen af Beboerne her.

De gamle Nordsjællænderes mindre gode Omdømme

Af Johannes Møller

★

Forfatteren, Kommunelærer Johs. Møller, Lyngby, fortæller her om, hvad Gejstligheden mente om de gamle Nordsjællændere. — og det var langt fra Lovord, der var tilovers for vore Forfædre.

Illustrationer af Palle Thøgers

Et karakteristisk Eksempel er Digteren Molbech, der i Bogen »Ungdomsvandring i mit Fødeland« (1811) skriver vidtløftigt om Nordsjælland; om Slotte, Skove, Kirker, hellige Kilder og Udsigtshøje; men Landet kunde for den Sags Skyld være folketomt; Molbech træffer tilsyneladende ingen Mennesker.

Kun indirekte faar vi lidt at vide om vore Forfædre — og det er ikke godt.

Ved Esrum By — paa en Skovbakke nær Kanalen — omtales en »Plads til Forlystelse for dem, der besøge denne Egn«. Pladsen har ogsaa en anden Opgave: nemlig at faa Egnens Beboere til paa Helligdage at samles her og »vinde Smag for renere Forlystelser end dem, der søges i Kroerne«. Molbech tilføjer lidt mistrøstigt, at han intet tør sige om, hvorvidt Anlægget har virket efter Hensigten — — saa det har det rimeligvis ikke. Nordsjællænderne har sikkert uanset Forlystelsespladsen fortsat søgt paa Kro.

Men Molbech finder een Retfærdig. Det er »den brave Lars Olsen i Tikiøb«, der imponerer Digteren med »en stor, meget vel anlagt og indhegnet Bondehave — — hvor jeg ikke blot saae Frugttræer og Havebede og Gange i den pynteligste Orden, men endogsaa en Træhave paa den anden Side af Veien, hvor Eieren opelsker og poder allehaande Frugttræer«.

Saadan en Have har været noget helt enestaaende her i Nordsjælland, forstaar man. Molbech drømmer om, hvor »muntre og livelige« Landsbyerne kunde blive, hvis Lars Olsens Eksempel blev taget op af flere.

Men der var ingen Sans for at gøre Landsbyerne »muntre og livelige«. Unge Træer hagede man ikke om for halvanden Hundrede Aar siden; dem knækkede man simpelthen. Pastor Junge i Blovstrød fortæller (i 1798), hvorledes Træerne ved de restaurerede Kongeveje blev brækket over af ildesindede Mennesker. Og han veed intet andet Raad end at blive ved med at plante nye Vejtræer, indtil den ødelæggelseslystne Ungdom maatte blive træt af at rive dem op igen.

Samme Pastor Junge giver i sin bekendte Bog »Den nordsjællandske Landalmues Charakter« et ret trøstesløst Billede af vore Forfædre. De Nordsjællændere, der bor nær København, demoraliseres af den store By, og de, der bor i de skovrige Egne, har for let Adgang til at stjæle Brænde og drive Krybskytteri; saa det staar sløjt til med Moralen over det hele.

*

Det kunde jo naturligvis være, at andre Præster havde en bedre Mening om vore Forfædre. Derom kan man finde Oplysninger i de gamle Bispes-Visitatsbøger. Bisperne har nødvendigvis i Bedømmelsen af de lokale Forhold i stor Udstrækning maattet bygge paa Præsternes Oplysninger.

Af disse Visitatsbøger er Biskop Mynsters († 1854) mest oplysende. Det er, hvad man kunde forvente af den Biskop, hvis Visitatser var saa berømmelige, at Mindet om dem blev bevaret helt ned til vor Tid. Endnu for godt en Snes Aar siden levede der her i Nordsjælland gamle Mennesker, som huskede Biskop

Mynsters festlige Besøg i deres Landsby; ligefra Ankomsten i den store Karet med 4-Spand til Gudstjenesten, ved hvilken først Sognepræsten talte og derpaa den ærværdige gamle, men ranke Bisp, der i sin Fløjls-Præstekjole med alle sine Ordener gjorde et dybt Indtryk allerede ved sin Fremtræden. En fornemmere Mand saa man aldrig i Sognet.

Efter Gudstjenesten kom Eksaminationen af den konfirmerede Ungdom og ældste Klasse, mens yngste Klasses Færdigheder blev kontrolleret ved et Besøg paa Skolen.

Om Aftenen nedskrev saa Bispen — i Præstegaardens Gæsteværelse — sine Indtryk af Sognefolkets aandelige Stade; tildels naturligvis bygget paa Præstens Udsagn.

For en Nordsjællænder er det meste dog en ret mistrøstig Læsning. Om Asminderød og Grønholt Sogne faar vi saaledes at vide, at de »indbefatte de fleste Kulsviere, og Beboerne due vel ikke meget«.

Værre staar det til i hele Strø-Herred; for her er der slet ingen Tvivl om, at Befolkningen ikke duer: »Strø-Herred er et ukirkeligt Herred — — flere Sogne ere i ondt Rygte, især Skævinge og Alsnyderup; paa sidste Sted skal dog nogen Forbedring bemærkes«.

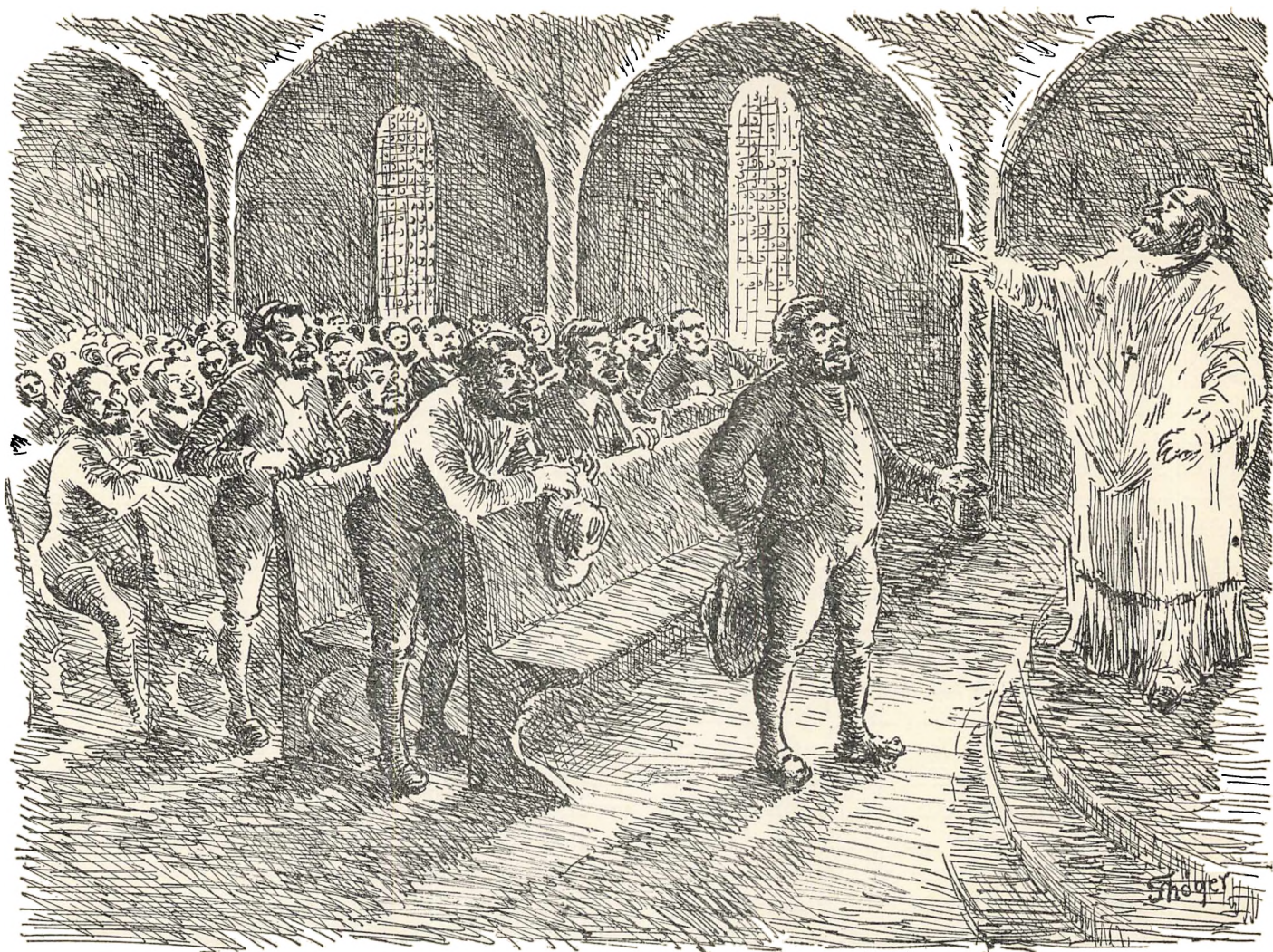
Det nordvestlige Hjørne af Nordsjælland er aller værst. Det kan opvise et helt lille Sodoma, nemlig i Ramløse Sogn: »Denne Menighed hører vist til de meest fordærvede i Landet. Tyverie, Røverie, Mordbrand ere eller have været Dagens Orden.«

Og Ramløses daarlige Eksempel har smittet af paa Nabobyerne: »Her (i Helsing og Valby) klages vel ikke i den Grad over Moraliteten, som i Ramløse, men Egnens Aand driver dog ogsaa her sit Væsen.«

*

Allerede i 1739 var det galt fat i Ramløse. Biskop Hersleb klager i Indberetningen til Kirkeinspektionskollegiet over, at »der fandtes alt for mange, som ej kunde læse i Bog«. Af Indberetningen fremgaar, at Skoleholderen har søgt at faa Ansaret »fordelt« lidt; han undskyldte sig med, at Forældrene i deres haardnakkede Vankundighed modarbejdede Skolen ved at holde Børnene borte fra Undervisningen. Biskoppen har da advaret Menigheden og »forkyndt Kongens Villie«. Og Præsten er blevet instrueret om, at nu da Sognet raadede over en Skole, maatte ingen mere »tages til Herrens Bord første Gang, uden hand kan læse i Bog«.

Samme Biskop Hersleb har ikke hentet megen Opmuntring paa sine Visitatser i Nordsjælland. Næsten overalt maatte Kirkegangen saavel som Skoleungdommens Stade betegnes med Ordene »jævn« eller »maadelig«. Og saa maatte Bispen endda nærmest være glad, naar Menighedens negative Holdning indskrænkede sig til at vise Kirken Ligealdighed og at negli-

Bispen »havde ondt ved at tysse paa dem« og maatte bede dem »tale ordentligen«.

gere de nyoprettede Rytterskoler. Direkte Opsætsighed oplevede den stakkels Biskop ogsaa.

Under Visitatsen i Lille Lyngby Kirke i 1741 blev der saaledes »til Slutning stor Tumult i Kirken«, da nogle Bønder fra Ølsted »hefteligen og med stor Bitterhed klagede imod Præsten«. De Ølstedfolk har haft Temperament. Bispen »havde ondt ved at tysse paa dem« og maatte bede dem »tale ordentligen«.

Det lykkedes dog slet ikke at faa dem til at »tale ordentligen«, tværtimod foer de frem med »Heftighed og Bulder«. De beklagede sig over, at Præsten ikke vilde konfirmere de Unge, medmindre de kunde læse, og over, at de Unge skulde gaa til Præsten to Gange ugentlig. Men de havde mange andre Klager at fremføre, altsammen med »Heftighed og Bulder«. Til sidst maatte Bispen opgive at komme paa Talefod med den balstyrige Menighed, og han har trukket sig tilbage, advarende den imod »at vise Rebellion mod Kongens Bud«.

Uviljen imod at se Børnenes Tid spildt med Skolegang har været meget grundfæstet. Biskop

Hersleb maatte taale Opsætsighed og Bulder i den Anledning; hans Efterfølger, Biskop Balle, søgte at opmuntre Børnene til at gaa i Skole ved at uddele Bøger til de flinkeste. Alene i hans 6 sidste Embeds-aar drejede det sig om 9703 Bøger. Men Broderparten af Bøgerne hjemføres rigtignok ikke af de smaa Nordsjællændere.

For en Gangs Skyld er det dog ikke et nordsjællandsk Sogn, der er Indehaver af Bundrekorden. Ordrup Sogn i Odsherred opnaede en vis Berømmelse ved Visitatsen i Juli 1804, da der ikke mødte eet eneste Barn i Skolen, skønt Biskoppens Ankomst havde været annonceret to Søndage forinden i Kirken, og skønt den ulykkelige Degn Dagen før havde været rundt hos alle sine Elever og paamindet dem at komme. Ikke desto mindre var Skolestuen tom, da Biskop og Sognepræst indfandt sig for at prøve Børnenes Kundskaber. Degnen blev saa sendt ud for at indfange nogle Børn. I Løbet af en Times Tid lykkedes det ham ogsaa at fange 12 Elever, som der saa blev holdt Skole med.

Man forstaar, at Biskop Balle maatte blive nøjsom i sine Fordringer. Han bedømmer da ogsaa Nordsjæl-

lænderne mildere end de følgende Bisper gjorde. Men god Vilje og elskværdig Bedømmelse fra Bispens Side kunde jo ikke helt tilsløre den Kendsgerning, at meget burde være anderledes.

Det lader sig ikke bortforklare, at Nordsjællænderne i gamle Dage ofte har været de visiterende Bisper lidt af en Prøvelse.

Følgende lille Hjertesuk nedfældet af Biskop Balle under et Besøg i Hornbæk (1788) kan passende afslutte denne Artikel om vore lidt umedgørlige Forfædre.

Biskop Balle skriver: »Jeg gjorde mig al Umage for at skjule min Misfornøjelse. Men Taalmodigheden blev sat meget paa Prøve.«

BRYLLUP PAA HIRSCHHOLM

Af Thyra Nicatius

Her berettes om en romantisk Kærlighedshistorie, som endte med, at den ene af Parterne kom i Fængsel, og den anden blev tvangsgift i Hirschholm Slotskapel.

DEN 1. Oktober 1749, altsaa i Aar for 200 Aar siden, fandt der et ejendommeligt Bryllup Sted i Hirschholm Slotskapel. Det var Christian den 6.s og Sophie Magdalenes Datter, Prinsesse Louise, der blev gift med Hertug Ernst Frederik Carl af Sachsen-Hildburghausen. Prinsessen blev bortgiftet for ikke at sige tvangsgift, fordi hendes Broder, Kong Frederik den 5., ønskede Afslutning paa en romantisk Kærlighedshistorie, hun havde indviklet sig i.

Prinsessen var født i 1726, og hele sin Ungdom maatte hun friste den Skæbne at blive brugt som Brik i Landets storpolitiske Skakspil. Ved Christian den 6.s Hof arbejdede man paa at skaffe Monarkiet politiske Fordele ved Hjælp af et »godt« Giftermaal for Prinsesse Louise, og den første Brudgom, man havde udset til hende, var Georg den 2.s yngste Søn, Hertugen af Cumberland. Den Plan røg imidlertid i Lyset.

Saa prøvede man paa at faa hende gift med en pfalzisk Prins af Birkenfeld, som med fransk Støtte aspirerede til den ledige svenske Trone. Ogsaa det glippede.

Men afsættes skulde hun, og saa faldt Hoffets Øjne paa Rusland, hvor den designerede Tronfølger Carl Peter Ulrik var løs og ledig. At faa Prinsessen til Rusland syntes hendes Far, Christian den 6., dog alligevel vilde være Synd for hende. »Det gaar endnu noget barbarisk til ved det russiske Hof; men det har jeg ikke Lyst til at have noget at gøre med eller at give et Barn til«, skrev Kongen til en Ven, og Giftermaalsplanerne blev stillet lidt i Bero — og saa døde Christian den 6. imidlertid.

Ved den nye Konges, Frederik den 5.s, Tronbestigelse skiftede Livet ved Hoffet fuldstændig Karakter. Den dystre og stærkt religiøse, men samtidig stive og fornemme Tone under Christian den 6. og Sophie Magdalene afløstes af Munterhed og Livsglæde.

Prinsesse Louise blev ogsaa fuldstændig forandret, da hendes Broder kom paa Tronen. Hidtil havde hun, som det sømmede sig ved hendes Forældres Hof, været stille og tilbageholdende, hvad maaske til Dels skyldtes, at hun stammede. Men nu lavede hun op.

Af Naturen var hun elskværdig og venlig, men uden Menneskekundskab, og det blev hendes Fortræd.

En Beretning om de Begivenheder, der førte til Prinsesse Louises Formæling med den sachsiske Hertug, har man hos den kendte Forfatterinde Charlotte Dorthea Biehl, som døde i 1788. Jomfru Biehl skrev til sin Ven, Gardeofficeren og Hofmanden Johan von Bülow, bl. a.:

»Det første Sørge Tiiden for den høysalige Konge var forbie, fik alting et andet Udseende; der blev Opera og danske Comedier, man trængte nu ikke meere til Flasken for at faae Ende paa Tiden, og den afskyelige Drikke Lyst tog merkeligen af. Det første Kongen var bleven gift, havde hans Fader tilladt, at der om Tirsdagen og Torsdagen var Apartement ved hans Hof, men ingen Dands, og uagtet alle hans Bønner kunde han aldrig bringe det dertil, at hans Søster Prindsesse Lovise maatte komme der. Da han var bleven Konge, kunde han ikke nægte Enke Dronningen at beholde sin Daatter hos sig, men han forkyndte hende tillige, at Prindsessen skulde for Fremtiden være hans Gemals (Dronning Louises) Sælskabs søster i alle hendes Forlystelser. Alle Udflugter hjalp ikke, det maatte skee, og til den Ende fik Dandsemesteren sine bestemte Tiimer om Dagen, og et Par Damer blev det overdragen at lære hende de brugelige Commerce Spill. Med hvilken Glæde Prindsessen lagde Sorgen af for sin Fader, kan man let indsee, naar man forestiller sig en ung Pige omringet af lutter gamle, hæslige og stive Damer, hvis Andagt ytrede sig i hver et Ord og hver en Mine, som fordømte det mindste skiemtende Ord som den groveste Last, og stod nu paa Nippet at ombytte deres Sælskab med en Engels (Dronning Louises) i jordisk Skikkelse, og i det tillige nyde alle muel-

lige Forlystelser. Havde denne Forandring skeedt noget før, saa maaskee hendes Broder var bleven befriet fra en stor Krænkelse; thi da den idelige Beden og Læsen faldt hende alt for kiedsommelig, saa fandt hun Leylighed at familiarisere sig lidet for meget med Pagerne og de yngre Cammer Junkere. Hun var vild som en Kat, og følgelig uforsigtig i høyeste Grad, hvorfor ogsaa et Par, der havde Fornuft nok til at indsee, hvor farlig Følgerne kunde blive, trak sig i Tiide tilbage, saa at hun maatte see sig om efter nogen til at besætte Pladsen med . . .«

☆

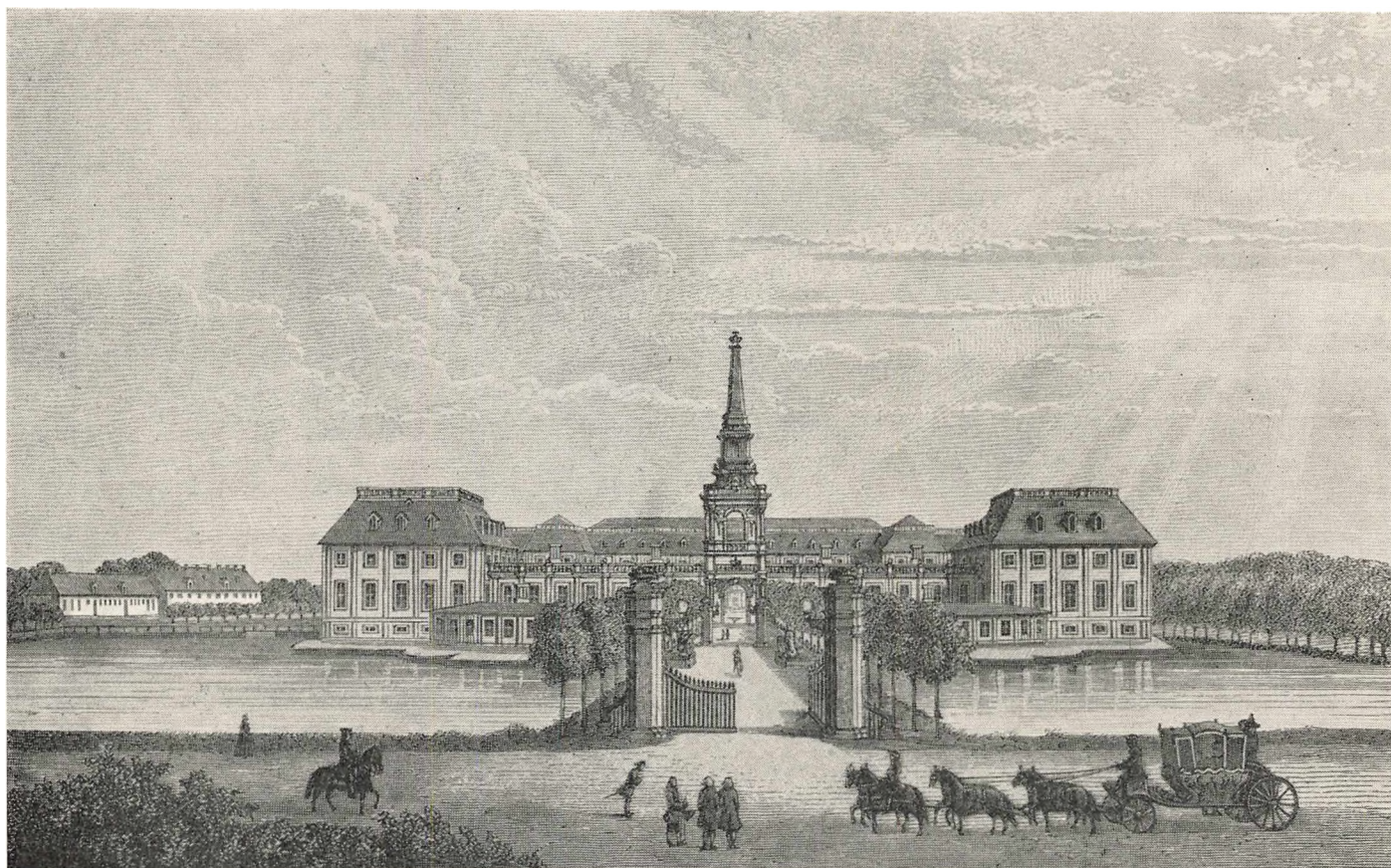
Prinsesse Louises Hofdame hed Marie Elisabeth Ahlefeldt. Hun havde en Broder, Bendix Ahlefeldt, som var Kammerjunker, og — fortæller Jomfru Biehl — da Kongens Fraværelse paa en Norgesrejse i 1748 befriede Bendix Ahlefeldt for Tjenesten en Tid, »saa tilbragte han det meeste af Sommeren hos sin Søster og blev ved den Leylighed meget vel bekiendt med Prindsessen. Hvad han var for en dum og opblæst Giek, kan De slutte deraf, at han gjorde Regning paa at ægte Prindsessen; hans Søster var den fortroelige i denne Handel. Hendes Kammer var Samlings Stedet for de forelskede, og hvad enten deres Øyekast og Adfærd røbede dem, eller det skeedte ved

hans Formastelse, saa blev Kongen opmærksom. Man sagde, at han havde skreven een af hans Venner til, at han stod paa Nippet til at gjøre den største og utroeligste Lykke, at Kongens Søster havde forelsket sig i ham, at de havde svoret hinanden evig Troeskab, og at alting allene beroede paa, at hendes Kierlighed til ham bragte hende saa vidt, at hun blev frugtsommelig, thi saa forbandt Kongens Ære ham til at samtykke Egteskabet og gjøre ham enten til Statholder i Norge eller Holsteen . . .«

Hele Historien kom Kongen for Øre, og saa væltede Kammerjunkeren og Prinsessens Korthus.

Bendix Ahlefeldt blev arresteret og bragt til Munkholm, hvor han sad fængslet i flere Aar. Om Prinsessen skriver Jomfru Biehl: »Men da Kongen formodentlig fandt Aarsag til at frygte, at det maatte gaae saa med fleere, saa blev hun samme Høst gift.« Brylluppet fandt, som nævnt, Sted den 1. Oktober paa Hirschholm.

Da der var gaet nogen Tid, og Prinsesse Louise mentes at være faldet til Ro i Udlandet hos sin Gemal som Hertuginde af Sachsen-Hildburghausen, blev Bendix Ahlefeldts Fængsel formildet. Han slap dog ikke ud, før Prinsessen døde i 1756. Til Gengæld fik han da sin fulde Frihed, ja, »fik endog Levebrød og blev Commandant paa Helge Land«.

Hirschholm Slot.

Af Slangstrupbanens Saga

Af H. C. Vinge-Juel

Slangstrupbanens Overgang til Statsbane kan nok give Anledning til et lille Tilbageblik, og her fortælles nogle Træk af Banens Historie.

At Slangstrup ikke fik Jernbane allerede i 1879, skyldes et Tilfælde. Ministeriet foreslog nemlig dengang, at Banen til Frederikssund skulde slaa et Slag ind i Landet og tage Slangstrup med ogsaa, men det protesterede Slangstrupperne imod! De sendte endda en Deputation til København for at bede sig fri for en saa nymodens Ting som en Jernbane — og det blev de! Saadan saa man paa det dengang!

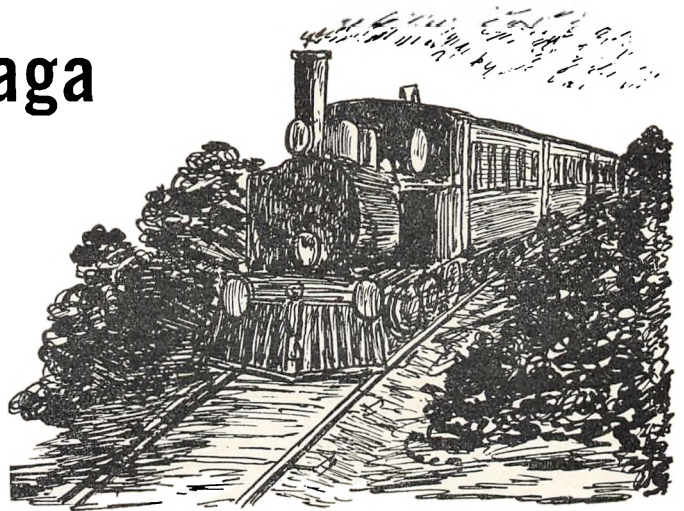
I 1890 skete det saa, at Konsul Stenberg fik Idéen til en Række Smaabaner, deriblandt en fra København til Lille Værløse. Projektet om en Værløsebane skabte Røre i Andedammen, især hos Beboerne i Farum, Slangstrup og Slagslunde-Ganløse, og der blev holdt en Række Møder, hvor lokale Folk protesterede mod, at en Bane skulde ende »saadan et tosset Sted som i Lille Værløse«.

Det foreløbige Resultat blev derfor, at Rigsdagen i 1894 vedtog en Lov om Koncession til Anlæg og Drift af en Bane fra Lygtekvarteret eller Helligkorskirke i København til Lille Værløse, men med Tilladelse til at forlænge Banen til Egnen omkring Badstrup Sø.

Konsul Stenberg skaffede de 15.000 Kr., der krævedes som Depositum, og saa fik han Koncessionen. Men der skulde naturligvis flere Penge til. Dem forsøgte Konsulen forgæves at rejse baade her i Landet og i Udlandet. Tiden gik, og en skønne Dag var Koncessionen forbrudt. Saa var man lige vidt.

Men saa tog Slangstrupperne fat. Man fik gjort Lodsejerne fra Lille Værløse og udefter interesseret, og blandt dem viste sig en Mand med en Idé. Det var Overretssagfører Amdrup, som var økonomisk interesseret i Farum Kalkværk.

Amdrup var klar over, at rede Penge vilde det være saa godt som umuligt at stampe op af Jorden langs den ønskede Bane, men han fandt en anden Udvej, og i Løbet af forbavsende kort Tid havde han sin Jernbanedeklaration færdig. Den byggede paa den Kendsgerning, at alle Arealer langs Banen vilde stige i Værdi, naar Banen kom. Deklarationen gik derfor ud paa, at Lodsejere, som efter Jernbanens Anlæg indenfor et Tidsrum af 30 Aar solgte et Areal, skulde afgive 30 Procent af det Beløb, de fik ind udover, hvad

Jorden var vurderet til ved Deklarationens Underskrift. Ogsaa Køberen var bundet, hvis han senere solgte.

Der gik kun et halvt Aar, saa havde Amdrup faaet næsten alle Lodsejerne langs Banen fra København helt ud til Slangstrup til at underskrive Deklarationen — og saa traadte Landmandsbanken og Privatbanken til med Kontanter til Banens Bygning. De to Banker valgte en Bestyrelse, og den fik ved Juletid 1903 Koncession paa Slangstrupbanen.

»At Aviserne i de følgende Aar undertiden havde Vanskeligheder med at faa opgivet Priserne, naar de vilde bringe Meddelelser om Ejendomshandeler, men maatte nøjes med at notere: »Købesummen ubekendt«, havde formentlig ingen som helst Forbindelse med Jernbanedeklarationens Bestemmelser!« sagde en af Egnens Præster engang, da Talen faldt paa Overretssagfører Amdrups virkelig geniale Opfindelse.

Først paa Aaret 1904 blev der underskrevet Kontrakt med Ingeniørfirmaet Winkel-Werner & Madsen om Banens Bygning. Statens Tilsynsførende skulde to af Statsbanernes Ingeniører være. Den ene af dem, Boserup, blev senere Slangstrupbanens Driftsbestyrer.

Banens Københavns-Station kom til at ligge ved

Byen set fra Jernbanestationen 1919.

Udsigt fra Mølleomgangen. 1920.

den gamle »Lygten Kro« paa Lersøens Terræn, hvor tidligere bl. a. Karen Spidsmus og Ferdinand Eriksen havde slaaet deres Folder, og i Slangerup blev Stationen lagt i Engen lige Øst for Byen. Desuden var der 10 andre Stationer og Holdepladser.

Endelig var Maalet naaet, og den 19. April 1906 indviedes Slangerupbanen.

For Københavnerne var Banen en ny Udfaldsvej til Nordsjælland, og de brugte den flittigt. Berømt blev f. Eks. de saakaldte Maaneskinsture til Hareskoven, hvor det undertiden gik livligt til. At Banen fik stor Betydning for Byerne langs Linien, siger sig selv. Farum og Slangerup, der havde sovet Tornerosesøvn i mange Aar, vaagnede lidt efter lidt op til Daad, men ogsaa i de andre Byer sporedes Fremdrift og Opgang. Det var dog en Ulempe for Personbefordringen, at Københavns-Stationen laa helt ude paa Nørrebro, og der har i Aarenes Løb været mange Projekter fremme for at faa Slangerupbanen ført ind til Hovedstadens Centrum. Endnu er dog ingen af dem blevet realiseret.

Men det kommer vel nu, da Staten har overtaget Banen.

Et Kapitel for sig i Banens Historie er »Midtbane-aarene«. Linien fra Frederikssund til Hillerød skulde naturligvis gaa over Slangerup. Projekter om at sætte Slangerupbanen og Frederiksværkbanen i Forbindelse med hinanden har ogsaa af og til spøget, men »Midtbane-aarene« var dog noget ganske særligt.

I Begyndelsen af Tyverne var der Travlhed omkring Slangerup, hvor Midtbanen skulde gaa. Banelegemet blev flere Steder færdigbygget — kun Skinnerne manglede — og der støbtes store Viadukter. Den nye Bane skulde føres ind lige Øst for Møllen, som paa den Konto mistede sine Vinger. De kunde, hvis Uheldet vilde, gerne falde ned over Banelegemet, hed det sig! Et Stykke ude Nordøst for Byen drejede Linien

ad Hillerød til, forbi Strenghøjgaard og Lystrupgaard over Uvelse til Nørre Herløv.

Det var store Dage, naar Midtbanekommissionen med kgl. Kommissarius, Kammerherre Lerche i Spidsen for et Utal af Statsbaneingeniører og Tegnere holdt deres Indtog i Slangerup og sammen med lokale Sognedelegerede besigtigede Linien. Undertiden maatte man som Fortrop have et Par Mand gaaende med Leer for at bane Vej for Kommissionen gennem Sædmarkerne . . .

Hist og her, navnlig ved Sogneskellene, fik Deputationer eller enkelte Lodsejere Foretræde for at forelægge Kammerherren deres Ønsker — som Regel omsonst. Store flotte, minutiøst udarbejdede Tegninger makuleredes med Blyantstreger, hvor Ændringer skulde foretages, og saa »om igen« paa Tegnestuerne!

Naar Besigtigelsen var endt, holdt der Biler ved Afslutningsstederne, og saa gik Turen ad Landevejen tilbage til Slangerup, hvor der med Kammerherren for Bordenden vankede nogle Stykker Smørrebrød og en Øl paa Gæstgivergaarden til alle, der havde gjort

Slangerup Kirke i Julesne — set fra Jernbanens Remise. 1920.

Til venstre: Kongensgade med Møllen i Baggrunden. 1923.

Til højre: I Lavningen mellem Møllen og Landevejen skulde Midtbanen have gaet.

Turen i Marken med. Til slut fik hver af de lokale Deltagere udbetalt 10 Kroner i Diæter.

Og saa endte hele Midtbaneeventyret, som bekendt, saa bedrøveligt, som tænkes kunde. Alle de skønne Kræfter var spildt! Midtbanen blev nedlagt, før den rigtigt var kommet i Gang og havde vist, hvad den duede til ...

I mange Aar laa Banelegemet som en tilgroet Moræneaa, og Viadukterne stod og »gloede dumt«. Nu er der dog ved at komme Liv i Strækningen fra Nørre Herløv til Hillerød. Her skal Frederiksværkbanen køre, naar Banens Forlægning fra Skævinge over Gørlose-Nørre Herløv finder Sted.

Slangerup fik ikke Statsbanestation med Midtbanen. De skønne Drømme brast. Men den, der forstaa at vente, kan blive Konge i Sverige! Slangerup blev til syvende og sidst »Stats«, men den fik Følgeskab af alle de øvrige Stationer langs Linien fra 1906.

KRYBSKYTTEN, DER MAATTE GIVE PANT

EN NOVELLE FRA NORDSJÆLLAND

Af Paul Moes

Den gamle Skovridergaard laa i Udkanten af Skoven med Udsigt over Markerne, hvor tunge Roevogne indtil fornylig havde trukket deres Spor gennem den bløde, fugtige Jord. Novemberdagens Blæst stod i et Sus gennem Havens høje Bøge, der dryssede de sidste gulrøde Blade ned over Tagets brune Straa, som Efteraarsregnen havde farvet næsten sort.

Der laa en særegen Hygge om Gaarden baade ude og inde. Inde var den af en Karakter, som det kun forundes faa Mennesker at skabe, og som kun opstaa, hvor Mennesker har den intimeste Kontakt med Naturen. I Stuerne var en Stemning, som om Aftnerne Ro kun kunde brydes af Vindens Sus, Hundenes Glam eller Brændeildens Knitren. Men i Atmosfæren om Gaarden laa ogsaa Aartiens Lyde af friske, maskuline Stemmer. Af Hundefløjters Triller, af den svage Raslen, naar en Taske fyldes af Jagtpatroner, eller naar Trækstokkens Blaar glider gennem Bøsseløbet.

Den gamle Skovrider sad i Lænestolen og gemte sig bag en Røgsky, men jeg kunde høre hans Latter. Der var halvmørkt i Stuen, men gennem den store Midterlaage i Brændeovnen kastede Ilden et flakkende Skær udover Gulvet, hvor en aldrende Pointer laa og dosede.

Røgskyerne steg regelmæssigt op fra den store Stol, men naar Taagerne af og til spredtes, kunde man bagved ane hans store brune Skæg med de graahvide Striber. Naar han bøjede sig frem, fik Ilden hans Øjne til at glimte. Naar han som nu sad og lo hen for sig, vidste jeg, at han sad og bryggede paa en Historie.

— Hvad ler du af?

— Jeg kom til at tænke paa en Hændelse, der vel ligger omtrent 40 Aar tilbage. Det var dine Spørgsmaal om Krybskytteri, der fik mig ind paa den.

Han sad et Øjeblik tavs og stoppede langsomt Tobakken længere ned i Piben, inden han fortsatte.

— Naar man har med Krybskytter at gøre, skal man helst — ligesom i mange andre af Livets Forhold — gaa frem efter visse Retningslinjer, der er bygget paa de gamles Erfaringer. Skulde man i min Ungdom begaa sig i et Distrikt med Krybskytter, var der kun en Maade at behandle dem paa. Man skulde i eet og alt give det Udseende af, at man beherskede Situationen, selvom man maaske nok inderst inde kunde skønne, at man ikke helt var den overlegne. Man skulde altid være den, der slog først. Det satte Respekt. Min Far havde lært mig det, endnu mens jeg var Elev. Og jeg tør sige, at det er Retningslinier, jeg har holdt mig efterrettelige. Maaske er det ogsaa det, der har reddet mig ud af alt det, jeg har været med til. Maaske er det ogsaa det, der er Skyld i, at alt det, jeg i Tidens Løb har været truet med, kun blev ved at være Trusler.

Han pustede en Røgsky fra sig. Jeg kunde ikke se ham, men jeg følte, at han smilede.

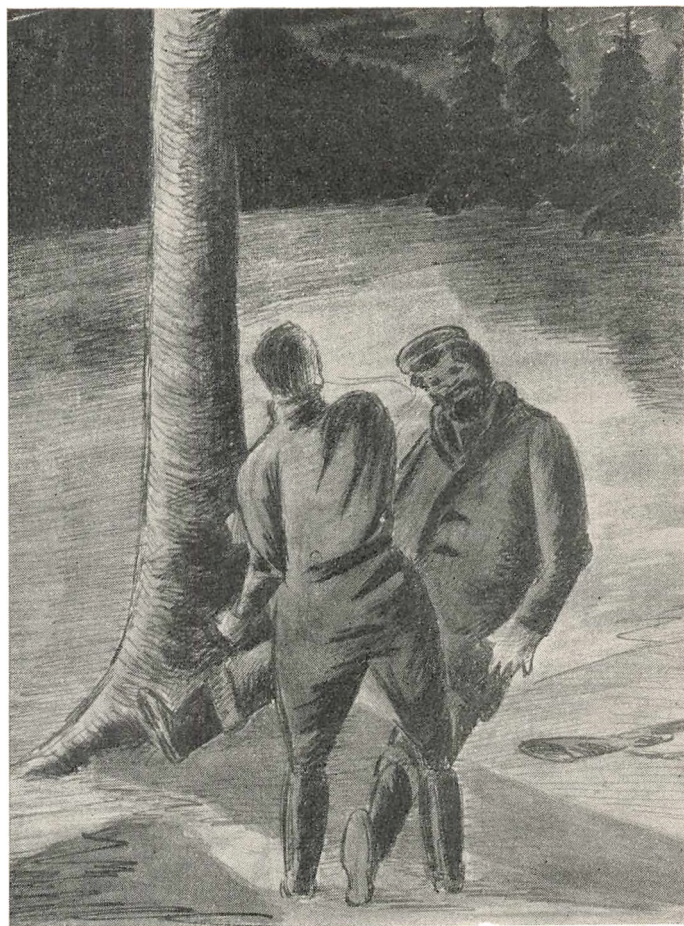
— Men Historien?

— Jeg var en grøn Dreng den Gang, vel omkring 23. Jeg var var blevet Revierjæger et Sted her i Nordsjælland. Jeg var endnu lidt benøvet over, at det netop var mig, der var blevet den udvalgte, men jeg var besluttet paa ikke at lade mig impo-

nerede af noget. Saa en Dag traf jeg Anne-Marie. Hun var en sød Pige, og en Pige, der var noget ved. Det saa jeg med det samme. Og Synet var vel nok en Anelse skarpere end nu. Hun var ikke ligefrem uimodtagelig, og en skønne Dag kom vi til en Forstaaelse. Det skulde være os. Det blev det, men der skete forskelligt, inden vi kom saa vidt. Og det mærkelige var, at det var mit grønne Udseende, der blev Anstodsstenen. Jeg var naturligvis grøn, og særlig stor har jeg aldrig været. Den Gang fløttede jeg mig ikke en Gang med Skæg.

Det var først lidt senere, at det gik op for mig, at Folk paa Egnen kaldte mig »Drengen«. Navnet blev ved at klæbe ved mig, selvom det efterhaanden fik en noget anden Klang.

Det var ikke Anne-Marie, der syntes, at der var noget i Vejen med mig — men derimod hendes Far. Han var en stor, stærk Mand, og han havde aldrig glemt, at han en Gang havde været Bossemager ved et Dragonregiment. Han var en Mand af Temperament, og saa havde han den Evne, at han kunde se sig gal paa Folk, selvom han kun havde set dem en enkelt Gang. Jeg var blevet et af hans Ofre — hvorfor ved jeg ikke. Maaske var det hans Bevidsthed om egen Kraft, der fik ham til at se mig som en Haan mod sig selv og Familien. Nok er det, han havde sagt til Anne-Marie, at jeg var en Splejs, han ikke ønskede at se oftere. Og han skulde nok hindre, at det blev os.

Saa smed jeg Kæppen og langede med fuld Kraft ud med højre Haand...

Det havde jeg spekuleret en Del over, men der var ingen Løsning kommet. Saa var det, der skete noget, som nok var en hel anden Historie, men som alligevel havde en vis Forbindelse med det.

En Nat, da jeg var gaaet i Seng, bankede det paa Ruden. Det var Skytten, der havde hørt Skud oppe fra Plantagen.

— Kør i Forvejen, raabte jeg.

Ansigtet bag Ruden forsvandt, og jeg kom i en Fart i Tojlet. Jeg for ud til Cyklen. Udenfor var det et skrækkeligt Vejr. Det var næsten Vinter ligesom nu — bælgmørkt var det, med Blæst og Regn.

Da jeg havde kæmpet mig et Stykke ned ad Vejen, sprang en Skikkelse pludselig ud fra Groftekanten og raabte: Holdt!

Jeg skal love for, jeg holdt. Jeg smed Cyklen og smækkede Bøssen til Kinden. Det var mere en Sikkerhedsforanstaltning end egentlig af Nervositet. Krybskytterne gik ikke af Vejen for noget, og jeg regnede med, at det var en, de havde sat til at passe mig op, hvis jeg skulde vove mig ud.

Jeg raabte advarende og sænkede Bøssen, men han kom bare nærmere. Jeg var i de Øjeblikke tættere ved at skyde paa en Mand, end jeg nogen Sinde før og siden har været ved. Og saa var det bare Skytten.

— Dit Fjols, sagde jeg til ham. Er det en Maade at komme paa?

Jeg gloede rasende paa den mørke Skikkelse.

— Jeg kunde ikke gøre det anderledes, hvis du ikke skulde være kørt for langt, sagde han. De er slet ikke oppe i Plantagen. De er lige her ovre. Vinden kører rundt med Lyden, saa det næsten ikke er til at sige, hvor den kommer fra.

Jeg smed Cyklen i Groften, og sammen gik vi ind i Skoven. Vi havde Vinden imod os, men det varede ikke længe, før jeg, naar Blæsten tog sig et Pusterum, kunde høre, at der var Mennesker længere fremme. Jeg var rasende. Det var det frækkeste — her lige op ad mit Hus.

Forsigtigt gik vi frem i den sorte Skov. Jeg standsede, tog et Tag i Skyttens Arm. Han var høj og kæmpestærk og maatte boje sig, saa jeg kunde sætte Munden til hans Øre.

— Gaa over til Gærdet, sagde jeg. Og mas saa frem ned mod mig. Lav saa meget Spektakel, du kan. De vil søge ud til Vejen og komme forbi her.

Han nikkede og forsvandt i Mørket. Jeg stillede mig med Ryggen mod en stor Bog og stottede mig til den solide Egekæp, jeg plejede at have i Haanden paa den Slags Togter.

Der gik vel en halv Snes Minutter eller mere maaske. Jeg ved det ikke. Der var kun Natten, Blæsten og de knagende Grene.

Pludseligt blev der skudt to Gange, og et Øjeblik senere kunde jeg høre nogen komme i Trav ned mod mig. En mørk Skikkelse havde Kurs lige højre om Bogen, jeg stod ved. Han var tæt ved mig, for jeg saa ham. Jeg holdt Vejret et Øjeblik. Lige da han var ud for mig, knaldede jeg ham oven i Hovedet med Egekæppen. Jeg havde ventet at se ham styrte, for det var en dejlig Egekæp, og jeg har aldrig været blodsøden, naar jeg brugte den.

Han standsede ligesom lidt overrasket, men blev staaende.

Saa slog jeg en Gang til ... og i Fortvivlelsens Raseri endnu en. Var jeg virkelig saadan en Splejs? Manden blev staaende. Blæsten satte voldsomt ind, og jeg kunde ikke høre, om han sagde noget, men jeg fik pludselig en Fornemmelse af, at han var ved at faa Øje paa mig, selvom jeg daarligt kunde se ham. Saa smed jeg Kæppen og langede med fuld Kraft ud med højre Haand efter det lyse Punkt, hvor han maatte have Hovedet. Der skete noget mærkeligt. Denne Gang virkede det, men jeg havde ogsaa slaaet, saa jeg troede, at Skulderen skulde gaa af Led. Han faldt, saa lang han var.

Nu horte jeg Skytten komme buldrende. Da han stod hos os, sprang Manden paa Jorden pludselig op, og mærkelig nok røg han paa Skytten. Men det skulde han ikke have gjort. Et Øjeblik saa jeg de to Skygger filtret sammen. Saa laa den ene paa Jorden igen. Jeg vidste ikke, hvem af dem det var, — men det var Krybskytten.

— Der var kun ham, sagde Skytten, mens vi et Øjeblik stod og sundede os.

I Mørket gav vi os til at undersøge den Faldne. Det eneste, jeg fandt ud af, var, at han havde en Uniformshue paa Hovedet. Jeg undersøgte den, for jeg kunde ikke fatte, at han havde kunnet staa for Slagene med Egekæppen. I Huens Puld laa to Blikskiver, og Hulrummet mellem dem var fyldt ud med et tykt Lag Blaar. Saa forstod jeg jo ligesom lidt bedre.

Krybskytten vaagnede langsomt til Daad igen, men han var lidt uklar. Vi samlede ham op sammen med det Raadyr, han havde haft med sig. Han sagde ingenting, men fulgte roligt med.

Da vi var kommet ud paa Vejen, sagde jeg til Skytten, at han godt kunde køre hjem. Nu skulde jeg nok ordne Resten selv.

Jeg eskorterede Krybskytten op til Huset. Jeg havde sat mig for, at jeg nok kunde tænke mig at se ham ved Lys. Alligevel gik jeg og spekulerede paa, om jeg skulde lade ham løbe. Vi havde faaet hans Bøsse og han havde faaet Klo. Maaske var

det den bedste Lærestreg — og saa var jeg fri for alle Formaliteter med Politiet.

Men jeg fik ham indenfor og tændt Lampen. Saa stod vi i flere Minutter fuldstændig stille og gloede paa hinanden, uden at sige et Ord. Krybskytten var Anne-Maries Far, og han havde det herligste blaa Øje, jeg nogensinde havde set. Da Situationen i hele sit Omfang gik op for mig, var det kun med Møje, jeg holdt mig alvorlig. Han saa ud som en Mand, der føler sig meget pinlig berørt. Og det var mig, der var blevet hans Bændermand.

— Naar det bliver lyst, kører vi ind til Politiet, sagde jeg og nød det Sæt, det gav i ham.

— Til Politiet, sagde han forfærdet.

— Ja, sagde jeg. Vi tager Jumben og kører langsomt gennem hele Byen. Saa kan Folk se, hvor godt Forholdet er mellem mig og Anne-Maries Far.

Han blinkede med Øjnene som en Ugle, der pludselig kommer ud i Lyset.

— Maaske behøvede vi ikke at køre til Politistationen. Jeg kunde jo bare køre med hjem til Anne-Marie.

Han saa synlig lettet ud, selvom der stadig sad lidt Skræk tilbage i hans Øjne.

— Det var dumt, sagde han pludselig. Jeg havde siddet og repareret Bøssen — og saa fik jeg pludselig Lyst til at køre ud og prøve den. Jeg tog en Lygte med og saa ...

Han saa let ynkelig ud.

— Vi kører ikke til Politiet, sagde jeg igen.

Han viste sig ikke utaknemmelig. Siden den Tid havde jeg et udmærket Forhold til Anne-Maries Far.

Anne-Marie og jeg blev gift lige efter Jul. Det er for saavidt Enden paa Historien, og dog.

Anne-Marie forstod aldrig det Omslag, der var sket i hendes Fars Indstilling — for jeg havde lovet at tie stille med Episoden i Skoven. Jeg holdt Loftet. Det blev saaledes den eneste Gang, jeg fik Lejlighed til at give min Svigerfar et blaat Øje ...

Den gamle lo lidt og bankede Piben ud.

Attentatet paa Asminderøds Altertavle

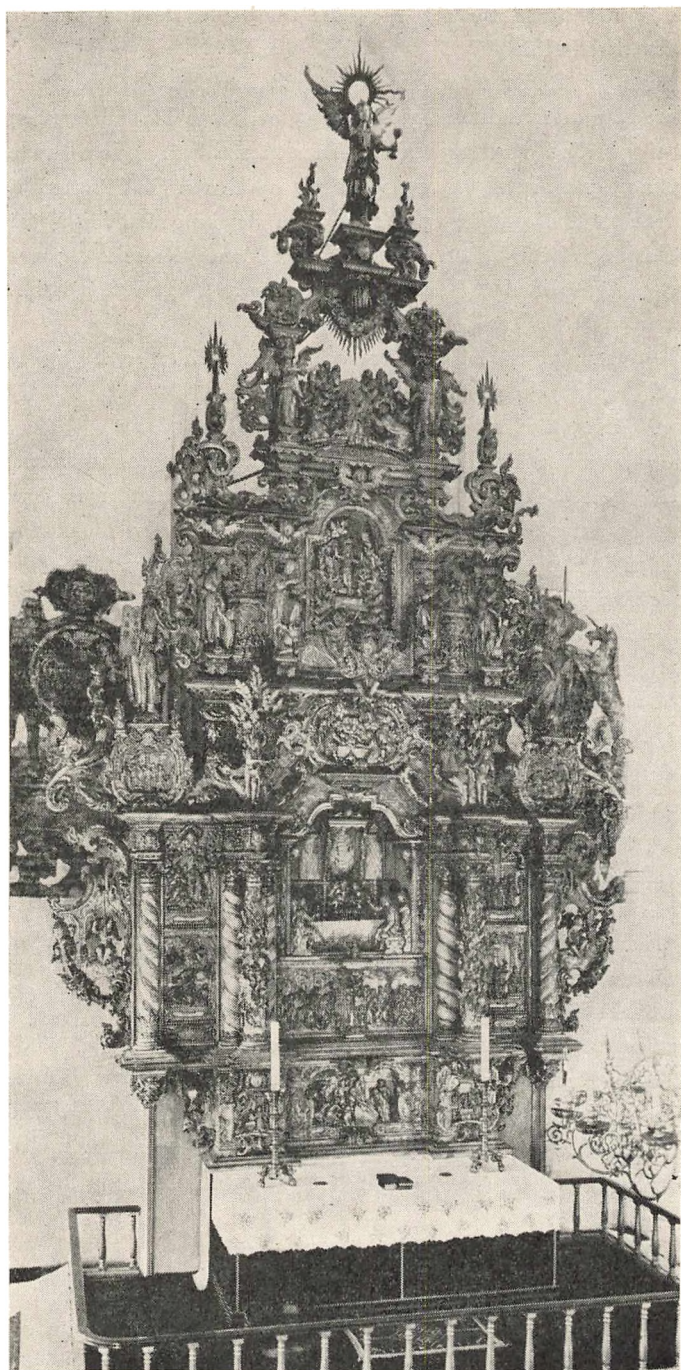
Af Borella-Hansen

Snedkermester Borella-Hansen, Hillerød, fortæller ber om Billedskærerarbejdet af den gamle Mester Lorentz Jørgensen, — om den berømte Altertavle i St. Olai Kirke i Helsingør og Asminderøds skønne Altertavle, der brændte for syv Aar siden.

Paa den Tid, da Frederik den Anden bestemte sig for at lade Kronborg opføre, stod det temmelig sløjt til med Haandværkernes Duelighed her i Landet, og det var derfor et Held for ham — og for os —, at Holland netop i disse Aar stod midt i sin store

Frihedskamp og havde andet at tænke paa end at bygge Slotte og lave kostbart Inventar. Af den Grund stod nemlig en Mængde fremragende Kunstnere, Bygmestre og Haandværkere ledige paa Torvet, — og de var mere end villige til at drage nord paa for at gaa i Tjeneste hos en af Datidens mægtige Monarker, Konaf Danmark—Norge.

Hvad disse dygtige Kunstnere og Haandværkere har kunnet præstere, kan vi den Dag i Dag glæde os over, naar vi gæster den gamle, skønne Kongeborg

Altertavlen i St. Olai i Helsingør.

Med en Rigdom af bibelske Fyldinger og dejligt skaarne Figurkompositioner svinger denne Kæmpe-Billedbibel sig helt op i Korbuens Spids til en Højde af 12 Meter over Kirkegulvet. Hvert ledigt Tomrum er udfyldt med levende, blændende dejligt skaaret, Ornamentik i Tidens knudrede Stil, »Bruskbarokken«.

ved Indløbet i Øresund, vel nok Danmarks fineste Bygningsværk fra Renæssancetiden, og Inspirationskilden for alle Danmarks Haandværksfag.

Efterhaanden som Fuldendelsen af Kongeborgen skred frem, og de udenlandske Haandværkere blev ledige, fik Adelen og det rige Borgerskab Lyst til at følge i Kongens Fodspor, og i en lang Periode fremover blev det en Guldalder for Haandværket i Danmark. Herregaardene skød op i alle Landets Egne i

disse Aar, og alle skulde de forsynes med pragtfuldt Inventar, ligesom man kappedes om at give Kirkerne nyt Udstyr i Tidens overdaadige Stil. Det blev især Billedskæerne, der fik Vind i Sejlene, og snart havde hver Egn i Landet betydelige Værksteder, hvis Arbejder endnu kan findes paa Herregaarde og i Kirker. Ofte blev det til hele Dynastier, — Haandværker-Traditionerne førtes videre fra Generation til Generation. Hvert Værksted har sit specielle Formsprog, der præger saavel Komposition som Detailler. Let kendelige er saaledes de sirlige Pragtværker, der stammer fra Gudewerths berømte Værksted i Sønderjylland, og Peder Jensens djærve Arbejder fra Kolding, hvoraf Clausholm-Sengen paa Nationalmusæet nok er det berømteste.

I Holmens Kirke i København har vi Næstvedmesteren Abel Schrøders prægtige Altertavle og Prædikestol, som er bevaret i Egetræ uden Staffering, — hvad vi i Dag er glade for, medens det paa Frederik den Tredies Tid blev betragtet som en Skam, at den ikke blev gjort færdig. Men efter Svenskerne Besøg var Landet saa fattigt, at der ikke blev Raad til Stafferingen, selv om den arme Abel Schrøder kun fik 500 Daler for hele Herligheden.

I Holbæk virkede omtrent samtidigt en anden af Tidens store Mestre, Lorentz Jørgensen, som har leveret Altertavler til en Række Kirker paa Sjælland, hvoraf den i Køge Kirke og den i *St. Olai i Helsingør* er de mest imponerende. Og indtil for ganske faa Aar siden havde vi en af hans allersmukkeste Altertavler i Asminderød Kirke ved Fredensborg.

I Forhold til Tavlen i St. Olai var Altertavlen i Asminderød ganske vist kun lille, idet den i Hovedtrækkene bestod af de samme Ingredienser, som den øverste Del af Altertavlen i St. Olai, men den var lettere overskuelig og af en sjælden Skønhed og Ynde.

For enhver, der holder af disse dejlige gamle Vidnesbyrd om svundne Tiders Haandværkersnilde, var det derfor en stor Sorg, da Aviserne en Dag midt under Besættelsen meddelte, at Asminderød Kirkes Altertavle var blevet totalt ødelagt ved en Brand, som en ondsindet Person havde faaet Held til at anstifte. Var denne Udaad sket i en mere fredelig Periode, vilde den have rejst en Storm af Harme ud over Landet, men nu skete det i en Tid, hvor Storbyer blev »ausradiert« og Katedraler sank i Grus, og i Dag er der næppe mange, der husker at have hørt om Asminderød-Altertavlens triste Skæbne!

En Nat i Foraaret 1942 havde en Omstrejfer skaffet sig Adgang til Kirken. Han samlede sammen, hvad han har kunnet finde af Papir og andet brændbart Materiale, og tændte et Baal rundt om Alteret, der saa i Nattens Løb gik op i Luer.

Saa »godt« havde han gjort sit Arbejde, at der ikke

blev saa meget som en lille Erindring i Form af et Englehoved eller en Snirkel tilbage, alt forsvandt, og da man kom om Morgen, fandt man kun en Smule Aske der, hvor Alteret havde været. Fyren blev hurtigt fanget, og da Dommeren spurgte ham, hvorfor han havde gjort det, svarede han blot, at han var »gal paa Samfundet«! Om han har faaet nogen Lindring ved at foretage det forrykte Attentat paa den uskyldige Altertavle, vides ikke, men Samfundet gjorde Gengæld ved at skaffe ham gratis Kost og Logis for en Tid, hvad vel næppe har forbedret hans negative Indstilling. I hvert Fald skaffede det ikke den skønne gamle Altertavle tilbage!

Hvis vi Nordsjællændere nu vil se et af Lorentz Jørgensens Storværker, maa vi altsaa begive os til Helsingør og ind under St. Olai's høje Hvælvinger ... Prøv det en Dag. Og giv Dem Tid til at fordybe Dem i dette Kæmpedigterværk i Træ, det er nok Ulejligheden værd. Uvilkaarligt siger man til sig selv: »Hvor har det været muligt for en Haandværksmester at udarbejde et saa storslaaet Værk?«

Selve Konstruktionen af Altertavlen, der i Etage efter Etage svinger sig helt op i Korbuens Spids i tolv

Saaen tager det nye Alterarrangement sig ud. Det kan minde lidt om en »oversavet« Baad hævet til Vejrs paa fire Stolper. Krucifixet med de fire Evangelisttegn er gammelt.

Meters Højde, er et Mesterværk, men det er dog Haandværk, hvorimod Kompositionen og Behandlingen af de tusinde fine Detailler ligger langt ud over, hvad man i Dag kan kræve af en Haandværker.

I det gamle Hellas troede man, at der ude i de øde Bjergklofter levede et Væsen »Kentauren«, der var halvt Mand og halvt Hest, og som i sig forenede Hestens Styrke og Mandens Snilde ... Renæssancens store Billedskærere har været en Slags Kentaure: paa een Gang Haandværkere og gudbenaadede Kunstnere udstyret med en Kraft og en Fantasirigdom, som Nutidsmennesker næsten staar maabende overfor.

For ret at fatte Afstanden imellem hine frodige Tider og vor egen kan det være lærerigt at lægge Vejen over Asminderød og se det Alterarrangement, der nu har erstattet det, der brændte.

Det er tegnet helt i Tidens nøgterne Stil af Arkitekt Mogens Koch og udført paa Rudolf Rasmussens Værksted i København.

Det er ogsaa et fint Stykke Haandværksarbejde, og den fuldstændig glatte Form passer for saa vidt godt nok til den gamle Kirkes gotiske Arkitektur, sikkert ogsaa bedre, end Lorentz Jørgensens sprælske Buskbarok nogen Sinde har gjort, — men det er alligevel med et Suk, man accepterer det nye, medens man mindes det gamle.

★ TIDSFORDRIV TIL JULEDAGENE ★

»JUL I NORDSJÆLLAND« har igen i Aar en lille Konkurrence for Børn og voksne — Præmierne er for de voksne et Udvalg af Aarets bedste Bøger og for Børnene anerkendte Børnebøger. Naar Opgaverne er løst, sendes de til »Jul i Nordsjælland«, Jernbanegade 12, Frederiksværk, sammen med Kuponerne, der klippes af Hjørnerne. Løsningen maa være Redaktionen i Hænde senest 8. Januar 1950. Hvis man er fyldt 15 Aar inden Januar, kan man kun deltage i Voksenopgaverne. Der kan godt i samme Kuvert være Løsninger for baade Voksen- og Børneopgaver.

— Der trækkes Lod mellem de rigtige Løsninger. —

Voksenopgave Nr. 1.

PAASTRUPGAARD
LYSTRUPGAARD
MØLLERIS
ESRUMGAARD
DRUEDAL
ENDRUPGAARD
PETERSHVILE
TORP LADEGAARD

Her staar Navnene paa 8 kendte nordsjællandske Gaarde. Skriv bag hvert Gaardnavn Navnet paa det Sogn, Gaarden ligger i. — Læs derefter fra oven og nedad Forbogstaverne i Sognavnene. *Hvad staar der?*

Voksenopgave Nr. 2.

Kender De Kroerne i Nordsjælland — eller i hvert Fald nogle af dem? *Her er 10 Kroer, som De skal finde Navnene paa* efter de Oplysninger om Beliggenheden, der er givet ud for hvert Nr.

- Nr. 1: Ved Gurre Slotsruin.
Nr. 2: Ved Asserbo Slotsruin.
Nr. 3: Ved Helene Kildeblok.
Nr. 4: Ved det Kloster, hvortil »Broder Rus«-Sagnet er knyttet.
Nr. 5: Ved Hørsholm. Kroen har samme Navn som en kendt hollandsk By.
Nr. 6: Ved den nordligste af Færgeoverfarterne fra Hornsherred til Orø.
Nr. 7: Ved Dyssekilde Station.
Nr. 8: Ved Landevejen omtrent midtvejs mellem Hillerød og Frederiksværk.
Nr. 9: Paa Hornsherreds Nordspids.
Nr. 10: Hvor Frederikssundbanen skærer Landevejen Slange-
rup-Roskilde.

Børneopgave Nr. 1.

A + S (Paa Marken om Sommeren).
O + E (Ham med Paraplyen).
M + L (Paa Møllen).
Ø + E (Paa Synaalen).
S + E (Om Vinteren).
P + N (Til at skrive med).
A + K (Skib).

Sæt Bogstaver ind i Stedet for Krydsene og læs derefter de indsatte Bogstaver oppe fra og nedad. *Hvad staar der?*

Børneopgave Nr. 2.

Her staar 10 Verslinier, som er plukket ud af forskellige Julesalmer:

1. Ret i en salig Tid.
2. Aanders Konge blev Stovets Gæst.
3. En liden Søn af Davids Rod.
4. De ham fandt i Bethlehem.
5. Velkommen fra din Himmelsal.
6. Nu glædes gamle og unge.
7. Æren er Guds i det høje.
8. Al Verden nu burde sig fryde.
9. Med liflig Sang af Hjertens Grund.
10. Naar Juleklokken kimer.

Hvad er det for 10 Salmer? (I Løsningen skrives kun Salmernes Numre, som tages fra Salmebogen, men i den Rækkefølge, hvori Verslinierne er nævnt her).

Ved Udtrækning af Vinderne i »JUL I NORDSJÆLLAND 1948«s Konkurrence under Politiets Kontrol blev Resultatet:
Voksenopgave Nr. 1: Fru Margrethe Rasmussen, Annisse pr. Helsingør.
Voksenopgave Nr. 2: Pantefoged Henrik Hansen, Tulstrup pr. Hillerød.
Børneopgave Nr. 1: Birte Hansen, Bygvanggaard, Uvelse pr. Lyngby.
Børneopgave Nr. 2: Kjeld Olsen, Vinderød Skov Nr. 35,
pr. Frederiksværk.

TAG OGSAA OM VINTEREN

med

Frederiksværkbanen

✱ ✱ ✱

HOTEL „Leidersdorff“

HILLERØD — TELEFON: 37 . 38 . 679

AKTIESELSKABET

H. A. Andersens Trælastforretning

FREDERIKSVÆRK

TELEFON 471

PRIVAT 371

Den
RIGTIGE
Ur- og Guldsmedeforretning

S. P. Løkke & Søn

URMAGER OG GULDSMED
FREDERIKSVÆRK
TLF. 286

SPAREKASSEN FOR FREDERIKSVÆRK OG OMEGN

Frederiksværk Tlf. 340 . Hundested Tlf. 34 . Liseleje Tlf. 251
Indlaan ca. 18 Millioner Kroner . Reserver ca. 1.000.000 Kr.

INDLAAN — UDLAAN
Boksanlæg . Sparebøsser . Døgnboks

ALLE SPAREKASSEFORRETNINGER UDFØRES!

Frederiksværk Dampvaskeri og kemiske Tøjrenseri

G. LARSEN

TELEFON 18

„Christa André“

Havnevej 5 . Frederiksværk . Telefon 371

De danske Skønhedspræparater

Alle Arter indenfor Skønhedsplejen

ERIK DREISIG . FREDERIKSVÆRK
TELEFON 443

Skræderi og Herrekonfektion

Frederiksværk Bogtrykkeri

ETABL. 1924

Godthaabsvej 4 - Telefon 285*

ALF JENSEN

I Aar kan vi tilbyde
et virkeligt smukt Ud-
valg i Gaveartikler og
indbyder Dem til at
aflægge Forretningen
et Besøg

POUL LIEBERKIND

Frederiksværk Telefon *17

Julegaver - Nytaarsskæmt,

NOGET HAR MAN ALTID GLEMT

Se indenfor hos os

Vi har et stort Udvalg i Bordkort, Pynt
og Sange til festlige Lejligheder
Alt i Papirvarer og Legetøj

FRITS HANSEN

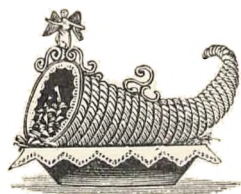
Telefon Frederiksværk 314

Vagn Nielsen

STATSAUT. SKIBSMÆGLER
FREDERIKSVÆRK

Telegram-Adresse »Neslein« . Telefon 185

KNUD V. ERNERS BAGERI OG CONDITORI

Nørregade 23 . Frederiksværk . Tlf. 62

Oluf Pedersen

SMEDE- OG MASKINVÆRKSTED
Nørregade 58 - FREDERIKSVÆRK - Telef. Nr. 422

□ □ □

Centralvarme - Oliefyringsanlæg - Elektrisk Svejsning
Autogensvejsning - Vandværksanlæg - Alt Drejearbejde
Reparation af Kedler og Beholdere

Lund & Rasmussen A/S

HELSINGØR

FREDERIKSVÆRK

Kolonial en gros

Chr. Larsen

Skrædermester

Moderne Skræderi

Tlf. Helsingø 91

MARIUS JEPPESEN MØBELMAGASIN

*Aflæg
min Forretning
et Besøg,
altid
60 Møblementer
paa Lager*

Tlf. Helsingø 166

SPARE- OG LAANEKASSEN FOR KRONBORG VESTRE BIRK

Helsingøegnens Sparekasse
Oprettet 1862

Helsingø-Gilleleje-Tisvilde

Alle Sparekasseforretninger udføres
Boxer udlejes

Schmidts KONDITORI HELSINGØ

Vi kan levere Dem

de lækreste
Fødselsdagskringler
Søsterkager
Wienerbrød
Kager
Smaakager
og alle mulige
andre Slags Brød

Prøv engang vor Is
eller andre Desserter

ÆRB. *Aug. Schmidt*
Telefon Helsingø 49

CYKLER - RADIO

Alle førende Mærker

Symaskiner
Grammofoner
Motorcykle-
Tilbehør
og Reservedele

Hans Blom

Helsingør Tlf. 71

Mandens Julegave!

fra

Willys Magasin

i Helsingør

HUSK DEN NYE STORE
SKOTØISAFDELING

Til
Julegaver

*Bordknive
rustfrit Spisebestik
Skeer - Gaffer
Frugtknive
Tranchersakse
og mange
andre Ting*

O. Petersen & Co.

EJNAR NIELSEN
Hillerød — Telefon 122

Anna C.

KRYGER

KUNSTHAANDVÆRK OG GAVEBOD

SLOTSGADE 44 - HILLERØD

Telefon 334 k. b.

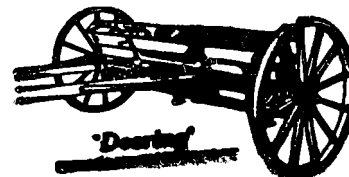
Altid de sidste Nyheder i

**Manufaktur
Sengeudstyr**

*Kjolestoffer
Frakker
Kjoler
Bluser
Nederdele*

Zandersen — Hillerød

Telefon 237

Alle Slags
Landbrugsmaskiner og
Landbrugsredskaber

Reservedele

til alle Landbrugsmaskiner

Remme . Alle Slags Olier . Kugleleje-fedt

Gunnar Olsen

HILLERØD MASKINFORRETNING

Slotsgade 28 — Telefon 295

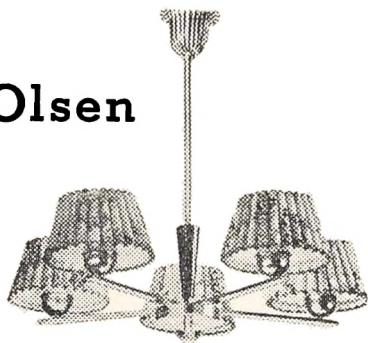
Henning Olsen

aut. Installatør

Lys . Kraft . Varme
Hegn . Alt i Lamper,
Kroner og Skærme

✦

Alt til
elektrisk Køkken

Frederiksværksgade 11 A . Hillerød . Telefon 481

✦ Køb

nyttige Julegaver

i

Magasin Madsen

SLOTSGADE 23 . HILLERØD . TELEFON 963

Carl Thomsen

CYKLEFORRETNING OG MEKANISK VÆRKSTED

Kannikegade 9
Telefon 388 - Hillerød

Søger De

den rigtige haandsyede Hat,

finder De den bedst hos

Gerda

v/ Elly Rasmussen

★

SLOTSGADE 43 — HILLERØD — TELEFON 410

MANUKTUR

TRICOTAGE

SMAATING

Abildgaards Kontantforretning

Telefon 337 . Hillerød

Barnevogne - Legetøj

— saa

»FREDERIKSBORG«

Fabrik for Barnevogne og Legetøj
Østergade 13 - Hillerød - Telf. 943

FABRIKSUDSALG: SLOTSGADE 42 (OVERFOR MELSKENS)

Rigtigt gammeldags

Haandsnedkeri og
lækkert udført Bil-
ledskærerarbejde
har igennem man-
ge Aar placeret
vore Møbler i en
Klasse for sig selv!

∫

Har De specielle Ønsker med Hensyn til Møbleringen af
Deres Hjem, giver vi Dem gerne Tegninger og Tilbud, og vi
paatager os nænsom Restaurering af alle Slags antikke Møbler!

Borella-Hansen & Co.

TORVET No. 1 . HILLERØD . TELEFON 598

Ehrbahn Petersens Conditori

Jernbanevej 24 · Telefon 1384 - 1385
Hillerød

- ✕ Bedste Kaffe
- ✕ Lækreste Kager
- ✕ Alltid varmt Wienerbrød

Bestillinger sendes overalt

*Det største
og bedste Udvalg
naar det gælder Gaver —
ogsaa i færdige Ting,
f. Eks. haandvævede Løbere,
faar De i*

Broderimagasinet

ANNA JØRGENSEN

Telefon Hillerød 874

Vi præsenterer

vort nye Pianino

Knudsen og Søn

bygget paa egen Fabrik. Et moderne
Instrument, der vækker Interesse
blandt Fagfolk

✕

Musikhuset - Møllestræde 3

Telefon Hillerød 503

C. Nordlundes Bogtrykkeri

OSWALD TERKELSEN

Levrer Tryksager
til alle Formaal
Mange moderne Skrifter
Fornuftige Priser

Slotsgade 3 · Hillerød · Telef 175 · Privat 1250

Har De Brug for
Jagt- eller Fiskeriartikler,

saa har vi det

„Naabensmeden“

BØSSEMAGER O. HAXMARK

Byskriverstræde 2 — Hillerød
Telefon 2057

~ Nordsjællands eneste Specialforretning ~

**Den nyttige
Julegave køber
De hos os**

*Alle Varer
bliver lagt i
fikse
Juleæsker*

Stort Udvalg i
Manufakturvarer,
Trikotage
og Konfektion

SEJER OLSEN

Slotsgade 39
Telefon Hillerød 839

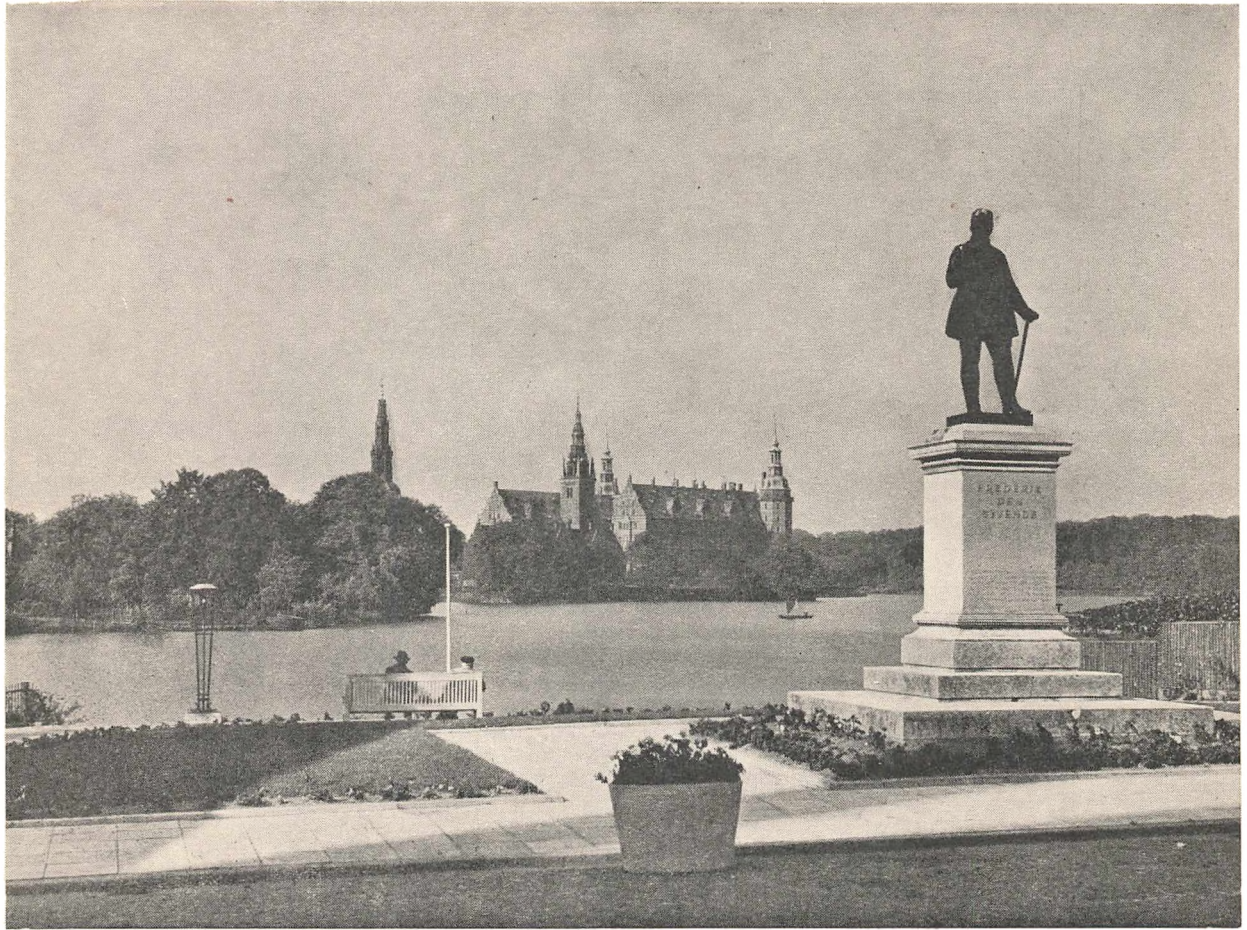
*Spis
godt*

*Spis
billigt*

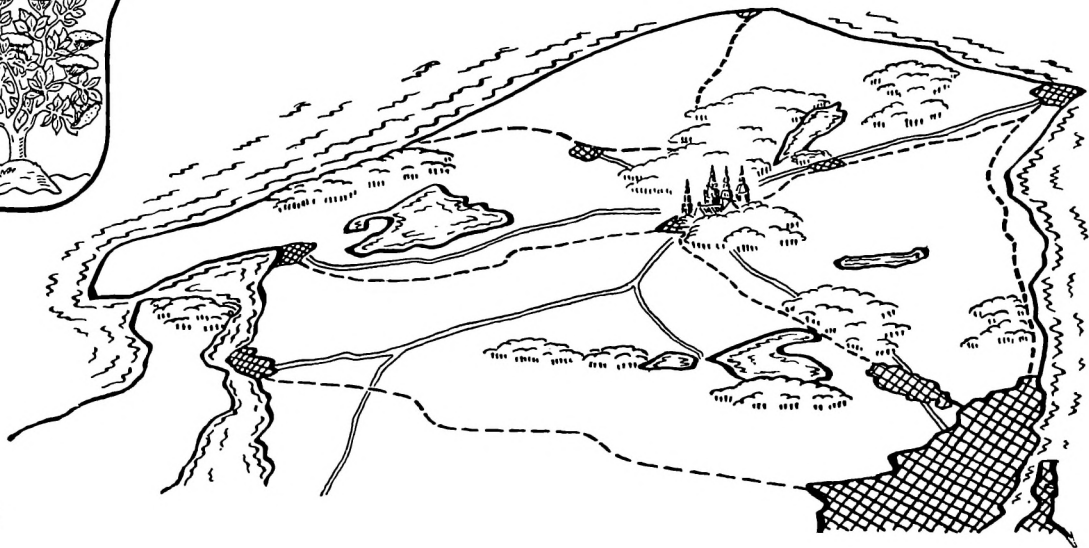
*Spis
i*

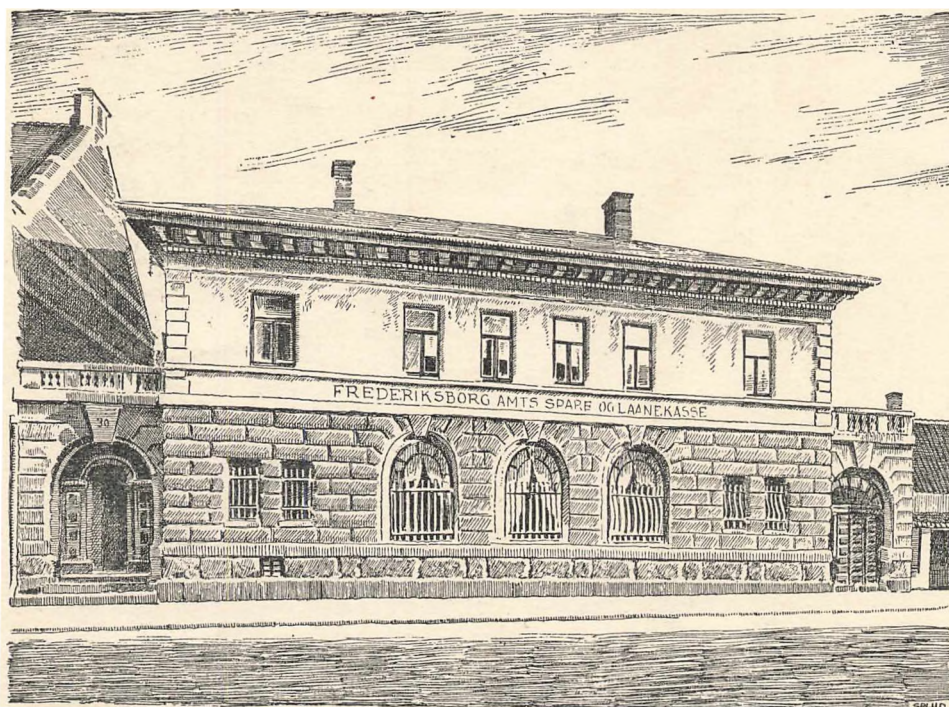
Slotsgade 29 ~ Hillerød ~ Telefon 107

HILLERØD

BM

Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse *Stiftet 1842*

Indlånskapital ca. 98 millioner — Reserver ca. 8,3 millioner

Hovedkontoret

i Hillerød

er åbent daglig 9—15
Lørdag kl. 9—12³⁰

Telefon 78
(3 ledninger)

**Indskud modtages
til forrentning**

Lån ydes

Bokarum udlejes

Filialernes åbningstider:

Birkerød

Daglig 10—15
Lørdag 10—13. Tlf. 478

Farum

Daglig 9³⁰—11. Tlf. 248

Fredensborg

Daglig 10—15
Lørdag 10—12³⁰. Tlf. 232

Frederikssund

Daglig 10—15.
Lørdag 10—13. Tlf. 35

Frederiksværk

Daglig 11—13. Tlf. 336

Ganløse

Daglig 10³⁰—12. Tlf. 35

Gilleleje

Daglig 10—13.
Lørdag 10—12. Tlf. 170

Græsted

Daglig 14—16
Lørdag 10³⁰—12. Tlf. 70

Helsingø

Daglig 11—14
Lørdag 11—12. Tlf. 244

Hornbæk

Daglig 10—12. Tlf. 15

Hørsholm

Daglig 11—14
Lørdag 11—12³⁰. Tlf. 507

Jægerspris

Daglig 10—12. Tlf. 57

Lillerød

Daglig 12—15
Lørdag 10—12
Tlf. Allerød 38

Skibby

Daglig 11—13. Tlf. 158

Slangerup

Daglig 14³⁰—16
Lørdag 10³⁰—12. Tlf. 26

Vexø

Daglig 13³⁰—15
Lørdag 13—14
Tlf. Søsnum 117